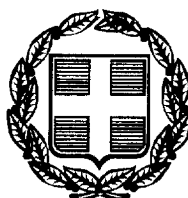

020056106059990080

7239

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Αρ. Φύλλου 561

6 Μαΐου 1999

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. Γ2/1088

Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος "Γλωσσική διδασκαλία" στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του εδαφ. γ΄ της παρ. 11 του άρθρου 5 και του εδαφ. Δ΄ της παρ. 9 του άρθρου 8 του Ν.1566/85, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 7 του Ν. 2525/97 "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ 188-Α).

2. Την εισήγηση του παιδαγωγικού Ινστιτούτου, όπως αυτή διατυπώθηκε στην με αριθμ. 14/1998 πράξη του τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

3. Τις διατάξεις του άρθρου 29α του Ν. 1558/85 ΦΕΚ 137-Α, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/92 (ΦΕΚ 154-Α) και τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παράγρ. 2α του Ν. 2469/97 (ΦΕΚ 38-Α) και το γεγονός ότι από την απόφαση αυτή δεν προκαλείται δαπάνη εις βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.

4. Την αναγκαιότητα ορισμού νέου Προγράμματος Σπουδών για το μάθημα της Γλωσσικής Διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, με βάση το οποίο θα συγγραφούν τα βιβλία που προβλέπονται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 7 του Ν. 2525/97, αποφασίζουμε:

Καθορίζουμε το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Γλωσσικής Διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο ως εξής:

Εισαγωγή
στα Προγράμματα Σπουδών
του Γυμνασίου και του Λυκείου
για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας

1. Η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν: εκπορεύεται από την κοινωνία, υπηρετεί την κοινωνία και επιστρέφει σ' αυτήν.

• Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα ενδείκνυται να διδάσκεται σε συνάφεια / σχέση με τα κοινωνικά γεγονότα, τα οποία την παράγουν και τη θρέφουν.

2. Η γλώσσα είναι επικοινωνιακό προϊόν: γεννήθηκε κατά την ανθρώπινη επικοινωνία και αυτήν θεραπεύει και εξελίσσει.

• Για τη διδασκαλία της γλώσσας αυτό σημαίνει ότι η προσφορότερη μέθοδος είναι η επικοινωνιακή.

3. Η γλώσσα είναι ενέργεια: Είναι πνευματική, ψυχική και σωματική ενέργεια η γλώσσα, ενέργεια η οποία παράγεται και αναπαράγεται, σχηματίζεται και ανασχηματίζεται, δομείται και αναδομείται, χρωματίζεται και μεταχρωματίζεται διαρκώς κατά τις περιστάσεις / συνθήκες επικοινωνίας.

• Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα διδάσκεται ενεργητικά / δραστικά.

4. Η γλώσσα είναι κοινωνική ενέργεια, αφού παράγεται από τα μέλη της ανθρώπινης κοινότητας, από τα οποία εκπορεύεται, στα οποία απευθύνεται και τα οποία υπηρετεί.

• Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι στο κέντρο των γλωσσικών φαινομένων βρίσκεται ο δρων άνθρωπος, και μάλιστα ο άνθρωπος που δρα κοινωνικά. Επομένως ο λόγος παράγεται κατά την επικοινωνία των ανθρώπων / μαθητών και δεν απομνημονεύεται από τα βιβλία.

5. Η γλώσσα είναι κοινωνική αλληλενέργεια: Με τη γλώσσα τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας δέχονται και ασκούν επιδράσεις. Γλώσσα και κοινωνική ζωή βρίσκονται σε μια διαρκή αλληλεπίδραση. Κοινωνικές και γλωσσικές δυναμικές επηρεάζονται και διαμορφώνονται αμοιβαία. Αυτό σημαίνει ότι η ενέργεια που παράγεται και διαμορφώνεται στη ζωή διοχετεύεται στη γλώσσα και την επηρεάζει. Όπως σημαίνει και το αντίστροφο, ότι η ενέργεια που παράγεται και αναπτύσσεται με τη γλώσσα διοχετεύεται στη ζωή και, φυσικά, την επηρεάζει. Είναι, συνεπώς, εύλογο σε μια εξελισσόμενη και διαμορφούμενη κοινωνία να εξελίσσεται και να διαμορφώνεται και η γλώσσα. Στατικές είναι οι γλώσσες των στατικών κοινωνιών και των ζώων. Οι ζωντανές γλώσσες και οι ζωντανές κοινωνίες διαφοροποιούνται από τις παλαιότερες μορφές τους. Έτσι μια γλώσσα αλλάζει: στη φωνολογία, στη μορφολογία, στη σύνταξη, στο λεξιλόγιο. Οι αλλαγές της γίνονται συνήθως με πολύ βραδείς ρυθμούς και σχεδόν ανεπαίσθητα. Κατανοούνται και κρυσταλλώνονται, ύστερα από μεγάλα χρονικά διαστήματα, όταν πια έχουν λησμονηθεί ή έχουν πάψει να λειτουργούν οι παλαιές μορφές των γλωσσικών φαινομένων.

Επομένως, οι κοινωνικές διακυμάνσεις συνεπάγονται γλωσσικές διακυμάνσεις. Γι' αυτό και θεωρείται σφάλμα η επιμονή στη διατήρηση και στη διαιώνιση μιας συγκεκριμένης, έστω και τέλειας, κατά την άποψή μας, μορφής που απόκτησε η γλώσσα σε κάποια φάση της ζωής της. Σε τέτοιες τάσεις οφείλεται π.χ. το γλωσσικό ζήτημα, το οποίο πολλές δεκαετίες δίχασε και ταλάνισε τον ελληνισμό.

Πάντως, κάθε λέξη γεννιέται με μια μονάχα σημασία, την αρχική (την κύρια) σημασία της. Με τον καιρό, με το άνοιγμα στο χώρο, στο χρόνο και με τη χρήση της η αρχική αυτή σημασία, χωρίς να απολέσει τον πρώτο της πυρήνα, αποκτά, ανάλογα με τις συνθήκες επικοινωνίας, διάφορες σημασιολογικές αποχρώσεις. Πυρήνας, δηλαδή, και ιριδισμοί του πυρήνα. Θα μπορούσαμε, σύμφωνα με' αυτά, να εξεικονίσουμε τη λέξη με κύκλο, το κέντρο του οποίου κατέχει η αρχική σημασία της, ενώ πέρα από το κέντρο προς την περιφέρεια ιριδίζουν οι ποικίλες αποχρώσεις που παίρνει κατά περιπτώσεις η αρχική σημασία.

• Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα πρέπει να παράγεται στο φυσικό της κοινωνικό αλληλενεργειακό πλαίσιο.

6. Η γλώσσα αποτελεί το δεύτερο σύστημα σήμανσης. Το πρώτο το ορίζουν η ενστικτώδης σκέψη και η αισθητηριοπραξική σκέψη, και το βρίσκουμε σε όλα τα έμβια όντα και στον άνθρωπο. Η ενστικτώδης σκέψη περιέχει τις έμφυτες προδιαθέσεις, με τις οποίες εξοπλισμένα τα έμβια όντα δρουν και αντιδρούν στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος και επιβιώνουν. Είναι αυτόματες και τυφλές αυτές οι προδιαθέσεις και κληρονομούνται. Η αισθητηριοπραξική σκέψη, πάλι, είναι αποτέλεσμα των επίκτητων αντανακλάσεων, οι οποίες έχουν σχέση με τις ατομικές εμπειρίες κάθε εμβίου όντος χωριστά. Ενστικτώδης και αισθητηριοπραξική σκέψη είναι μορφές της προλεκτικής σκέψης.

Μοναδική προνομία του ανθρώπου αποτελεί η λεκτική σκέψη. Με τις λέξεις, που αποτελούν τα σύμβολα των πραγμάτων (αντικειμένων, ιδεών κτλ.), ο ανθρώπινος εγκέφαλος καθίσταται λεκτικός και συμπαντικός. Ο άνθρωπος μέσω του λεκτικού ενδιάμεσου, της γλώσσας, μπορεί να έχει το σύμπαν στον εγκέφαλό του. Γλώσσα και σκέψη προάγονται αμοιβαία. Οι λέξεις, μας λένε οι ερευνητές, δεν εκφράζουν απλώς τις σκέψεις, αλλά τις γεννούν κιόλας. Στις φόρμες των λέξεων γεννιούνται οι σκέψεις. Η κοίτη της ανθρώπινης σκέψης από την ώρα που αυτή αποκτά λέξεις καθίσταται λεκτική. Όπως τα ρεύματα των υδάτων κινούνται στην κοίτη του ποταμού, και, αν δεν υπάρχει αυτή, σκορπίζουν, έτσι και οι σκέψεις κινούνται στην κοίτη της γλώσσας. Από την ώρα που ο άνθρωπος αποκτά τις λέξεις, η σκέψη του γίνεται λεκτική (L. Vygotsky).

Ο Πλάτων στον "Σοφιστή" ταυτίζει τη γλώσσα με τη σκέψη. "Διάνοια και λόγος ταυτόν", γράφει. Το ίδιο κάνει χιλιετίες μετά ο F. De Saussure. Παραλληλίζει τη γλώσσα και τη σκέψη με τις δύο πλευρές της ίδιας κόλλας του χαρτιού. Όπως, παρατηρεί, δεν μπορούμε να εννοήσουμε κόλλα χαρτιού με μια μονάχα πλευρά, έτσι δεν μπορούμε να εννοήσουμε γλώσσα χωρίς σκέψη ή σκέψη χωρίς γλώσσα. Γλώσσα και σκέψη δένονται τόσο στενά, όσο οι δυο πλευρές μιας κόλλας χαρτιού. Αλλά και ο L. Vygotsky βρίσκεται στην ίδια γραμμή. Παραλληλίζει τη σχέση γλώσσας και σκέψης με το σύννεφο (=σκέψη) και τη βροχή (=γλώσσα). Η εννοηματωμένη λέξη, λέει, είναι ο μικρόκοσμος της συνείδησης.

7. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της γλώσσας, όπως και της σκέψης, είναι η διαφορότητα. Κανένα γλωσσικό στοιχείο, τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο, δεν είναι το ίδιο με κάποιο άλλο. Το καθετί στη γλώσσα είναι μοναδικό. Ο κάθε φθόγγος μοναδικός και διαφορετικός από τον άλλο φθόγγο, η κάθε λέξη μοναδική και διαφορετική από την άλλη λέξη. Τίποτε δεν είναι το ίδιο με το άλλο. Ό,τι συμπίπτει με το άλλο, αυτό είναι ο εαυτός του. Στη γλώσσα ισχύει ο νόμος της αντίθεσης. Κανένα γλωσσικό στοιχείο δεν υπάρχει χωρίς τ αντίθετό του. Δεν υπάρχει γλωσσική ζωή, όπου δεν υπάρχει αντίθεση. Δυαδική και αντιθετική είναι και η δομή των εννοιών. Και όμως όλα πειθαρχούν στους νόμους του λόγου, από όπου αναδύεται η δημοκρατία και η αρμονία του λόγου.

• Η αντιθετική αυτή σύνθεση της γλώσσας σημαίνει πολλά για τον δάσκαλο. Του προσφέρει πλήθος λαβές, τις οποίες μπορεί να εκμεταλλευτεί για να οργανώσει μια περισσότερο δραστική διδασκαλία. Οι αντιθέσεις γίνονται ερεθίσματα γόνιμα για την κίνηση της φαντασίας και την παραγωγή λόγου.

8. Η γλώσσα δεν εξεικονίζει μόνον και δεν αντανακλά τη ζωή με τους αγώνες, αλλά στην ουσία είναι η ίδια ζωή και αγώνας. Η γλώσσα, είπαν, δεν αποτελεί μόνον την αντανάκλαση ή το ίχνος των κοινωνικών αγώνων, αλλά τους συγκροτεί κιόλας. Είναι η γλώσσα δράση και ενέργεια, αφού τέτοια είναι και η ζωή που τη γεννάει και τη θρέφει. Αγωνιζόμαστε με τη γλώσσα.

9. Η γλώσσα είναι πολιτιστικό προϊόν. Η γλώσσα είναι πολιτισμός. Η γλώσσα είναι φορέας πολιτισμού και παιδείας. Αυτό για την ελληνική γλώσσα σημαίνει ότι έχει ενσωματωμένες τις πολιτιστικές κληρονομιές των Ελλήνων, οι οποίες μέσα από τη γλώσσα και με τη γλώσσα φτάνουν έως εμάς. Αυτό πάλι, για την ελληνική γλώσσα, η οποία δεν έχασε ποτέ τη συνέχειά της, αφού και ο λαός που τη μιλάει δεν έχασε ποτέ τη δική του βιολογική και πολιτιστική συνέχεια, σημαίνει ότι ολόκληρο το γλωσσικό και το πολιτιστικό της παρελθόν συναιρούνται μέσα στο γλωσσικό της παρόν.

10. Με τη γλώσσα και τη γραφή της ο άνθρωπος έφτασε σε μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες -τη μεγαλύτερη ίσως- της πολιτιστικής του διαδρομής πάνω στον πλανήτη του. Ο αγώνας αυτός του ανθρώπου αποτελεί μιαν ακόμη κατάκτηση ελευθερίας, Γιατί η γλώσσα και η γραφή της ελευθερώνουν τον άνθρωπο. Η γραφή έδωσε μιαν ακόμη διάσταση στη σκέψη και μιαν ακόμη γλώσσα στη γλώσσα. Με τη γραφή ξεπεράστηκε η μνήμη από την κριτική ικανότητα, ο μύθος από την ιστορία, η παράδοση από τον ατομικό στοχασμό. Ακόμη η γραφή οδήγησε στη δημοκρατία και στην απελευθέρωση του ανθρώπου, αποταμίευσε τη σκέψη, εξακτίνωσε τον πολιτισμό στο χώρο και στο χρόνο. Άνοιξε νέα σελίδα στη ζωή του ανθρώπου. Η πορεία του λόγου που κατέληξε στη γραφική του αποτύπωση / παράσταση -την παράστασή του με οπτικά σύμβολα- στάθηκε μακροχρόνια και αγωνιστική. Δύο, άλλωστε, είναι τα στοιχεία που προσδιορίζουν τη γραφή: το γραφικό σημείο και η φωνητική του αξία, ο φθόγγος και το γράμμα με το οποίο αυτός αποδίδεται. Υπήρξε από τις πιο ωραίες στιγμές του ανθρώπου εκείνη η χρονική στιγμή της ιστορικής του διαδρομής, κατά την οποία έφτασε να αντιστοιχίσει έναν φθόγγο με μια γραφική παράσταση, ένα γράμμα με μια προφορά. Από εκεί και ύστερα ο άνθρωπος εισήλθε στην περίοδο της φωνητικής γραφής, άνοιξε τους ορίζοντες της εγγραμματοσύνης και της εγ-

γράμματης διάστασης της σκέψης του, άνοιξε νέα σελίδα στον πολιτισμό του.

Για να φτάσει, όμως, έως εδώ ο άνθρωπος -και έφτασε με τους Έλληνες, οι οποίοι τελειοποίησαν το αλφάβητο που πήραν από τους Φοίνικες- χρειάστηκε να περάσουν αιώνες πολλοί. Άλλωστε η γραφή προήλθε από την εξέλιξη της ζωγραφικής. Το Α π.χ. στην πρώτη πρώτη μορφή του δεν είχε καμιά σχέση με τα γράμματα. Ήταν μία ζωγραφική παράσταση, η οποία εξεικόνιζε το βόδι με όλες τις εικαστικές του λεπτομέρειες. Σιγά σιγά και με την πάροδο των δεκαετιών και των εκατονταετιών, όταν ο άνθρωπος άρχισε να χρησιμοποιεί τη ζωγραφική για την ανταλλαγή μηνυμάτων, προχώρησε σε αφαιρέσεις που οδήγησαν στο σημερινό Α, το οποίο φέρει ίχνη μόνον της πρώτης του εξεικόνισης. Μπορούμε να τα δούμε αυτά τα ίχνη καλύτερα, αν αναστρέψουμε το Α. Διακρίνουμε τότε το κεφάλι του βοδιού και πάνω από την οριζόντια γραμμή τα κέρατά του: , Α.

Η μεγάλη, βέβαια, επιτυχία του ανθρώπου δεν είναι ότι έφτασε αφαιρετικά στο Α και στο Β κ.ο.κ. Η επιτυχία του ήταν ότι αντιστοίχισε το Α, το Β κ.ο.κ. με τους φθόγγους /α/, /β/ κ.ο.κ. Από τη στιγμή εκείνη και ύστερα οι φθόγγοι και τα γράμματα που τους παρασταίνουν ελευθερώνονται, και με την τεράστια δύναμη που έχουν τα ελεύθερα πλάσματα, συνδυάζονται μεταξύ τους έτσι ώστε να αποτυπώνουν και να απαθανατίζουν τις ακουστικές εικόνες του ανθρώπινου λόγου και να τις μετατρέπουν σε οπτικές. Ο λόγος αποκτά έτσι την οπτική του διάσταση.

11.Κρίσιμη ηλικία για την εκμάθηση της γλώσσας (language learning) είναι τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου, και μάλιστα εκείνα (τα τέσσερα πρώτα;) που συνδέονται με τη νευρογένεση και τη συναπτογένεση των νευρώνων του εγκεφάλου. Αυτό σημαίνει ότι κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του ο άνθρωπος πρέπει να δέχεται τη γλωσσική παιδεία από τους φυσικούς του δασκάλους και μέσα στο φυσικό / κοινωνικό / οικογενειακό περιβάλλον.

Κατά την εκμάθηση της γλώσσας συλλειτουργούν ο εγκέφαλος με τις νευρωνικές του συνάψεις, η ψυχική διάθεση του δέκτη, τα σημαινόμενα (βιωματικά ή γνωστικά) και τα σημαίνοντα (ακουστικά ή οπτικά), τα αντικείμενα αναφοράς και οι παραστάσεις τους (φθογγικές ή γραφικές), η συνείδηση και οι φυσικοί δίαυλοι (μάτια, αυτιά κτλ.) που κομίζουν στον εγκέφαλο τα υλικά των ειδήσεων του έξω κόσμου. Όταν η παραπάνω φυσική διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας διαταράσσεται (όπως συμβαίνει, όταν η λέξη διδάσκεται ως γράμμα μόνον στον πίνακα και οπτική εικόνα), τότε η διδασκαλία της γλώσσας εκτρέπεται από τη φυσική διδακτική της πορεία.

Για τη διδασκαλία της γλώσσας έχει μεγάλη σημασία ο λόγος του Γκαίτε "9ν 1ρχέ „ν C πρ/ξις". Από την πράξη γεννιέται ο λόγος. Κάτι που ο επινοητικός δάσκαλος της γλώσσας ξέρει να το εκμεταλλεύεται. Δημιουργεί, δηλαδή, πραγματικές συνθήκες ή οιονεί πραγματικές συνθήκες από τις οποίες αναδύεται ο λόγος. Αλλά και από το λόγο γεννιέται λόγος, όπως γεννιέται από το λόγο πράξη, αν και σ' αυτές τις περιπτώσεις προηγείται πραξιακή ενέργεια (πνευματική διεργασία, σχεδιασμός, προγραμματισμένη δράση κτλ.) που συντελείται στη σκέψη του ομιλητή. Πάντως κατά τη διδασκαλία της γλώσσας γίνεται εκμετάλλευση όλων αυτών των εστιών παραγωγής λόγου. Ενδείκνυται, δηλαδή, κατά τη γλωσσική διδασκαλία να αξιοποιούνται οι φυσικοί διδακτικοί τρόποι με τους οποίους το παιδί μέσα στο φυσικό / κοινωνικό του περιβάλλον μαθαίνει τη γλώσσα από τους φυσικούς του δασκάλους: τους γονείς, τους συγγενείς, τους φίλους και από τα άλλα πρόσωπα του στενότερου και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος.

Το παιδί, όταν έρχεται στο σχολείο, γνωρίζει τη μητρική του γλώσσα. Και τη γνωρίζει στο βαθμό που την έμαθε από τους φυσικούς του δασκάλους (γονείς κτλ.), στο φυσικό του περιβάλλον, με τους φυσικούς τρόπους αγωγής. Γι' αυτό έχει μεγάλη σημασία το παιδί να μεγαλώνει και να ανατρέφεται μέσα σε ευχάριστο και καλλιεργημένο γλωσσικά οικογενειακό περιβάλλον. Για τη διδασκαλία αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα μπορεί να διδαχθεί και χωρίς το σχολικό βιβλίο, ή (να διδαχθεί) με τη βοήθεια ενός σχολικού βιβλίου οδηγού. Πάντως, οπωσδήποτε σημαίνει ότι η γλώσσα δεν εγκλωβίζεται στα σχολικά εγχειρίδια ούτε απομνημονεύεται. Τα βιβλία της γλώσσας είναι τα ίδια τα πράγματα και οι γλωσσικές συνειδήσεις των παιδιών, όπου εδράζονται, έτοιμοι από την ανθρώπινη φύση και τη γλωσσική κοινότητα, μηχανισμοί που περιμένουν το δάσκαλο να τους πυροδοτήσει και να τους θέσει σε λειτουργία, για να γίνουν γεννήτριες του λόγου. Και είναι αυτό το διδακτικό πεδίο της γλώσσας.

12.Προορισμός του μαθήματος της γλωσσικής διδασκαλίας είναι να βοηθήσει τον μαθητή να κατακτήσει τη μητρική του γλώσσα: να τον βοηθήσει, δηλαδή, ώστε να αποκτήσει συνείδηση του επικοινωνιακού λόγου. Να αποκτήσει δηλαδή:

α) Συνείδηση της λέξης και των ορίων της. Οι λέξεις είναι σαν την κρούστα στην επιφάνεια βαθιών νερών, λέει ο L. Wittgenstein. Τα παραμύθια ψάχνουμε να τα βρούμε ακριβώς έτσι, κολυμπώντας κάτω από το νερό. Δεν υπάρχει λέξη, σημειώνει ο P. Valery, που να μπορούμε να την καταλάβουμε, αν προχωρήσουμε σε βάθος.

β) Συνείδηση της γλώσσας και των ορίων της: Συνείδηση: της απεραντοσύνης της γλώσσας της πολυμορφίας της της πολυδυναμίας της της δημιουργικότητάς της του λόγου και της ομιλίας του προφορικού και του γραπτού λόγου των γλωσσικών ποικιλιών: των γεωγραφικών (διάλεκτοι, ιδιώματα), των κοινωνικών, των ειδικών γλωσσών συνείδηση των γλωσσικών επιπέδων των λειτουργιών της γλώσσας της διαφορότητας των γλωσσικών στοιχείων και της αρμονίας που αναδύεται από τις συνθέσεις τους των συνταγματικών και των παραδειγματικών σχέσεων των γλωσσικών στοιχείων συνείδηση των τρόπων με τους οποίους εκφέρεται ο λόγος: του περιγραφικού τρόπου, του αφηγηματικού, του αποφαντικού - κριτικού, των μείξεών τους συνείδηση των κοινωνικών και επικοινωνιακών περιστάσεων που γεννούν τον λόγο.

Αυτά σημαίνουν ότι με το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας ο νέος άνθρωπος θα αποκτήσει συνείδηση πως η γλώσσα είναι απέραντη και πολυδύναμη, όπως η σκέψη, και πως την πιο δυνατή γλώσσα τη διαθέτει εκείνος που διαθέτει την πιο δυνατή σκέψη / ψυχή, αυτός που διαθέτει παιδεία.

Απέραντη, πολυδύναμη αλλά και πολύμορφη η γλώσσα. Πάνω απ' όλα, όμως, δάσκαλος και μαθητής είναι ανάγκη να αποκτήσουν συνείδηση της δημιουργικότητας της γλώσσας. Γιατί η γλώσσα δεν είναι ανάμνηση ούτε έργο. Είναι ενέργεια και κίνηση δημιουργική. Σ' ένα γλωσσικό μάθημα προέχει η δημιουργία και ακολουθούν όλα τα άλλα (ανάλυση, ορισμοί, κανόνες κτλ.). Αυτό τουλάχιστον διδάσκει ο φυσικός τρόπος με τον οποίο μαθαίνεται η

γλώσσα. Γι' αυτό και η γλωσσική διδασκαλία δεν μπορεί να είναι μνημονική, παθητική, στατική. Οφείλει να είναι ενεργητική, δημιουργική, δυναμική. Η γλώσσα είναι λεκτική πράξη. Οι λέξεις είναι πράξεις (L. Wittgenstein).

Αυτό πάλι δε σημαίνει ότι δάσκαλος και μαθητής δε θα ασχοληθούν με τη διερεύνηση και την εκμάθηση των νόμων και των κανόνων που διέπουν τη λειτουργία της γλώσσας. Σημαίνει ότι προτεραιότητα έχει η δημιουργική διδασκαλία και ότι τα άλλα ακολουθούν. Στο μάθημα της γλωσσικής καλλιέργειας δάσκαλος και μαθητής περισσότερο δημιουργούν και λιγότερο μαθαίνουν.

Θα αποκτήσουν ακόμη κατά τα μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας δάσκαλος και μαθητής συνείδηση των γλωσσικών ποικιλιών με τις οποίες λειτουργεί ο λόγος. Εργαστήριο είναι η γλώσσα που παράγει λόγο. Κινείται γι' αυτό στα δικά της επίπεδα (φωνολογικό, μορφολογικό, σημασιολογικό, συντακτικό), στους δικούς της άξονες (συνταγματικό και παραδειγματικό) και μαζί στους άξονες και στα επίπεδα της σκέψης. Το προϊόν, πάλι, αυτού του εργαστηρίου, ο λόγος, απλώνεται οριζόντια μέσα στο χώρο και δημιουργεί γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες (ιδιώματα, διάλεκτοι) ή διαφορίζεται κάθετα και δίνει τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες (ειδικές γλώσσες, περιστασιακός λόγος). Έτσι ο λόγος διαφορίζεται κατά τη μόρφωση, την καταγωγή, την ηλικία, το φύλο, το επάγγελμα. Μέσα στην ευρύτερη γλώσσα τα επαγγέλματα αποκτούν τις δικές τους γλωσσικές ποικιλίες που τις ονομάζουμε ειδικές γλώσσες.

Αυτά σημαίνουν ότι δάσκαλος και μαθητής κατά το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας καλούνται να αποκτήσουν συνείδηση ότι η γλώσσα αναδύεται ως κοινωνικό προϊόν μέσα από τη γλωσσική κοινότητα διαφορισμένη σε πλήθος γλωσσικές ποικιλίες (γλωσσικά επίπεδα) που στοιχούν στις κοινωνικές ποικιλίες (κοινωνικά επίπεδα). Δημιουργεί έτσι αμέτρητα κείμενα γραπτού και προφορικού λόγου: επιστημονικά, λογοτεχνικά, δοκιμιακά, καθημερινά κτλ.

Είναι ανάγκη, λοιπόν, δάσκαλος και μαθητής να αποκτήσουν συνείδηση αυτής της πολυμορφίας των κειμένων και των κοινωνικών συνθηκών που τα παράγουν. Όπως είναι ανάγκη να αποκτήσουν συνείδηση του προφορικού (προσχεδιασμένου και απροσχεδίαστου) και του γραπτού λόγου, των γνωρισμάτων του καθενός, των ιδιαιτεροτήτων τους και της μεταξύ τους ισοτιμίας. Χιλιάδες χρόνια ο άνθρωπος μιλάει. Όλοι μιλούν. Τη γραφή την επινόησε τις τελευταίες χιλιετίες. Λίγοι γράφουν. Εξάπαντος η επινόηση της γραφής έδωσε μιαν ακόμη διάσταση στη σκέψη. Έχει τους νόμους του και την αξία του ο γραπτός λόγος και πρέπει να σπουδάζεται.

Όπως πρέπει να σπουδάζεται και ο προφορικός λόγος, ο οποίος δεν είναι υποδεέστερος του γραπτού. Ήταν και είναι λόγος πανανθρώπινος (όλοι μιλούν, λίγοι γράφουν). Είναι, ύστερα, ο λόγος της άμεσης καθημερινής επικοινωνίας, που εκφράζει την περίσταση και τη συνθήκη της επικοινωνιακής στιγμής. Κι ακόμη είναι πλούσιος λόγος, αν σκεφθεί κανείς πως συνοδεύεται από τα παραγλωσσικά (προσωδιακά, άτμητα) και τα εξωγλωσσικά (χειρονομίες, έκφραση προσώπου κτλ.) στοιχεία, τα οποία προσφέρουν πληρότητα στην ανθρώπινη έκφραση.

Συνεπώς, ενδείκνυται να καλλιεργούνται ισότιμα ο προφορικός και ο γραπτός λόγος. Στη χώρα μας, βέβαια, από τα ελληνιστικά χρόνια ακόμη δόθηκε προτεραιότητα στη σπουδή του γραπτού λόγου, πράγμα που οφείλεται στον θαυμασμό και στη λατρεία που έτρεφαν οι λόγιοι εκείνης της περιόδου για τα κείμενα της κλασικής αρχαιότητας, όπως οφείλεται και στην περιφρόνηση που έδειχναν οι ίδιοι άνθρωποι (και οι κληρονόμοι τους) στον καθημερινό προφορικό λόγο. Δημιουργήθηκε από τότε παράδοση γοητείας του γραπτού λόγου (γράμματα, γραμματικός, γραμματική) και αδιαφορίας και περιφρόνησης του προφορικού. Η παράδοση αυτή επηρέασε και τις γλώσσες της Ευρώπης. Και κρατάει ακόμη, και θα κρατάει όσο η διδασκαλία θα στρέφεται στη σπουδή των γραμμάτων και θα θέτει σε δεύτερη μοίρα τη σπουδή της γλώσσας.

Ακόμη είναι ανάγκη δάσκαλος και μαθητής να συνειδητοποιήσουν τους τρόπους με τους οποίους εκφέρεται ο λόγος, προφορικός και γραπτός. Να συνειδητοποιήσουν δηλαδή ότι ο λόγος εκφέρεται περιγραφικά, αφηγηματικά, αποφαντικά / κριτικά, μεικτά. Τρόποι εκφοράς, επομένως, του λόγου είναι ο περιγραφικός, ο αφηγηματικός, ο αποφαντικός / κριτικός / αξιολογικός και οι μείξεις τους, δεδομένου ότι σπανίζουν οι αμιγείς τρόποι εκφοράς του. Οι τρόποι αυτοί σε συνάφεια προς τις κοινωνικές συνθήκες ομιλίας καθίστανται οι γεννήτρες του λόγου. Και είναι ανάγκη παράλληλα να σπουδάζονται η κοινωνική συνθήκη που γεννάει τον λόγο και ο τρόπος με τον οποίο αυτός εκφέρεται.

Τέλος, είναι ανάγκη δάσκαλος και μαθητής να αποκτήσουν συνείδηση των γλωσσικών λειτουργιών, οι βασικότερες από τις οποίες είναι η αναφορική και η ποιητική. Στην πρώτη η πράξη λειτουργίας αναφέρεται στα πράγματα, στις μεταξύ τους σχέσεις και στην αντίληψη που έχουμε γι' αυτά. Στη δεύτερη, στην ποιητική λειτουργία, η πράξη επικοινωνίας αναφέρεται στον εαυτό της, στο μήνυμα δηλαδή, και μάλιστα στη μορφή του μηνύματος. Ενδιαφέρει στη λειτουργία αυτή η αισθητική λειτουργία του μηνύματος. Στην ποιητική λειτουργία στηρίζεται ο ποιητικός / λογοτεχνικός λόγος. Στην αναφορική στηρίζεται ο επιστημονικός λόγος. Τη γλώσσα μας, λέει ο Σεφέρης, τη χρησιμοποιούμε κατά τη λογική και κατά τις συγκινήσεις μας.

13. Κατά τη διδασκαλία της γλώσσας είναι ανάγκη να λάβουμε υπόψη μας: α) Τις θέσεις, τον προβληματισμό και τα πορίσματα της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας β) την πείρα που αποκτήθηκε έως τώρα στην Ευρώπη και σ' όλον τον κόσμο γ) τη γλωσσική και γραμματική παράδοση του τόπου μας δ) τη γλωσσική πραγματικότητα των μαθητών, οι οποίοι έχουν μάθει ως ένα βαθμό τη μητρική τους γλώσσα πριν ακόμη έλθουν στο σχολείο.

Αυτά, πάλι, σημαίνουν ότι κατά τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας είναι ανάγκη: α) Να αποκλειστεί η παλαιά μέθοδος με την οποία διδάχθηκαν και διδάσκονται παρωχημένες μορφές μιας γλώσσας (Αρχαία Ελληνικά) ή νεκρές γλώσσες (Λατινικά). Η μέθοδος των παλαιών δασκάλων να απομονώνουν τη λέξη και να τη μελετούν φωνολογικά, μορφολογικά κτλ. δεν έχει τον πρώτο λόγο στη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, διότι δεν κινεί και δεν προάγει τη διδακτική πράξη. Είναι η μέθοδος του ανατομείου, και η μητρική γλώσσα είναι ζωντανός οργανισμός. Η μέθοδος του δασκάλου μοιάζει με τη μέθοδο του γυμναστή, ο οποίος επιδιώκει να ασκήσει το σώμα, ώστε να γίνει γερό και ανθεκτικό, και όχι να το ανατάμει και να το επιμερίσει στα συστατικά του στοιχεία με σκοπό να παρουσιάσει την ονοματολογία τους και τη λειτουργικότητά τους. Προέχει η άσκηση. Τα άλλα μπορούν να ακολουθήσουν, εφόσον έχει ολοκληρωθεί η άσκηση. Για το έργο

του δασκάλου θα μπορούσε να ισχύσει σε ελαφρή παράφραση ο λόγος του Σεφέρη για τον ποιητή: Στερνός σκοπός του δασκάλου δεν είναι η περιγραφή ή η ανάλυση ή η παρουσίαση της γλώσσας, αλλά "η αναβίωση από αυτόν και από τους μαθητές του της πολυδιάστατης γλωσσικής εμπειρίας, η ανάπλαση της γλώσσας, η αναδημιουργία των γλωσσικών μορφών, η αξιοποίηση στο έπακρον των εκφραστικών δυνατοτήτων που αυτή προσφέρει". Το λεξιλόγιο του παιδιού δεν πλουτίζει, όταν φορτώνουμε τη μνήμη του με ρίζες, θέματα, χαρακτήρες και καταλήξεις, με αποστηθισμένες φράσεις ή με γραμματικές θεωρίες, παρά πλουτίζει, όταν, όπως σε άλλο σημείο αυτής της εισαγωγής σημειώνουμε, πυροδοτούμε τους γλωσσικούς μηχανισμούς που είναι, για να μιλήσουμε σχηματικά, στημένοι στη γλωσσική συνείδησή του. Κι αυτό είναι ανάγκη να γίνει κατανοητό: ότι το διδακτικό πεδίο της μητρικής γλώσσας δεν είναι οι σελίδες της γραμματικής αλλά το μέσα πλούτος του παιδιού. Την αρχαία ελληνική γλώσσα δεν την ξέρουμε και τη μαθαίνουμε από τα διδακτικά -και όχι μόνον- εγχειρίδια (γραμματική κτλ.). Τώρα η γλώσσα είναι γνωστή στο παιδί. Δεν τη μαθαίνει πρώτη φορά στο σχολείο. Στο σχολείο την κατακτά και την καλλιεργεί. Μέσα του βρίσκονται οι πηγές των υδάτων της.

β) Να διδάσκονται διαπλεκόμενα τα φαινόμενα της γλώσσας (μορφολογικά, συντακτικά κτλ.), όπως εξάλλου διαπλέκονται και κατά την εκφορά τους. Οι σύνδεσμοι π.χ. και η σύνδεση των προτάσεων θα διδαχθούν μαζί κ.ο.κ.

γ) Η πρόταση να θεωρείται διδακτική μονάδα και όχι η λέξη. Η λέξη παίρνει ζωή και κίνηση μέσα στο κείμενο. Γι' αυτό και η κάθε αλλαγή της πρέπει να εξετάζεται σε συνάρτηση με τη δομική του (μορφοσυντακτική) υπόσταση. Τότε ζωντανεύει η λέξη, όταν βρίσκεται στο γλωσσικό / φυσικό της περιβάλλον, όπως ζωντανεύουν τα χαλίκια του γιαλού μέσα στο νερό της θάλασσας και τα μέλη ενός αρχαίου ναού, όταν βρίσκονται στον λειτουργικό τους ρόλο. Διαφορετικά οι διδασκαλίες παραπέμπουν σε άνυδρες στέγνες και σε αλειτούργητα μουσεία.

δ) Το υλικό της διδασκαλίας να αντλείται από την καθημερινή κοινωνική ζωή, από τον τύπο, από το παραμύθι, από τη λογοτεχνία, από τον επιστημονικό λόγο, από τη δοκιμιογραφία, από τη διοίκηση, από κάθε είδος ζωντανού λόγου.

ε) Να εξοικειωθεί ο μαθητής με τα εγχειρίδια της παραδοσιακής γραμματικής και του συντακτικού, τα οποία, κατά τη διδασκαλία της γλώσσας, θα χρησιμοποιούνται ως βιβλία αναφοράς. Είναι ανάγκη δηλαδή και στην αρχή του διδακτικού έτους και κατά τη διάρκειά του να αφιερώνεται χρόνος και να διδάσκεται ο μαθητής τη δομή αυτών των βιβλίων και τη χρήση τους. Όπως είναι ανάγκη να εξοικειωθεί ο μαθητής και με τη χρήση του λεξικού.

στ) Με σύνεση (είναι ανάγκη) να αντικρίζει ο δάσκαλος το φαινόμενο της πολυτυπίας της νεοελληνικής γλώσσας. Είναι γνώρισμα της πολυδυναμίας της. Άλλωστε η έρευνα έδειξε ότι έχει κρυσταλλωθεί ο ενιαίος γλωσσικός τύπος της Κοινής Νεοελληνικής, ο οποίος είναι πια κατα-χωρισμένος στην επίσημη γραμματική. Αυτός διδάσκεται κατά τη διδασκαλία της σχολικής γλωσσικής ποικιλίας, χωρίς να αποκλείονται οι άλλοι γλωσσικοί τύποι, οι παράλληλοί του, οι οποίοι κατά περιπτώσεις υπηρετούν άλλες γλωσσικές ανάγκες.

ζ) Να υπάρχει σεβασμός προς όλες τις γλώσσες όλων των λαών είτε αυτοί είναι ανεπτυγμένοι πολιτιστικά είτε όχι. Οι γλώσσες βρίσκονται στα ύψη των πολιτισμών των λαών. Όσο καλλιεργούνται οι λαοί τόσο καλλιεργούνται και οι γλώσσες τους. 'Γλωσσικός και διανοητικός πλούτος, παρατηρεί ο Γεώργιος Χατζιδάκης, εξισούνται πρός αλλήλους. Διά τούτο λέγουσι ότι τοσαύται έννοιαι εκφράζονται διά τής γλώσσης ενός έθνους όσας τούτο έχει, και τανάπαλιν ότι τοσαύτας εννοίας έχει όσαι εκφράζονται διά τής γλώσσης αυτού". Κάθε γλώσσα είναι και ένας άλλος κόσμος. Γι' αυτό και η γλωσσομάθεια έχει μεγάλη σημασία για τη ζωή του ανθρώπου. "Όποιος, λέει ο Γκαίτε, δεν ξέρει ξένες γλώσσες, δεν ξέρει τίποτε από τη δική του". Ωστόσο την πρώτη θέση την έχει πάντα η μητρική γλώσσα. Είναι μοναδική και αναντικατάστατη η αξία των λέξεών της. Σωστή μητρική γλώσσα σημαίνει, είπαν, σωστός νους. Ο εσωτερικός μας κόσμος (σκέψεις και συναισθήματα) εξωτερικεύεται και προσλαμβάνεται από τους άλλους, όταν γίνεται γλώσσα.

Η άποψη, πάλι, ότι η νεοελληνική γλώσσα χαρακτηρίζεται από λεξιπενία, δεν αντέχει σε κριτικό / γλωσσολογικό έλεγχο. Καμιά φυσική γλώσσα δεν είναι φτωχή. Όλες έχουν τη γλωσσική ικανότητα να εκφράσουν τα πάντα, και όλες βρίσκονται στα πολιτισμικά επίπεδα των λαών που τις μιλούν. Οι γλώσσες αναδύονται από τους πολιτισμούς και τους εκφράζουν, Γι' αυτό και έχουν τους ίδιους προσανατολισμούς. Ένας τεχνολογικός πολιτισμός δεν μπορεί πάρα να εκφράζεται από ανάλογη γλώσσα, όπως συμβαίνει με τον σημερινό πολιτισμό, στον οποίο κυριαρχεί η μηχανή. Άλλη, βέβαια ήταν η γλώσσα την οποία χρησιμοποίησε ο ελληνικός πολιτισμός του 5ου αιώνα π.Χ., γιατί ήταν άλλα και τα πολιτισμικά πεδία τα οποία καλλιεργούσε. Πλάθονται, λοιπόν, οι γλώσσες και χρωματίζονται από τους πολιτισμούς που εκφράζουν, και αντιστρόφως, οι γλώσσες επηρεάζουν τους πολιτισμούς και τους σφραγίζουν.

Πάντως η επιστήμη τη γλωσσολογίας δεν δέχεται ότι υπάρχει λεξιπενία στις φυσικές γλώσσες. Κάθε φυσική γλώσσα διαθέτει τη γλωσσική ικανότητα (linguistic competence), τους γλωσσικούς μηχανισμούς με τους οποίους μπορεί να παράγει άπειρο πλήθος λέξεων και φράσεων, τόσες λέξεις και φράσεις όσες χρειάζεται ένας λαός, για να δημιουργήσει και να εκφραστεί. Λεξιπενία θα μπορούσε κανείς να δεχθεί για κάποια άτομα της γλωσσικής κοινότητας, και μάλιστα για άτομα τα οποία δεν καλλιεργούν τη γλώσσα. Η γλώσσα, μας είπε ο F. De Saussure, μπορεί να παραλληλιστεί με μια μουσική συμφωνία γραμμένη από τον δημιουργό της, και οι ομιλητές της με τις ορχήστρες και τα μέλη τους που έχουν αναλάβει την εκτέλεσή της. Αυτό σημαίνει ότι, όσο περισσότερο ασκούνται οι ορχήστρες και τα μέλη τους, τόσο καλύτερες θα είναι οι εκτελέσεις της συμφωνίας. Έτσι και με τη γλώσσα δεν είναι δυνατόν κάποιος να αποβεί καλός χρήστης του λόγου, αν δεν ασκείται σ' αυτόν, αν δηλαδή δεν τον καλλιεργεί και στην προφορική και στη γραπτή του μορφή, αν δεν έχει ασκήσει μαζί με τη γλώσσα του και τη σκέψη του και την ψυχή του, αν δηλαδή δεν έχει μορφωθεί.

Και μορφωμένος δεν είναι, βέβαια, εκείνος που κυνηγάει τη λέξη, αλλά εκείνος που "νιώθει τη λέξη σαν εσωτερική υπόθεση της ζωής του". Έτσι, δεν υπάρχουν καλές και κακές λέξεις, δυνατές και αδύνατες. Τα λεγόμενα καλολογικά στοιχεία της γλώσσας είναι μια ξεπερασμένη υπόθεση στη γλωσσολογία και στη λογοτεχνία. Δεν μπορούμε πια να μιλούμε γι' αυτά. Και η πιο "κοινή" λέξη και η πιο "φθαρμένη" από τη χρήση και το χρόνο κρύβει μέσα της

τεράστιες δυναμικές τις οποίες και μας αποκαλύπτει, όταν βρεθεί στον λειτουργικό της ρόλο.

Οι λέξεις, γράφει ο Διονύσιος Σολωμός, είναι σαν τα νομίσματα, Όπως τα νομίσματα αποκτούν τεράστια αξία στα χέρια του ικανού και έμπειρου, ενώ χάνουν και την αξία που έχουν στα χέρια του αμαθούς και άπειρου, έτσι και οι λέξεις στην άκρη της πένας ή στα χείλη εκείνου που ξέρει (ή εκείνου που δεν ξέρει) να εμφυσά μέσα τους πνοή, και να τις ζωντανεύει. Το ίδιο θα μας πει και ο Saussure με το παράδειγμα του σκακιού. Σημασία για την εξέλιξη του παιχνιδιού δεν έχει η ύλη από την οποία είναι καμωμένα τα πιόνια του σκακιού, αλλά ο τρόπος με τον οποίο τα χρησιμοποιούν οι παίκτες.

η) Να δηλώνεται πάντα και προπάντων κατά τη διδακτική πράξη, σεβασμός προς την αποκλίνουσα από τη norma γλώσσα (ιδίωμα, διάλεκτος) με την οποία έρχεται ο μαθητής στο σχολείο. Αυτήν τη γλώσσα δεν την απορρίπτουμε. Είναι μια άλλη γλώσσα μέσα στην ευρύτερη ελληνική γλώσσα. Δεν αποτελούν γλωσσικά σφάλματα οι διαλεκτικοί / ιδιωματικοί τύποι που χρησιμοποιεί κάποτε ο πόντιος ή ο κύπριος ή ο ηπειρώτης κτλ. μαθητής, όταν έρχεται στο σχολείο. Δεν είναι γλωσσικά σφάλματα, είναι άλλες μορφές του ελληνικού λόγου. Δεν τους απορρίπτουμε, λοιπόν, αυτούς τους τύπους, αλλά από αυτούς ξεκινούμε για να οδηγήσουμε τον μαθητή στην κατάκτηση του νεοελληνικού λόγου. Απορρίπτει πολιτιστικούς θησαυρούς εκείνος που απορρίπτει τον διαλεκτικό / ιδιωματικό λόγο. Άλλωστε τα ιδιώματα, οι διάλεκτοι και ο κοινός νεοελληνικός λόγος των αστικών κέντρων αποτελούν εθνικό γλωσσικό πλούτο. "Γλώσσα δεν είναι αράδιασμα από λέξεις, τύπους και κανόνες, όπως αναγράφονται σε λεξικά και γραμματικές... παρά η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου, κύμα ζωής, άνοιγμα και επαφή ψυχών, ανταλλαγή αισθημάτων και σκέψεων μέσα σε συνομιλία, ερώτηση και απόκριση, άρνηση και κατάφαση, προσταγή, απαγόρευση και παράκληση, μικροεπεισόδια, πεζότητες και ταπεινότητες της καθημερινής ζωής, σκέψη, ενατένιση της μοίρας και φιλοσοφία -όλα αυτά είναι γλώσσα ατομική και εθνική. Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός, λέει ένα φλαμανδικό ρητό" (Μ. Τριανταφυλλίδης).

θ) Να στηρίζεται η γλωσσική διδασκαλία στις συνταγματικές και στις παραδειγματικές σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων. Από αυτές οι συνταγματικές σχέσεις (σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων in praesentia) προσδιορίζονται από τους γλωσσικούς νόμους που διέπουν στη ροή του λόγου δύο ή περισσότερα γλωσσικά στοιχεία, ενώ οι παραδειγματικές σχέσεις (σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων in absentia) προκύπτουν από την αντικατάσταση των γλωσσικών στοιχείων με άλλα. Με τις συνταγματικές και τις παραδειγματικές σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων ο λόγος κινείται σε όλα τα πεδία και τα επίπεδα της ανθρώπινης επικοινωνίας. Συνεπώς, μπορούν να αποτελέσουν άριστο εργαστηριακό μηχανισμό παραγωγής λόγου κινούμενου τόσο στον οριζόντιο (συναταγαμτικό) όσο και στον κάθετο (παραδειγματικό) άξονα της γλώσσας.

ι) Η Νεοελληνική γλώσσα, όπως και κάθε άλλη γλώσσα, να θεωρείται αυτόνομο γλωσσικό σύστημα και έτσι να διδάσκεται. Η εξάρτησή της από παλαιότερες μορφές της την εμποδίζει να εξελίξει, δηλαδή να καταστήσει "ΕνεργείΑ", τις "δυνάμει" υπάρχουσες μέσα στο σώμα της γλωσσικές αρετές. Η διδασκαλία των παλαιοτέρων μορφών της -θεμιτή γενικώς- δεν πρέπει να παγιδεύει τη διδασκαλία της σημερινής της μορφής, εκτοπίζοντας ή αχρηστεύοντας τα επίπεδα δομής και ανάλυσής της. Αυτά σημαίνουν ότι ο μαθητής κατακτά / καλλιεργεί τη μητρική του γλώσσα, όταν κινείται στα επίπεδά της: μορφολογικό, συντακτικό, λεξιλογικό κτλ. Ο δανεισμός λέξεων και συντάξεων δεν πλουτίζει τη γλώσσα. Την ενισχύει προσωρινά και ίσως κάποτε εντυπωσιακά. Μια γλώσσα πλουτίζει, όταν λειτουργούν οι δικοί της παραγωγικοί μηχανισμοί. Γι' αυτό κατά τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας δίνεται μεγάλη σημασία στο παραγωγικό.

ια) Να συνδέεται το γλωσσικό μάθημα με τα άλλα σχολικά μαθήματα. Κατανοεί τότε ο μαθητής ότι πολλούς όρους και άλλα γλωσσικά στοιχεία των άλλων μαθημάτων (φυσικής, μαθηματικών, ιστορίας, κοινωνιολογίας κτλ.) μπορεί να τα χρησιμοποιήσει και αλλού: στην καθημερινή επικοινωνία, στη σύνταξη ενός κειμένου, στην έκφραση - έκθεσή του κτλ. Κατανοεί ότι δεν ωφελούν τα στεγανά που δημιουργούνται ανάμεσα στα διάφορα μαθήματα. Δέχεται, έτσι, κινεί και χρησιμοποιεί ολόκληρο τον γλωσσικό θησαυρό που του προσφέρει η σχολική γλώσσα είτε μέσα από τα ποικίλα μαθήματα είτε και με άλλους τρόπους. Και, βέβαια, δε σταματάει στον λεκτικό πλούτο. Ανοίγει η σκέψη του και αντλεί από κάθε μάθημα τρόπους, μεθόδους, περιεχόμενα χρήσιμα στη δόμηση ενός κειμένου γλωσσικής επικοινωνίας. Παίρνει π.χ. τον μαθηματικό λογισμό και την αποδεικτική διαδικασία από τα μαθηματικά, την επιχειρηματολογία και την πειθώ από τη λογική, την αυστηρή διατύπωση και την οργάνωση του λόγου από τους Αρχαίους Έλληνες συγγραφείς κ.ο.κ.

Και προπάντων, κατανοεί ότι η έκφραση δεν είναι το επίσημο ένδυμα του λόγου που το χρησιμοποιεί μόνον όταν γράφει εκθέσεις, αλλά είναι η καθημερινή γλωσσική επικοινωνιακή πρακτική όλων των μορφών της ζωής: σχολικής, επιστημονικής, κοινωνικής κτλ. Η λεγόμενη έκθεση βρίσκει τότε τις πραγματικές της διαστάσεις και δεν εγκλωβίζεται στα φιλολογικά μαθήματα. Και προπάντων απαλλάσσεται από τον ψευδολογοτεχνισμό και τα άλλα τεχνητά κατασκευάσματα που την χαρακτηρίζουν. Διότι ο λόγος της έκθεσης, όπως τον γνωρίσαμε, είναι τεχνητός, αφού δεν στοιχεί σε καμιά από τις γλωσσικές ποικιλίες που διαμορφώνονται με τη λογική και τη συγκινησιακή χρήση της γλώσσας.

14. Η ελληνική γλώσσα ενσωματώνει συνολικά τα γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποίησε ο ελληνικός λαός από αρχαιοτάτων χρόνων έως σήμερα. Όπως ενσωματώνει και όλες τις πολιτιστικές κληρονομιές της ιστορικής διαδρομής του ελληνικού λαού. Στο γλωσσικό και πολιτιστικό παρόν του ελληνισμού συναιρείται το γλωσσικό και το πολιτιστικό παρελθόν του. Αυτό αποδεικνύεται και από τη διαστρωμάτωση του ελληνικού λεξιλογίου, το οποίο αποτελείται: α) από λέξεις αρχικές ινδοευρωπαϊκές, προελληνικές και άλλες, που κληρονομημένες σώζονται έως σήμερα ενεργές και ονομάζονται λαϊκές λέξεις β) από αρχαίες και μεσαιωνικές λέξεις (καθηγητής, γυμνάσιο κτλ.) που τις ανέσυραν από τη λήθη οι λόγιοι ή τις κατασκεύασαν από αρχαιοελληνικά δομικά υλικά (ατμομηχανή, τηλέγραφος κτλ.), για να εκφράσουν έννοιες της επιστήμης κτλ., και που ονομάζονται λόγιες λέξεις γ) από λέξεις ξενικής προέλευσης που αφομοιώθηκαν από την ελληνική γλώσσα και που έχουν γίνει, και λέγονται, κι αυτές λαϊκές λέξεις (κάστρο, σπίτι κτλ.) δ) από απροσάρμοστες ξένες λέξεις (τρακτέρ, γκόλφ κτλ.).

Ξένες λέξεις και μάλιστα απροσάρμοστες εισέρχονται και σήμερα στην ελληνική γλώσσα εξαιτίας της εισόδου

της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και της γενίκευσης του ανθρώπινου πολιτισμού. Η θέση μας απέναντι σ' αυτές είναι δεδομένη: Όταν οι ξένες λέξεις δεν έχουν γίνει λαϊκές, τις αντικαθιστούμε με αντίστοιχες ελληνικές, και όταν δεν υπάρχουν, τις κατασκευάζουμε εύηχες, σύντομες, ευκολονόητες, ώστε να ζωντανεύουν τις έννοιες. Οπωσδήποτε δεν είναι φρόνιμο να δημιουργούμε νόθες γλωσσικές καταστάσεις, οι οποίες οδηγούν σε εξάρτηση και σε νόθευση της σκέψης. Έπειτα, όταν υποχωρούν οι γλώσσες, υποχωρούν και οι πολιτισμοί που αυτές εκφράζουν. Άλλωστε η γλώσσα είναι πολιτισμός. Αυτά οφείλει να τα φροντίσει η Ενωμένη Ευρώπη. Το μέλλον της είναι, πρέπει να είναι, πολυγλωσσικό, δηλαδή πολυπολιτισμικό. Κάθε γλώσσα και πολιτισμός. Εξάλλου πλήθος ελληνικές λέξεις χρησιμοποιούνται στις ευρωπαϊκές γλώσσες και στην διεθνή επιστημονική ορολογία.

Συνάγεται από όλα αυτά ότι οι χρήστες της ελληνικής γλώσσας, παράλληλα με το σημερινό γλωσσικό υλικό, έχουν τη δυνατότητα να αντλούν από το βαθύ γλωσσικό παρελθόν τους και να ενεργοποιούν, σύμφωνα με τους μορφολογικούς και συντακτικούς νόμους της σημερινής μορφής της γλώσσας τους, λέξεις, εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο, χωρίς να αναμειγνύουν τα τυπικά τα οποία διαμόρφωσε κατά τη διαχρονική πορεία της η ελληνική γλώσσα. Αυτά σημαίνουν ότι λέξεις θα πάρουμε, εφόσον μας είναι αναγκαίες, και από την αρχαιοελληνική και από την ελληνιστική και από τη μεσαιωνική και από τη νεότερη περίοδο της ελληνικής γλώσσας και από τη λόγια γλώσσα και από τις διαλέκτους και από τα ιδιώματα, από παντού, φτάνει να τις προσαρμόζουμε στο τυπικό της Δημοτικής / Κοινής Νεοελληνικής. Υπάρχει ένας γλωσσικός πλούτος που χύνεται από πολλά κανάλια στην κοίτη του νεοελληνικού λόγου και τη δυναμώνει. Όλος αυτός ο θησαυρός της γλώσσας είναι ελληνικός και οφείλουμε να τον μελετούμε και να τον χρησιμοποιούμε. Μέσα του αντιβοιίζει ολόκληρος ο ωκεανός του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής ιστορίας. Στους ήχους του και στους τύπους του και στις συντάξεις του ριζώνει η ιστορία μας, η σκέψη μας και το συναίσθημά μας. Κριτήριο της επιλογής του δραστικού κάθε φορά λόγου αποτελεί η χρήση του (usus norma loquendi) και η αποτελεσματικότητά του. Αυτό είναι το ασφαλές κριτήριο που διακρίνει τα ενεργά γλωσσικά στοιχεία από τα ανενεργά. Τα ενεργά, άλλωστε, γλωσσικά στοιχεία (λέξεις κτλ.) δεν παραμένουν τα ίδια για όλες τις περιόδους της γλωσσικής μας ιστορίας. Όλα εξαρτώνται από τις διαμορφούμενες κάθε φορά κοινωνικές συνθήκες, Γι' αυτό και το γλωσσικό υλικό κάθε γλώσσας βρίσκεται σε μια διαρκή ροή.

Έτσι η ελληνική γλώσσα, από τη μια μεριά, τροφοδοτεί το γλωσσικό της παρόν με όλες τις πηγές της, αφού παράλληλα με τη ζώσα πλαστικότητά της έχει την ευχέρεια να αντλεί και από τη λόγια γλώσσα και από τη γλωσσική της παράδοση (διαχρονία), ενώ, από την άλλη, πειθαρχεί ολόκληρον τον λεκτικό της θησαυρό (παρελθοντικό και παροντικό) στα σημερινά ενεργά γλωσσικά της επίπεδα: μορφολογικό, φωνολογικό κτλ. (συγχρονία). Αυτός είναι και ο χρυσός κανόνας που αξιοποιεί ολόκληρο τον πλούτο μας τον γλωσσικό.

Άλλωστε, εκτός από την επιστήμη, η οποία μας λέει ότι στη γλώσσα η χρήση δημιουργεί το νόμο (usus fecit legem), αυτό είναι και το πνεύμα του Νόμου 309 του 1976, με τον οποίο η ελληνική Πολιτεία καθιερώνει τη Νεοελληνική, δηλαδή τη Δημοτική, επίσημη γλώσσα της Γενικής Εκπαίδευσης: "Γλώσσα διδασκαλίας, αντικείμενον διδασκαλίας και γλώσσα των διδακτικών βιβλίων εις όλας τας βαθμίδας της Γενικής Εκπαιδεύσεως είναι από του σχολικού έτους 1976-1977 η Νεοελληνική. Ως Νεοελληνική γλώσσα νοείται η διαμορφωθείσα εις πανελλήνιον εκφραστικόν όργανον υπό του Ελληνικού Λαού και των δοκίμων συγγραφέων του Έθνους Δημοτική, συντεταγμένη, άνευ ιδιωματισμών και ακροτήτων".

Αυτή, λοιπόν, τη γλώσσα μας τη Νεοελληνική, τη Δημοτική δηλαδή, που λέγεται και Κοινή Νεοελληνική καλούμαστε και από την επιστήμη και από τις κοινωνικές μας ανάγκες και από τον Νόμο να θεραπεύσουμε. Είναι η σημερινή μορφή της ελληνικής γλώσσας, όπως αυτή εξελίχτηκε / διαμορφώθηκε διαχρονικά στο στόμα και στη γραφίδα των Ελλήνων. Είναι δηλαδή η Αρχαία Ελληνική γλώσσα στη σημερινή της μορφή. Γιατί η σημερινή μας γλώσσα δεν είναι εγγονή ή θυγατέρα της Αρχαίας Ελληνικής, παρά είναι η ίδια η Αρχαία Ελληνική μεταπλασμένη (φωνολογικά, μορφολογικά, σημασιολογικά και συντακτικά) από το χρόνο, τις κοινωνικές ανάγκες και τη χρήση.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της ελληνικής γλώσσας, όπως και κάθε γλώσσας, είναι τα γλωσσικά επίπεδά της (γλωσσικές ποικιλίες) τα οποία στοιχούν σε κοινωνικά επίπεδα. Μιλούμε, άλλωστε, με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό χρόνο, σε διαφορετικό τόπο, με διαφορετικά πρόσωπα για διαφορετικά θέματα όλα εξαρτώνται από το ποιος μιλάει, σε ποιον, με ποιο θέμα και για ποιον λόγο.

• Έτσι, η γλώσσα μας λειτουργεί με πλήθος γλωσσικές ποικιλίες, γεωγραφικές (ιδιώματα, διάλεκτοι) και κοινωνικές (ειδικές γλώσσες κτλ.). Σκοπός μας είναι η μελέτη ολόκληρου αυτού του γλωσσικού θησαυρού και η αξιοποίησή του κατά τις κοινωνικές και επικοινωνιακές περιστάσεις / συνθήκες. Μία από αυτές τις γλωσσικές ποικιλίες είναι εκείνη την οποία καλλιεργούμε στο σχολείο. Είναι η γλωσσική ποικιλία στην οποία γράφονται τα σχολικά βιβλία, οι εργασίες / εκθέσεις των μαθητών κτλ. Σ' αυτήν γίνεται η διδασκαλία, και συναρτάται αυτή με τη γλώσσα που μιλιέται στα αστικά κέντρα της χώρας και που γράφεται από τους δόκιμους έλληνες συγγραφείς. Η ίδια γλωσσική ποικιλία καλλιεργείται στην επιστήμη, στη διοίκηση, στα γράμματα, στις τέχνες κτλ., προσαρμοζόμενη κάθε φορά στις συγκεκριμένες (διοικητικές κτλ.) επικοινωνιακές συνθήκες.

1. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το Πρόγραμμα Σπουδών για τη Γλωσσική Διδασκαλία (Γυμνασίου και Λυκείου) περιέχει και καθορίζει:

1. τους γενικούς στόχους της Γλωσσικής Διδασκαλίας
2. τους επιμέρους στόχους της Γλωσσικής Διδασκαλίας που αφορούν την ανάπτυξη διαφόρων πλευρών της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή
3. τα περιεχόμενα πάνω στα οποία θα κινηθεί η Γλωσσική Διδασκαλία
4. τις διδακτικές ενέργειες - δραστηριότητες με τις οποίες επιδιώκεται η κατάκτηση των επιμέρους στόχων
5. την πορεία εξέλιξης της Γλωσσικής Διδασκαλίας στις δύο βαθμίδες της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικιακή ανάπτυξη του μαθητή και τις ατομικές του ιδιαιτερότητες. Καθορίζει, δηλαδή, τη διαβάθμιση της Γλωσσική Διδασκαλίας κατά βαθμίδα εκπαίδευσης και κατά τάξη. Η διαβάθμιση αυτή στηρίζεται, βέβαια, σε γενικές αρχές της γλωσσολογίας, αλλά είναι αρκετά ελαστική, έτσι ώστε η Γλωσσική Διδασκαλία από τη

μία πλευρά να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα στόχων, περιεχομένων και δραστηριοτήτων, ενώ από την άλλη πλευρά να προσαρμόζεται, ανάλογα με την ηλικιακή ανάπτυξη των μαθητών. Με βάση αυτό το σκεπτικό η διαβάθμιση μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

α) οι ίδιοι στόχοι, περιεχόμενα και δραστηριότητες μπορεί να αφορούν και τις τρεις τάξεις κάθε βαθμίδας ή ακόμη και τις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης, και απλώς γίνεται κάποια διαφοροποίηση ως προς το βαθμό δυσκολίας που παρουσιάζουν τα περιεχόμενα και οι προτεινόμενες δραστηριότητες

β) ορισμένοι στόχοι, περιεχόμενα και δραστηριότητες αφορούν μόνο την ανώτερη βαθμίδα (Λύκειο) ή μόνο τις ανώτερες τάξεις του Γυμνασίου και του Λυκείου.

Η διαβάθμιση που προτείνεται από το συγκεκριμένο Π.Σ. αναλύεται παρακάτω.

6. τις βασικές αρχές για την αξιολόγηση του γλωσσικού μαθήματος, οι οποίες είναι συμβατές με τη φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών.

Σχετικά με την οργάνωση του Προγράμματος Σπουδών ισχύουν τα παρακάτω:

1. Το Πρόγραμμα Σπουδών οργανώθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε η γλωσσική διδασκαλία να συμβάλει στη συνολική ανάπτυξη του μαθητή, κινούμενη συγχρόνως προς τρεις κατευθύνσεις: α) τη συνειδητοποίηση του συστήματος της γλώσσας, β)την άσκηση στη χρήση της γλώσσας, η οποία, παράλληλα με την καλλιέργεια της εκφραστικής ικανότητας του μαθητή, συνεπάγεται και τη διανοητική και συναισθηματική του ανάπτυξη, γ) την άσκηση στη χρήση της γλώσσας ως εργαλείου μάθησης, η οποία επιτρέπει στο μαθητή να αφομοιώσει καλύτερα τα γνωστικά αντικείμενα διαφόρων περιοχών μάθησης, ενώ παράλληλα βελτιώνει τη γλωσσική του ικανότητα.

2. Οι επιμέρους στόχοι, περιεχόμενα και δραστηριότητες για τη διδασκαλία της Νεοελληνική Γλώσσας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο ακολουθούν τη διάκριση του λόγου σε Α΄ "Ακρόαση και Κατανόηση" (Ακούω και Κατανοώ), Β΄ "Προφορική έκφραση" (Μιλώ), Γ΄ "Ανάγνωση και Κατανόηση γραπτών κειμένων" (Διαβάζω και Κατανοώ) και Δ΄ "Παραγωγή γραπτού λόγου" (Γράφω).

Αναγνωρίζεται, βέβαια, ότι η προτεινόμενη διάκριση στους παραπάνω τομείς είναι σε κάποιο βαθμό τεχνητή, γιατί οι τομείς αυτοί συνδέονται άρρηκτα, τόσο στην επικοινωνία μας στη ζωή όσο και κατά τη διαδικασία της γλωσσικής διδασκαλίας μέσα στην τάξη. Έτσι στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας η πρόσληψη λόγου (προφορικού ή γραπτού) οδηγεί στην παραγωγή λόγου (προφορικού ή γραπτού) και το αντίστροφο, π.χ. ο μαθητής παρακολουθεί μια συζήτηση και καλείται να παρέμβει ως ομιλητής ή να καταγράψει τις παρατηρήσεις και τα σχόλιά του, διαβάζει ένα κείμενο και καλείται να σχολιάσει προφορικά ή γραπτά τις απόψεις του συγγραφέα κτλ. Παρ' όλα αυτά η προτεινόμενη διάκριση θεωρήθηκε σκόπιμη, γιατί εξυπηρετεί τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών, εφόσον επιτρέπει, από τη μια πλευρά, να προβληθούν ισότιμα και οι τέσσερεις τομείς στους οποίους οφείλει να ασκηθεί ο μαθητής, για να καλλιεργήσει τη γλωσσική του ικανότητα, και από την άλλη πλευρά, να καθοριστούν με μεγαλύτερη σαφήνεια οι στόχοι της γλωσσικής διδασκαλίας και οι προτεινόμενες διδακτικές ενέργειες.

3. Η οργάνωση του Προγράμματος Σπουδών έλαβε, επίσης, υπόψη: α) ότι ο λόγος εκφέρεται με ορισμένους βασικούς τρόπους, τον περιγραφικό, τον αφηγηματικό, τον κριτικό / αποφαντικό, καθώς επίσης και με τις ποικίλες μείξεις των τρόπων αυτών, και β) ότι από τους τρόπους αυτούς και από τις μείξεις τους προκύπτουν διάφορα είδη λόγου (δοκίμιο, χρονογράφημα, ημερολόγιο, βιογραφικό σημείωμα κτλ.).

4. Η οργάνωση του Προγράμματος Σπουδών έλαβε, ακόμη, υπόψη ότι η συνειδητοποίηση του συστήματος της γλώσσας είναι απαραίτητη για την αποτελεσματικότερη χρήση της γλώσσας. Κρίθηκε, επομένως, σκόπιμο σχετικά με τη διαβάθμιση των στόχων, των περιεχομένων και των δραστηριοτήτων στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο να οργανωθεί το Π.Σ. ως εξής:

α) Στο Γυμνάσιο δίνεται έμφαση στη διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων (γραμματική, σύνταξη, ορθογραφία, στίξη, παραγωγή, σύνθεση κτλ.), τα οποία χρησιμοποιεί ο μαθητής, για να παραγάγει λόγο. Παράλληλα εισάγεται ο μαθητής στους τρόπους του λόγου, με έμφαση στους τρόπους της περιγραφής και της αφήγησης στην Α΄ και Β΄ τάξη, τους οποίους χρησιμοποιεί για να παραγάγει λόγο βιωματικό, προφορικό ή γραπτό, που απευθύνεται κυρίως σε οικείο δέκτη. Βαθμιαία, εξάλλου, εισάγεται ο μαθητής στον κριτικό / αποφαντικό λόγο, κυρίως, στη Γ΄ τάξη, ενώ αρχίζει σταδιακά να απευθύνεται σε ολοένα ευρύτερο ακροατήριο και σε λιγότερο οικείο δέκτη.

β) Στο Λύκειο, με δεδομένη τη συνειδητοποίηση του συστήματος της γλώσσας, ο μαθητής ασκείται πλέον συστηματικά στους τρόπους του λόγου και στην παραγωγή ποικίλων ειδών λόγου. Ειδικότερα στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου η διδασκαλία εστιάζεται στον περιγραφικό, στον αφηγηματικό τρόπο και στις ποικίλες μείξεις τους με τον αποφαντικό τρόπο, ενώ στη Γ΄ λυκείου η διδασκαλία εστιάζεται στον αποφαντικό τρόπο και στις μείξεις του με του άλλους δύο τρόπους. Παράλληλα ενισχύεται η άσκηση του μαθητή σε λόγο που απευθύνεται σε ευρύτερο ακροατήριο και μη οικείο δέκτη, ενώ καλλιεργείται συγχρόνως συστηματικά η ικανότητά του να χειρίζεται την επίσημη γλωσσική ποικιλία. Συνεχίζεται, εξάλλου, αλλά με επιλεκτικό τρόπο, η μελέτη των μορφοσυντακτικών φαινομένων. Ο μαθητής καλείται να επανεξετάσει ορισμένα σύνθετα μορφοσυντακτικά φαινόμενα, τα οποία διδάχτηκε στο Γυμνάσιο, για να τα κατανοήσει σε βάθος και να τα εμπεδώσει καλύτερα.

Στο Λύκειο, επιπλέον, ο μαθητής διδάσκεται συστηματικά την οργάνωση του λόγου με διάφορους τρόπους (με αιτιολόγηση, με σύγκριση και αντίθεση, με ορισμό, με διαίρεση, κτλ.), ασκείται στη χρήση του προσχεδιασμένου προφορικού λόγου, κατανοεί τις διάφορες λειτουργίες της γλώσσας και επιλέγει την κατάλληλη, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει κάθε φορά.

2. Γενικοί στόχοι της Γλωσσικής Διδασκαλίας

• Να κατακτήσουν οι μαθητές/τριες το βασικό όργανο επικοινωνίας της γλωσσικής τους κοινότητας, ώστε να αναπτυχθούν διανοητικά και συναισθηματικά, αποκτώντας τις απαραίτητες για την ηλικία τους γνώσεις και κατανοώντας συγχρόνως την αξία της τέχνης και γενικά την αξία των ανθρώπινων αξιών.

• Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες τη σημασία του λόγου για τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, ώστε είτε ως πομποί είτε ως δέκτες του λόγου να μετέχουν στα κοινά ως ελεύθεροι δημοκρατικοί πολίτες με κριτική και υ-

πεύθυνη στάση για τα ζητήματα της εθνικής τους καθώς και της παγκόσμιας κοινότητας.

• Με την κατάκτηση της γλώσσας να εξελιχθούν οι μαθητές/τριες σε άτομα με ολοκληρωμένη προσωπικότητα, αυτοπεποίθηση και δημιουργική σκέψη.

• Να εκτιμήσουν τη σημασία της γλώσσας ως βασικού φορέα της έκφρασης και του πολιτισμού κάθε λαού.

• Να επισημάνουν οι μαθητές/τριες τη δομή και τις ιδιαιτερότητες της εθνικής τους γλώσσας.

• Να εκτιμήσουν οι μαθητές/τριες την πολιτιστική τους παράδοση της οποίας βασικό στοιχείο και φορέας είναι η γλώσσα, σεβόμενοι συγχρόνως τη γλώσσα και τις πολιτιστικές αξίες άλλων λαών.

• Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι οι αλληλοεπιδράσεις των λαών αποτυπώνονται και στη γλώσσα τους.

• Να σέβονται τη γλώσσα κάθε λαού, ως βασικό στοιχείο του πολιτισμού τους και να προετοιμάζονται να ζήσουν ως πολίτες σε μια πολυπολιτισμική Ευρώπη.

Ειδικότερα με τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας επιδιώκεται:

• Να αναγνωρίσουν και να εκτιμήσουν οι μαθητές/τριες τη μακρόχρονη πορεία της ελληνικής γλώσσας και τον πλούτο των διαλεκτικών της μορφών.

• Να είναι σε θέση οι μαθητές/τριες να αναγνωρίζουν τα δομικά και γραμματικά στοιχεία την νεοελληνικής γλώσσας στον προτασιακό και κειμενικό λόγο, ώστε να κατανοούν και να αιτιολογούν και τις τυχόν παρεκκλίσεις ή ανατροπές των παραπάνω στοιχείων.

• Να αναγνωρίζουν και να αιτιολογούν οι μαθητές τις επιδράσεις άλλων γλωσσών στη νεοελληνική γλώσσα.

• Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η προσπάθεια για τη βελτίωση του γλωσσικού επιπέδου δεν περιορίζεται μόνο στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας, αλλά εκτείνεται σε όλα τα μαθήματα και σε όλες τις εκδηλώσεις και δραστηριότητες της σχολικής και εξωσχολικής ζωής.

• Να ασκηθούν οι μαθητές/τριες στο να επιλέγουν και να χρησιμοποιούν με επιτυχία το ανάλογο επίπεδο λόγου σε κάθε περίσταση επικοινωνίας.

• Να αναγνωρίζουν οι μαθητές/τριες τις διάφορες μορφές λόγου, π.χ. ημερολόγιο, βιογραφικό σημείωμα, επιστολή κτλ. και να τα χρησιμοποιούν με το πιο κατάλληλο για την περίπτωση επίπεδο λόγου.

• Να αναγνωρίζουν οι μαθητές/τριες τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά στοιχεία της νεοελληνικής γλώσσας.

• Να εκτιμήσουν την αξία του διαλόγου και να ασκηθούν στο είδος αυτό του λόγου -βασικού στοιχείου του δημοκρατικού πολιτεύματος- καθώς και στην κριτική αντιμετώπιση των διαφόρων απόψεων.

• Δεδομένου ότι οι λέξεις είναι φορείς εννοιών επιδιώκεται η διεύρυνση του λεξιλογίου των μαθητών. Γι' αυτό το λόγο απαιτείται και η συστηματικότερη χρήση των λεξικών στη γλωσσική διδασκαλία.

• Να εξοικειωθούν οι μαθητές με τους χώρους των βιβλιοθηκών και γενικά των κέντρων πληροφόρησης και τεκμηρίωσης, από όπου μπορούν να αντλούν τις απαραίτητες για κάθε περίπτωση πληροφορίες.

• Να καθιερωθούν οι ερευνητικές εργασίες στη γλωσσική διδασκαλία, ώστε να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες στην άντληση και συλλογή στοιχείων και πληροφοριών και στην παραγωγή λόγου τεκμηριωμένου και σύνθετου.

• Να αναπτυχθεί με τις ερευνητικές εργασίες πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας στη σχολική και εξωσχολική ζωή.

• Να μπορούν οι μαθητές να συγκεντρώνουν στοιχεία και πληροφορίες από διάφορες πηγές (γραπτές ή προφορικές), να τις επεξεργάζονται και τέλος να συνθέτουν μια εργασία στην οποία να εκφράζουν και να τεκμηριώνουν τις δικές τους απόψεις και ιδέες.

• Να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες με την τεχνολογία της πληροφορικής, ώστε να μπορούν να διαβάζουν και να γράφουν κείμενα μέσω των Η/Υ και να επικοινωνούν μέσω των Η/Υ ως πομποί ή δέκτες.

• Να συνδεθεί η παραγωγή λόγου με τη δραματοποίηση, ώστε οι μαθητές/τριες να εξοικειώνονται με τη χρήση της γλώσσας σε ποικίλους ρόλους και καταστάσεις της ζωής.

• Ως προς τους μαθητές/τριες που δεν έχουν την ελληνική ως πρώτη / μητρική γλώσσα (αλλοδαποί, παλιννοστούντες) επιδιώκεται η εξοικείωση και εκμάθηση της ελληνικής με τη χρήση της πρώτα σε ρεαλιστικές καταστάσεις της σχολικής και εξωσχολικής ζωής, με σεβασμό όμως συγχρόνως και προς την πρώτη / μητρική γλώσσα των μαθητών/τριών αυτής της κατηγορίας.

3 α. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Επιμέρους στόχοι. Περιεχόμενα. Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες.

Α΄ Προφορική επικοινωνία

Ι. Ακρόαση και κατανόηση του λόγου (Ακούω και κατανοώ)

Στόχοι	Περιεχόμενα	Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες
Επιδιώκεται:	***Τα γνωρίσματα του προφορικού και του γραπτού λόγου στην επικοινωνία***	**Ο μαθητής στην τάξη:**
-Να ακούει ο μαθητής προσεχτικά και να κατανοεί τα λεγόμενα του ομιλητή, σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας.	**Περιστάσεις προφορικής επικοινωνίας*	-Ασκείται να προσλαμβάνει τον ζωντανό ή μαγνητοφωνημένο λόγο διαφόρων ομιλητών.
-Να κατανοεί, ειδικότερα, τις πληροφορίες και τις οδηγίες που του δίνονται προφορικά.	**Προφορικές πληροφορίες, οδηγίες*	-Ειδικότερα, σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις στην τάξη, κατανοεί τις πληροφορίες που του δίνονται προφορικά με συγκεκριμένο σκοπό, τις οδηγίες που του δίνονται, για να κατασκευάσει ή να εντοπίσει κάτι, και αντιδρά ανάλογα.
-Να αρχίσει να συνειδητοποιεί τις διαφορές του προφορικού από το γραπτό λόγο.	**Διευκρινίσεις,, εξηγήσεις από τον πομπό στο δέκτη*	-Ακούει τον ομιλητή να επαναλαμβάνει κάτι που είπε, να το διευκρινίζει ή να το αποδίδει απλούστερα, ώστε το μήνυμά του να γίνει πληρέστερα κατανοητό.

-Να διακρίνει τα στοιχεία της ομιλίας (το λεκτικό εκφώνημα, τα παραγλωσσικά γνωρίσματα, τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα).	**Τα στοιχεία της ομιλίας (λεκτικό εκφώνημα, παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά γνωρίσματα)*	-Σε επικοινωνιακές περιστάσεις στην τάξη, ακούει π.χ. τη φράση "θα έρθεις απόψε" να προφέρεται με διάφορους τρόπους (σε διάφορους τόνους) και προσέχει τις διαφορετικές νοηματικές αποχρώσεις που μπορεί να πάρει το λεκτικό εκφώνημα.
-Να αρχίσει να συνειδητοποιεί τη σημασία των παραγλωσσικών και των εξωγλωσσικών γνωρισμάτων της ομιλίας.		-Προσπαθεί να αντιληφθεί σαφέστερα ένα λεκτικό μήνυμα προσέχοντας την έκφραση του προσώπου του πομπού και τις κινήσεις του. Αντιλαμβάνεται, επίσης, ότι το λεκτικό μήνυμα μπορεί, ενδεχομένως, να αντικατασταθεί από τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα.
-Να κατανοήσει τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν τα διάφορα τεχνικά μέσα (δίαυλοι) επικοινωνίας και πώς προσαρμόζεται ο λόγος του ομιλητή ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε τεχνικού μέσου.	**Ιδιαιτερότητες των τεχνικών μέσων (διαύλων) της επικοινωνίας, και επίπεδο λόγου / ύφους*	-Κατανοεί π.χ. ότι η τηλεόραση απαιτεί έναν άλλο λόγο από εκείνον του ραδιοφώνου.
-Να αρχίσει να συνειδητοποιεί τους παράγοντες της επικοινωνίας στον προφορικό λόγο. Να προσέχει, δηλαδή, σε μια πρώτη φάση, πως ο προφορικός λόγος διαμορφώνεται ανάλογα με το ποιος μιλάει, σε ποιον, για ποιο σκοπό, με ποιο θέμα, κτλ. Να αντιληφθεί, επίσης, ότι το είδος λόγου που προκύπτει (προφορική είδηση, συνέντευξη, διάλογος, κτλ.) απαιτεί την ανάλογη γλωσσική ποικιλία. -Να κατανοήσει ότι, εκτός από τον δίαυλο, και η περίσταση επικοινωνίας επηρεάζει το λόγο του ομιλητή.	**Είδη προφορικού λόγου, με διαφορετική γλωσσική ποικιλία.*	-Ακούει /παρακολουθεί μια συζήτηση, μια μουσική εκπομπή που απευθύνεται στους νέους, ένα δελτίο καιρού, κτλ., και προσδιορίζει τους παράγοντες της επικοι- νωνίας. Με βάση τους παράγοντες της επικοινωνίας προσέχει τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται σε κάθε περίπτωση, π.χ. το ειδικό λεξιλόγιο στο δελτίο καιρού, το ανεπίσημο λεξιλόγιο στη νεανική μουσική εκπομπή, το επίσημο επίπεδο λόγου στη συζήτηση, κ.ο.κ.

	Περιγραφικός και αφηγηματικός τρόπος	
-Να παρακολουθεί ο μαθητής και να κατανοεί προφορικές περιγραφές και αφηγήσεις.	***Προφορικές περιγραφές και αφηγήσεις**	-Προσέχει τις περιγραφές και τις αφηγήσεις που ακούει, και κατανοεί το περιεχόμενό τους.
		-Συγκρατεί τα σημεία που του έκαναν εντύπωση, π.χ. σε μια περιγραφή προσώπου, στην περιγραφή ενός τόπου, ενός μουσείου, μιας συναυλίας κτλ.
		-Προσέχει την εξέλιξη των γεγονότων σε μια αφήγηση, π.χ. σε ένα παραμύθι, στην αφήγηση ενός ευχάριστου περιστατικού, μιας δυσάρεστης εμπειρίας, κτλ.
-Να προσέχει το ρόλο ορισμένων λέξεων στις περιγραφές και στις αφηγήσεις.		-Παρατηρεί πώς π.χ. τα επίθετα χρωμάτισαν - τόνισαν την περιγραφή του προσώπου ή του τόπου που άκουσε· πώς τα ρήματα, οι χρονικοί προσδιορισμοί κτλ. τον βοήθησαν να παρακολουθήσει την εξέλιξη του παραμυθιού ή της συναρπαστικής περιπέτειας που άκουσε, κ.ο.κ.
	Αποφαντικός / κριτικός τρόπος Διάλογος Επιχειρηματολογία	
-Να κατανοεί τα επιχειρήματα ενός ομιλητή και να κρίνει τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει (ο ομιλητής).	**Προφορικός λόγος με επιχειρηματολογία*	-Διακρίνει τα βασικά επιχειρήματα στο λόγο ενός ομιλητή και τα σχολιάζει.
-Να παρακολουθεί συζητήσεις και να αξιολογεί την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρημάτων που χρησιμοποιούν οι ομιλητές.	**Συζητήσεις (ζωντανές, μαγνητοφωνημένες, μαγνητοσκοπημένες) Αξιολόγηση των επιχειρημάτων των ομιλητών*	-Κατανοεί ως ακροατής μιας συζήτησης τη θέση των ομιλητών με τη γνώση που απέκτησε για τα γνωρίσματα και την οργάνωση του προφορικού λόγου σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας και σχολιάζει την πειστικότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρημάτων ή των συμπερασμάτων τους.

		-Παρακολουθεί τη μαγνητοσκόπηση μιας συζήτησης που έγινε στην τάξη, εντοπίζει τα επιχειρήματα των συμμαθητών του, αλλά και τα δικά του, τα σχολιάζει και τα αξιολογεί.
	Το σύστημα της γλώσσας (μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)	
-Να αντιληφθεί τη χρήση των κατάλληλων μορφοσυντακτικών φαινομένων σε ορισμένη περίσταση επικοινωνίας.	**Χρήση κατάλληλων μορφοσυντακτικών φαινομένων και λεξιλογίου.*	-Προσέχει, ανάλογα με την περίσταση της επικοινωνίας: •την επιλογή των λέξεων (ουσιαστικών, επιθέτων, ρημάτων, προσδιορισμών κτλ.) από τον πομπό, κυρίως σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο· •την ακρίβεια και τη σαφήνεια του λεξιλογίου· •την επιλογή του ρηματικού προσώπου, του χρόνου κτλ.· •τη χρήση της κυριολεκτικής ή της μεταφορικής γλώσσας, π.χ. σε μια περιγραφή τοπίου, σε μια αφήγηση ενός ευχάριστου συμβάντος κτλ., και τις επιπτώσεις που έχει η μια ή η άλλη γλώσσα στο ύφος του κειμένου.
	Οργάνωση και συνοχή του προφορικού λόγου	
-Να εντοπίζει τις βασικές ιδέες στο λόγο ενός ομιλητή.	**Τα βασικά σημεία στο λόγο του ομιλητή και η διάρθρωση του λόγου*	-Ακούει προσεχτικά τους ομιλητές, ώστε να αντιληφθεί τα βασικά σημεία της συζήτησης.
-Να αρχίσει να προσέχει την οργάνωση και τη συνοχή του λόγου ενός ομιλητή.		-Αρχίζει να προσέχει τον τρόπο με τον οποίο οργανώνει και συνέχει το λόγο του ο ομιλητής / οι ομιλητές· προσέχει π.χ. τον πρόλογο και τον επίλογο του ομιλητή, τις διαρθρωτικές λέξεις κτλ.

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην *«Ακρόαση και κατανόηση του λόγου»* (*"Ακούω και κατανοώ"*) αφορούν όλες τις τάξεις του γυμνασίου (τα σχετικά με τον *"αποφαντικό - κριτικό τρόπο"* **κυρίως** τη Γ΄ Γυμνασίου)· αρκεί να προσαρμοστούν κατάλληλα ως προς το βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται.

ΙΙ. Προφορική έκφραση (Μιλώ)

Στόχοι	Περιεχόμενα	Διδακτικές ενέργειες-Δραστηριότητες
Επιδιώκεται:		**Ο μαθητής στην τάξη:**
	Τα γνωρίσματα του προφορικού και του γραπτού λόγου στην επικοινωνία	
-Να χρησιμοποιεί ο μαθητής τον προφορικό λόγο, για να εκφράσει διάφορα μηνύματα.	**Ο μαθητής ως πομπός προφορικών μηνυμάτων*	-Ασκείται να εκφράζει με λόγο προφορικό τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις εντυπώσεις του κτλ.
-Να λαμβάνει υπόψη του ο μαθητής, ως πομπός, τις αντιδράσεις του δέκτη, για να κάνει σαφέστερο το λόγο του.	**Διευκρινίσεις, εξηγήσεις στον προφορικό λόγο.*	-Ως πομπός, διευκρινίζει / εξηγεί ορισμένα σημεία του λόγου του, τα οποία αντιλαμβάνεται ότι δεν έγιναν πλήρως κατανοητά.. -Αλλά και ως δέκτης, ζητά διευκρινίσεις / εξηγήσεις από τον ομιλητή.
-Να χρησιμοποιεί κατάλληλα τα παραγλωσσικά και τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα της ομιλίας, για να κάνει το λόγο του πιο παραστατικό.	**Παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά στοιχεία*	-Χρησιμοποιεί τον κατάλληλο επιτονισμό, την κατάλληλη χροιά της φωνής κτλ., τις αρμόζουσες εκφράσεις του προσώπου και χειρονομίες, σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας.
-Να αντιληφθεί τις ειδικές απαιτήσεις των διαφόρων τεχνικών μέσων (διαύλων) της επικοινωνίας στον προφορικό λόγο, ώστε να μπορεί να προσαρμόζει κάθε φορά ανάλογα το λόγο του.	**Χρήση των τεχνικών μέσων για την προφορική επικοινωνία*	-Χρησιμοποιεί, σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας στην τάξη, με τις κατάλληλες ασκήσεις δραματοποίησης, διαφορετικό λόγο σε μια τηλεφωνική συνδιάλεξη από ό,τι σε μια τηλεοπτική συνέντευξη ή σε μια ραδιοφωνική ανακοίνωση, κ.ο.κ.
-Να χρησιμοποιεί τον προφορικό λόγο για να καλύψει τις ανάγκες της καθημερινής ζωής.	**Πληροφορίες, ερωτήσεις*	-Ζητά και δίνει πληροφορίες με ακρίβεια και σαφήνεια, σε κατάλληλες περιστάσεις επικοινωνίας. *Κατά την ώρα της διδασκαλίας ή σε συζήτηση στην τάξη διατυπώνει ερωτήματα με κατάλληλο τρόπο.
-Να εκφράζεται προφορικά με	**Επιλογή του κατάλληλου*	

άνεση και με το κατάλληλο επίπεδο ύφους απευθυνόμενος σε ποικίλους αποδέκτες.	*επιπέδου ύφους*	-Χρησιμοποιεί λόγο *καθημερινό* ή περισσότερο επιμελημένο και *επίσημο* ανάλογα με την περίσταση της επικοινωνίας.
-Να περιγράφει χώρους, αντικείμενα, πρόσωπα κτλ., οργανώνοντας κατάλληλα το λόγο του στον άξονα του χώρου.	***Περιγραφικός τρόπος*** **Οργάνωση της περιγραφής*	-Οργανώνει την περιγραφή του παραγωγικά (περιγράφοντας πρώτα το όλο και ύστερα τα μέρη), περιγράφει ένα αντικείμενο από πάνω προς τα κάτω ή από έξω προς τα μέσα κτλ., ανάλογα με την περίσταση. *Τονίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην περιγραφή του προσώπου, κτλ.
-Να αφηγείται γεγονότα πραγματικά ή πλαστά, οργανώνοντας κατάλληλα το λόγο του στον άξονα του χρόνου.	***Αφηγηματικός τρόπος*** **Οργάνωση της αφήγησης*	-Σε κατάλληλες περιστάσεις στην τάξη αφηγείται και στην αφήγησή του ακολουθεί, συνήθως, χρονολογική σειρά στην εξέλιξη των γεγονότων, αλλά ορισμένες φορές χρησιμοποιεί και την αναδρομική αφήγηση. *Σκιαγραφεί με προσοχή τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος στα γεγονότα της αφήγησης και, στο βαθμό που μπορεί, αιτιολογεί τις πράξεις τους.
-Να περιγράφει και να αφηγείται, κυρίως σε ακροατήριο που του είναι οικείο, αντικείμενα και γεγονότα που σχετίζονται με τις εμπειρίες του.	***Περιγραφικός και αφηγηματικός τρόπος*** **Περιγραφές και αφηγήσεις με περιεχόμενο σχετικό με τις εμπειρίες του μαθητή* *Οικείο ακροατήριο (δέκτης)*	-Περιγράφει αντικείμενα και καταστάσεις που ανήκουν στο άμεσο περιβάλλον του· αφηγείται βιωματικές ιστορίες. Απευθύνεται σε ακροατήριο που του είναι οικείο, ώστε ο λόγος του είναι απλός και φυσικός. -Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να χρησιμοποιήσει ακόμα και ιδιωματισμούς.
-Να προσαρμόζει το λόγο του ανάλογα με το σκοπό για τον	**Σκοπός της περιγραφής / αφήγησης και επίπεδα ύφους*	-Λαμβάνει υπόψη του τις παραμέτρους της επικοινωνίας

οποίο περιγράφει / αφηγείται.	*Περιγραφές και αφηγήσεις από διάφορα μαθήματα*	και προσαρμόζει ανάλογα το λόγο του, π.χ. χρησιμοποιεί διαφορετικό επίπεδο ύφους, όταν περιγράφει στο φίλο του το μουσείο που επισκέφθηκε και όταν το παρουσιάζει σε ραδιοφωνική εκπομπή· χρησιμοποιεί διαφο-ρετικό επίπεδο ύφους όταν αφηγείται στους φίλους του ένα περιστατικό από το διάλειμμα και όταν το αναφέρει στο διευθυντή του σχολείου, κ.ο.κ.
-Να χρησιμοποιεί τις γνώσεις του για την οργάνωση και τη συνοχή του περιγραφικού και του αφηγηματικού λόγου σε όλα τα μαθήματα, όταν του δίνεται η ευκαιρία.		-Περιγράφει με σαφήνεια ένα πείραμα στη Χημεία, ένα φαινόμενο στη Βιολογία, τη μορφολογία ενός τόπου στη Γεωγραφία κτλ.· στο μάθημα της Ιστορίας αφηγείται παραστατικά ένα ιστορικό γεγονός, προσδιορίζοντας τον τόπο, το χρόνο, τα αίτια και τα αποτελέσματα του γεγονότος, κτλ.
	Αποφαντικός/Κριτικός τρόπος Επιχειρηματολογία Διάλογος **Άτυπες συζητήσεις*	
-Να χρησιμοποιεί κατάλληλα τον προφορικό λόγο σε άτυπες συζητήσεις.	**Οργανωμένες συζητήσεις*	- Οι μαθητές συζητούν σε ομάδες κάποιο συγκεκριμένο θέμα. Ο καθένας, στο πλαίσιο της ομάδας του, προσπαθεί να συμβάλει στην ανεύρεση επιχειρημάτων, προτάσεων κτλ. Στη συνέχεια κάθε ομάδα ανακοινώνει τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε.
-Να παίρνει μέρος σε οργανωμένες συζητήσεις και να συνηθίζει να σέβεται βασικούς κανόνες της συζήτησης.	**Επιχειρηματολογία σε απλά και οικεία θέματα Ευρύτερο οικείο ακροατήριο*	-Παρουσιάζει κάποιο θέμα από συγκεκριμένη οπτική γωνία ή υποδύεται ρόλους σε συζητήσεις «στρογγυλής τραπέζης». Αξιοποιεί το χρόνο που του δίνεται, σέβεται το χρόνο των συνομιλητών του και διευκολύνει την πορεία της συζήτησης.
-Να εκφράζει την άποψή του για θέματα που του είναι οικεία		

και να την αιτιολογεί.		-Διατυπώνει την άποψή του για θέματα που του είναι οικεία και την αιτιολογεί π.χ. σχετικά με το βιβλίο, την προστασία των δασών κτλ. Απευθύνεται σε *ευρύτερο οικείο ακροατήριο* (π.χ. μιλάει στους συμμαθητές της τάξης του ή σε συμμαθητές του ίδιου σχολείου).
Να εκφράζει και να αιτιολογεί την άποψή του σε περισσότερο απαιτητικά θέματα, για ευρύτερο άγνωστο ακροατήριο.	**Επιχειρηματολογία σε απαιτητικά θέματα Ευρύτερο άγνωστο ακροατήριο*	-Στηρίζει με επιχειρήματα τις απόψεις του για θέματα που περιέχουν αφηρημένες έννοιες, όπως πολιτισμός, ανεργία, και αφορούν διάφορα κοινωνικά προβλήματα. Απευθύνεται σε *ευρύτερο άγνωστο ακροατήριο*, όπως οι μαθητές, ο σύλλογος των καθηγητών, ο σύλλογος γονέων από άλλα σχολεία, κ.ο.κ.
-Να προσπαθεί να στέκεται κριτικά απέναντι στο λόγο άλλων ομιλητών και να αξιολογεί τα επιχειρήματά τους.	* *Αξιολόγηση του λόγου άλλων ομιλητών*	-Συζητά με τους συμμαθητές του σε ομάδες και αξιολογούν τα επιχειρήματα των συνομιλητών τους ή των ομιλητών σε μια συζήτηση (ζωντανή ή μαγνητοσκοπημένη) την οποία παρακολούθησαν.
-Να εκφράζει αιτιολογημένες κρίσεις για διάφορα θέματα.	* *Κριτική αποτίμηση*	-Περιγράφει έναν πίνακα ζωγραφικής / ένα γλυπτό που είδε σε κάποια αίθουσα τέχνης και εκφράζει την άποψή του γι' αυτό, αιτιολογώντας γιατί του άρεσε ή δεν του άρεσε το έργο· -Αφηγείται ένα γεγονός / περιστατικό και προσπαθεί να κρίνει / αξιολογήσει τις ενέργειες των προσώπων που εμπλέκονται σε αυτό. -Παρουσιάζει ένα βιβλίο, ένα κινηματογραφικό έργο, μια θεατρική παράσταση κτλ. και εκφράζει αιτιολογημένα την άποψή του.
	Το σύστημα της	-Οι μαθητές σε ομάδες, συζητούν και αξιολογούν τα κείμενα που οι ίδιοι έγραψαν,

	γλώσσας (μορφοσυντακτικά φαινόμενα. Λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου) **Προφορική έκφραση σωστή από γραμματική και συντακτική άποψη*	π.χ. ελέγχουν την οργάνωση, την αλληλουχία των σκέψεων κτλ.
-Να εφαρμόζει τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού στον προφορικό λόγο.	** Ακρίβεια και σαφήνεια ως προς τη χρήση του λεξιλογίου*	-Προσπαθεί να χρησιμοποιεί σωστά τους γραμματικούς τύπους και φροντίζει για τη συντακτική σαφήνεια του λόγου του. *Φροντίζει για παράδειγμα, -τη χρήση των ρηματικών χρόνων με κατάλληλο τρόπο, ανάλογα με το χρόνο (παρελθοντικό, παροντικό, μελλοντικό) στον οποίο αναφέρεται· -τη χρήση του υποκειμένου στο λόγο του, ώστε να υπάρχει σαφήνεια· -τη συμφωνία υποκειμένου και ρήματος, κ.ο.κ.
-Να φροντίζει για την ακρίβεια και τη σαφήνεια του λεξιλογίου που χρησιμοποιεί.	**Καταλληλότητα λεξιλογίου*	-Χρησιμοποιεί λέξεις για τη σημασία των οποίων δεν αμφιβάλλει· προσέχει, επίσης, τη συγκεκριμένη σημασία που παίρνει η λέξη μέσα στα συμφραζόμενα που τη χρησιμοποιεί.
-Να χρησιμοποιεί ο μαθητής το κατάλληλο λεξιλόγιο, ανάλογα με το επίπεδο του ύφους που απαιτεί η περίσταση.	***Οργάνωση του λόγου*** **Συνοχή και συνεκτικότητα στην προφορική έκφραση.*	-Χρησιμοποιεί ποικίλο λεξιλόγιο, ανάλογα με το ύφος του λόγου του. Προσπαθεί να επιλέξει ανάμεσα σε συνώνυμα την πιο κατάλληλη λέξη για την περίσταση.
-Να οργανώνει κατάλληλα το λόγο του, ώστε να αντιληφθεί ο δέκτης τα κύρια σημεία του λόγου του και τη λογική αλληλουχία των επιχειρημάτων του.		-Φροντίζει να διακρίνονται, κυρίως στον προσχεδιασμένο προφορικό λόγο, τα βασικά τμήματα στο λόγο του (ο πρόλογος, το κύριο μέρος, ο επίλογος). *Χρησιμοποιεί διαρθρωτικές λέ-ξεις για να

	**Η λογική αιτιολόγηση στα άλλα μαθήματα*	συνδέσει τις ιδέες του μεταξύ τους. *Προσπαθεί να τοποθετήσει τις σκέψεις του σε λογική σειρά (διευκολύνει την προσπάθειά του με σημειώσεις ή με πρόχειρο διάγραμμα).
-Να παρουσιάζει με λογική αλληλουχία τις σκέψεις του σε όποιο μάθημα τού δοθεί η ευκαιρία.		-Αναπτύσσει ένα θεώρημα στη φυσική ή στα μαθηματικά, μια αρχή στη Χημεία κ.ο.κ., με λογική αλληλουχία και συνέπεια.

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην *«Προφορική έκφραση» («Μιλώ»)* αφορούν όλες τις τάξεις του Γυμνασίου (η επιχειρηματολογία σε απαιτητικά θέματα, για ευρύτερο άγνωστο ακροατήριο, **κυρίως** τη Γ΄ Γυμνασίου)· αρκεί, βέβαια, να προσαρμοστούν κατάλληλα ως προς το βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται.

Β. Γραπτή Επικοινωνία

Ι. Ανάγνωση και κατανόηση ενός κειμένου (Διαβάζω και κατανοώ)

Στόχοι	***Περιεχόμενα***	**Διδακτικές ενέργειες - Δραστηριότητες.**
Επιδιώκεται:		**Ο μαθητής στην τάξη:**
-Να αντιληφθεί ο μαθητής τη σημασία που έχουν οι διάφοροι κώδικες για την επικοινωνία, και τον ιδιαίτερο ρόλο του γλωσσικού κώδικα.	***Τα γνωρίσματα του γραπτού και του προφορικού λόγου στην επικοινωνία*** **Κώδικες της επικοινωνίας Γλωσσικός κώδικας*	-Με κατάλληλα παραδείγματα συνειδητοποιεί ότι υπάρχουν διάφοροι κώδικες επικοινωνίας, π.χ. ο κώδικας της οδικής κυκλοφορίας, ο κώδικας των νευμάτων και των κινήσεων, ο κώδικας της γλώσσας κτλ.
-Να συνειδητοποιήσει και να κατανοήσει τους παράγοντες της επικοινωνίας στο γραπτό λόγο.	**Παράγοντες της επικοινωνίας. Πομπός - δέκτης - μήνυμα - σκοπός, τόπος και χρόνος κτλ.*	-Μελετάει διάφορα κείμενα και εντοπίζει τον πομπό και το δέκτη, το σκοπό για τον οποίο γράφεται το κείμενο κτλ.
-Να διαβάζει με ευχέρεια και ακρίβεια και να χρωματίζει κατάλληλα τη φωνή του, για να αποδώσει το νόημα του κειμένου.	**Ανάγνωση ποικίλων κειμένων*	-Διαβάζει μια ποικιλία κειμένων (ποίημα, πεζό, απόσπασμα από σχολικό βιβλίο κτλ.) με τον κατάλληλο τόνο φωνής, ώστε να αποδίδεται το νόημα και το ύφος του κειμένου.
-Να διαβάζει σιωπηρά, με ικανότητα συγκέντρωσης, για να κατανοήσει το κείμενο που διαβάζει.	**Μελέτη ποικίλων κειμένων*	-Μαθαίνει να συγκεντρώνεται στο κείμενο που τον ενδιαφέρει, και να το διαβάζει σιωπηρά, χωρίς να διασπάται η προσοχή του από εξωτερικούς παράγοντες.

		-Ανταποκρίνεται επιτυχώς σε ασκήσεις επεξεργασίας του κειμένου, π.χ. σε ερωτήσεις κατανόησης.
-Να μπορεί να αξιοποιεί τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, για να δεχτεί μήνυμα από γνωστό ή άγνωστο πομπό.	**Επικοινωνία μέσα από τους διαύλους του διαδικτύου (internet) και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (E- mail).*	-Συνεργάζεται με μαθητές άλλου σχολείου σχετικά με ένα θέμα μια εκδήλωση που οι ίδιοι επέλεξαν, και δέχεται τις πληροφορίες που του στέλνουν με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.
		-Στο πλαίσιο μια ερευνητικής εργασίας ή κατά την προετοιμασία για μια εκδήλωση, παίρνει πληροφορίες για το θέμα που τον ενδιαφέρει μέσο του διαδικτύου (internet).
-Να διακρίνει διάφορα είδη λόγου με βάση το επικοινωνιακό τους πλαίσιο.	**Επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων και γλωσσική ποικιλία*	-Εντοπίζει και συζητά τις διαφορές ως προς το ύφος σε κείμενα όπως ανακοίνωση, είδηση, άρθρο, ποίημα κτλ., ανάλογα με το ποιος γράφει, σε ποιον, για ποιο σκοπό κτλ., ανάλογα δηλαδή με την επικοινωνιακή περίσταση.
-Να παρατηρεί ως αναγνώστης (δέκτης), τις μεταβολές σε κείμενο που μετασχηματίζεται και να τις εξηγεί.	**Μετασχηματισμός κειμένου*	- Διαπιστώνει ότι ένα κείμενο μπορεί να μετασχηματιστεί σε άλλο είδος λόγου, με το ίδιο περιεχόμενο, π.χ. από ανακοίνωση να γίνει αίτηση, επιστολή κτλ. (Στην περίπτωση αυτή δίνονται στο βιβλίο του μαθητή παραδείγματα τέτοιου μετασχηματισμού).
-Να συστηματοποιήσει τις γνώσεις του για την οργάνωση της περιγραφής και της αφήγησης (στους άξονες του χώρου και του χρόνου).	***Περιγραφικός τρόπος*** **Περιγραφικά κείμενα* *Οργάνωση της περιγραφής*	-Διακρίνει σε κείμενα την οργάνωση της περιγραφής από τα γενικά στις λεπτομέρειες. Επιπλέον, παρατηρεί την πορεία μιας περιγραφής, όπως βλέπει το αντικείμενο π.χ. από κάτω προς τα πάνω, από μακρινή απόσταση και από

		πλησιέστερη. -Παρατηρεί μέσα σε κατάλληλα κείμενα την περιγραφή διαφόρων «αντικειμένων» (περιγραφή χώρου, προσώπου, καταστάσεων κτλ.
-Να είναι σε θέση ο μαθητής να επισημαίνει σε ένα γραπτό κείμενο τα στοιχεία της αφήγησης (πρόσωπα, γεγονότα, αίτια των γεγονότων κτλ.) και τις τεχνικές της αφήγησης (την οπτική γωνία και το χρόνο στην αφήγηση, τον αφηγητή κτλ.).	***Αφηγηματικός τρόπος*** **Αφηγηματικά κείμενα* *Τα στοιχεία της αφήγησης* *Οι τεχνικές της αφήγησης*	-Σε ένα αφηγηματικό κείμενο: • αντιλαμβάνεται την εξέλιξη των γεγονότων· • διακρίνει τα περιγραφικά μέρη από τα αφηγηματικά· • εντοπίζει τους διαλόγους και σχολιάζει τη λειτουργία τους· • ανιχνεύει τον αφηγητή και την οπτική γωνία, σε μια πρώτη προσέγγιση· • διακρίνει τις αναδρομικές αφηγήσεις.
-Να διακρίνει το ρόλο του επιθέτου και του ουσιαστικού (κυρίως) στην περιγραφή. -Να διακρίνει το ρόλο του ρήματος (κυρίως) στην αφήγηση.	**Το όνομα στην περιγραφή* **Το ρήμα στην αφήγηση*	-Μέσα από κατάλληλα κείμενα και ασκήσεις, εντοπίζει την ιδιαίτερη σημασία που έχουν ορισμένα επίθετα για μια περιγραφή, π.χ. ενός αντικειμένου ή χώρου, τη σημασία που έχουν ορισμένα ρήματα για τη δραματικότητα μιας αφήγησης, κ.ο.κ.
	Αποφαντικός / Κριτικός τρόπος	
-Να εντοπίζει, σε ένα κείμενο που διαβάζει, τα επιχειρήματα και να αξιολογεί την πειστικότητά τους.	***Επιχειρηματολογία*** **Κείμενα με επιχειρηματολογία*	-Αντιλαμβάνεται την άποψη του συγγραφέα και τα επιχειρήματα με τα οποία αυτός τη στηρίζει και την αιτιολογεί. -Σχολιάζει αν η αιτιολόγηση του φαίνεται επαρκής, και εντοπίζει άλλα σημεία που θα έπρεπε να προσθέσει ο πομπός, ώστε ο λόγος του να
-Να συλλέγει υλικό από διάφορες πηγές, και να το	**Συλλογή υλικού*	

χρησιμοποιεί για να συνθέτει απλές εργασίες.	_για τη σύνθεση απλών εργασιών_	γίνει πειστικότερος.
		-Μελετάει διάφορα κείμενα από τα σχολικά βιβλία, από λογοτεχνικά, επιστημονικά βιβλία κτλ. Χρησιμοποιεί τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή της περιοχής του, για να συλλέξει το κατάλληλο υλικό. Αξιολογεί το υλικό που συνέλεξε και επιλέγει εκείνο ακριβώς που του χρειάζεται για τη σύνθεση της εργασίας.
-Να διακρίνει τη συντακτική δομή μιας πρότασης	_**Το σύστημα της γλώσσας (μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)**_ _*Ονοματική φράση_ _Ρηματική φράση_ _Λεκτικά σύνολα_	
-Να αναλύει μια παράγραφο στις μικρότερες μονάδες λόγου.	_*Παράγραφος, περίοδος, πρόταση, λέξη, συλλαβή. Φθόγγοι και γράμματα, φώνημα_	-Επισημαίνει και συγκρίνει τη λειτουργία της ονοματικής φράσης (ΟΦ) και της ρηματικής φράσης (ΡΦ) στην πρόταση, μέσα από κείμενα και παραδείγματα.
-Να συνειδητοποιήσει την πορεία από τη λέξη στην πρόταση, και να διακρίνει τα είδη των απλών προτάσεων.	_*Λέξη - πρόταση_ _Απλή, επαυξημένη, σύνθετη, ελλειπτική πρόταση_	-Διακρίνει την πορεία από την παράγραφο στην περίοδο, στην πρόταση, στη λέξη, στη συλλαβή, στο φώνημα.
-Να αντιληφθεί το ρόλο των λέξεων σε ένα κείμενο: α) Να αντιληφθεί το ρόλο του ουσιαστικού στην πρόταση και στη φράση (ΟΦ). -Να αντιληφθεί το ρόλο του ουσιαστικού ως προσδιορισμού.	_***Όνομα**_ _(ουσιαστικό και επίθετο)_ _**Ουσιαστικό**_ _Κατηγορίες του ουσιαστικού_ _Κλίση των ουσιαστικών_ _Συντακτική λειτουργία και πτώση, γένος, αριθμός των ουσιαστικών_	-Αντιλαμβάνεται, μέσα από κείμενα και κατάλληλα παραδείγματα, την πορεία από τη λέξη στην απλή πρόταση, και στη συνέχεια στην επαυξημένη πρόταση με την προσθήκη προσδιορισμών. α) Μέσα από κατάλληλα κείμενα και με κατάλληλες ασκήσεις: -Συζητά το ρόλο του ουσιαστικού ως κύριου συστατικού της πρότασης. -Διακρίνει το φυσικό από το γραμματικό γένος. Συζητά την προσωποποίηση. Συνειδητοποιεί το ρόλο του γένους, της πτώσης και του

		αριθμού στις σχέσεις συμφωνίας των όρων μέσα στην πρόταση, π.χ. συμφωνία Υποκειμένου και Ρήματος. -Εξετάζει τις πτώσεις ως συνάρτηση της συντακτικής λειτουργίας ενός ουσιαστικού, π.χ. Ονομαστική-Υποκείμενο, Αιτιατική-Αντικείμενο.
	***Το ουσιαστικό** ως προσδιορισμός:* *Ομοιόπτωτοι προσδιορισμοί (παράθεση, επεξήγηση)* *Ετερόπτωτοι προσδιορισμοί σε διάφορες πτώσεις*	-Συστηματοποιεί, με κατάλληλες ασκήσεις, τις διαφορές των ουσιαστικών ως προς την κλίση. -Με κατάλληλα κείμενα και ασκήσεις, παρατηρεί το ρόλο του ουσιαστικού ως ομοιόπτωτου προσδιορισμού και διακρίνει την παράθεση από την επεξήγηση.
β) Να αντιληφθεί τη λειτουργία του επιθέτου στην πρόταση.	***Επίθετο*** *Επιθετικός και κατηγορηματικός προσδιορισμός* *Ουσιαστικοποίηση του επιθέτου* *Κλίση των επιθέτων* *Βαθμοί του επιθέτου* *Σύγκριση*	-Διερευνά τις διάφορες σημασίες που μπορεί να πάρει το ουσιαστικό ως ετερόπτωτος προσδιορισμός, κυρίως στη γενική πτώση. β) Μελετάει κείμενα και συζητάει το αποτέλεσμα από την προσθήκη του επιθέτου δίπλα στο ουσιαστικό. • Διακρίνει τη θέση του επιθέτου σε σχέση με το ουσιαστικό και συνειδητοποιεί τις επιπτώσεις στο νόημα της πρότασης από τη μετακίνηση του επιθέτου. • Επισημαίνει περιπτώσεις ουσιαστικοποίησης του επιθέτου. • Συνειδητοποιεί την έννοια της σύγκρισης μέσα από τους βαθμούς του επιθέτου.
γ) Να αντιληφθεί το ρόλο του ρήματος στην πρόταση και στη ρηματική φράση (ΡΦ). -Να συνειδητοποιήσει τη σχέση των παρεπόμενων του ρήματος με τη σημασία του και με τη συντακτική του	***Ρήμα*** *Συζυγία, Φωνή, Διάθεση* *Χρόνος του ρήματος* *Ρηματικό πρόσωπο*	γ) Εξετάζει, μέσα από

λειτουργία.		κείμενα, τις πληροφορίες που δίνουν για το ρήμα η συζυγία, η φωνή, ο χρόνος, το πρόσωπο, ο αριθμός του ρήματος. Αντιλαμβάνεται ότι οι πληροφορίες σχετίζονται είτε με την κλίση του ρήματος είτε με το σημασιολογικό του φορτίο.
-Να αντιληφθεί τη σύνθεση του κατηγορήματος και τις συντακτικές δομές της ρηματικής φράσης.	__*Κατηγόρημα__ _Μορφές κατηγορήματος_ _Είδη των ρημάτων:_ _Μεταβατικά - Αμετάβατα_ _Συνδετικά ρήματα_	-Συνειδητοποιεί την έννοια του κατηγορήματος.
	*Αντικείμενο _Είδη του αντικειμένου_	-Διακρίνει τα μεταβατικά από τα αμετάβατα ρήματα.
	*Κατηγορούμενο _Τα είδη του_	-Διακρίνει τα είδη των αντικειμένων (άμεσο, έμμεσο). -Αναγνωρίζει τα συνδετικά ρήματα.
	*Ενεργητική και παθητική σύνταξη	-Διακρίνει τα είδη του κατηγορουμένου (κατηγορούμενο, επιρρηματικό κατηγορούμενο, προληπτικό κτλ.). -Διακρίνει την ενεργητική από την παθητική σύνταξη.
-Να αντιληφθεί την ευελιξία της ελληνικής γλώσσας, με το συνδυασμό συνταγμάτων και τη μετακίνηση λεκτικών συνόλων, οριζόντια, μέσα στην πρόταση.	_*Συνταγματικός άξονας_	-Με απλά κείμενα κατανοεί τη βασική διαφορά στη χρήση της μιας ή της άλλης μορφής σύνταξης, π.χ. σε μια αγγελία, όπου δε χρειάζεται να προβληθεί το υποκείμενο αλλά η πράξη.
	*Το άρθρο (οριστικό και αόριστο)	-Εξετάζει το συνδυασμό των συνταγμάτων στην πρόταση. Εξετάζει, επίσης, τα όρια των συνδυασμών, ώστε να δίνουν νόημα αποδεκτό στη Νεοελληνική γλώσσα.
-Να αντιληφθεί την οικονομία της γλώσσας με την αντικατάσταση λεκτικών μονάδων στον κάθετο άξονα.	_*Παραδειγματικός άξονας_	Δεν είναι δυνατή π.χ. η θέση του άρθρου μετά το ουσιαστικό· ή δεν είναι δυνατός ο συνδυασμός

	Αντωνυμίες	μελλοντικού χρόνου με προσδιορισμό του παρελθόντος. -Παρατηρεί την αντικατάσταση λεκτικών μονάδων με την ίδια λειτουργία, χωρίς να αλλάζει το νόημα του εκφωνήματος. -Παρατηρεί, για παράδειγμα, την αντικατάσταση του υποκειμένου ή του αντικειμένου με αντωνυμία.
-Να να αντιληφθεί τη δημιουργία των λέξεων με την παραγωγή και με τη σύνθεση.	*Παραγωγή*	-Παρατηρεί την αντικατάσταση λεκτικών μονάδων με άλλες που έχουν διαφορετική σημασία, με αντίστοιχες αλλαγές στο νόημα του εκφωνήματος κάθε φορά.
	Σύνθεση	-Πληροφορείται, χωρίς να αποστηθίζει, τους τύπους της παραγωγής λέξεων. Συνειδητοποιεί τις σημασίες των παραγωγικών καταλήξεων. -Παρατηρεί σε κατάλληλα κείμενα / παραδείγματα τον τρόπο με τον οποίο σχηματίζονται οι σύνθετες λέξεις. Μαθαίνει να προσέχει τα συστατικά στοιχεία μιας λέξης, και να διερευνά την τελική σημασία της, π.χ. δις+ εγγονός = δισέγγονο δυς + τύχη = δυστυχία κτλ. -Συγκρίνει λέξεις που έχουν ένα κοινό συνθετικό, π.χ. γράφω, και παρατηρεί τις ποικίλες σημασίες των συνθέτων που δημιουργούνται.
-Να κατανοήσει τους τρόπους της σύνδεσης των προτάσεων.	*Ασύνδετο σχήμα* *Παρατακτική σύνδεση* *Σύνδεσμοι που συνδέουν τις προτάσεις παρατακτικά*	-Διακρίνει το ασύνδετο σχήμα, την παρατακτική και την υποτακτική σύνδεση. -Παρατηρεί τη λειτουργικότητα του

		ασύνδετου σχήματος π.χ. σε ένα περιγραφικό κείμενο με σωρεία επιθέτων, και αντιλαμβάνεται πώς λειτουργεί η στίξη στην περίπτωση αυτή.
-Να μπορεί ο μαθητής να αντιληφθεί τη δομή και τη λειτουργία του υποταγμένου λόγου.	**Δευτερεύουσες προτάσεις* *Υποτακτική σύνδεση* **Σύνδεσμοι που συνδέουν τις προτάσεις με υπόταξη*	-Αντιλαμβάνεται τη λειτουργικότητα της παρατακτικής σύνδεσης σε ένα κείμενο, π.χ. σε ένα παραμύθι. -Παρατηρεί τη λειτουργία της στίξης στην παρατακτική σύνδεση. -Μετασχηματίζει παρατακτικό λόγο σε υποτακτικό και παρατηρεί τις διαφορές.
-Να εμβαθύνει στους κανόνες της στίξης και στη λειτουργικότητά της.	**Χρήση της στίξης και λειτουργικότητά της*	-Διακρίνει τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων. Παρατηρεί τη συντακτική τους θέση, αλλά και τις νοηματικές αποχρώσεις που παρουσιάζουν προτάσεις του ίδιου είδους, π.χ. ανάλογα με το σύνδεσμο με τον οποίο εισάγονται ή / και ανάλογα με την έγκλιση με την οποία εκφέρονται, π.χ. πιστεύω ότι / πιστεύω να... (ειδικές προτάσεις), κ.ο.κ. -Παρατηρεί το ρόλο της στίξης (κόμματος), για να διακριθούν οι κύριες από τις δευτερεύουσες προτάσεις ή οι δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους.
-Να αντιλαμβάνεται τη σημασία των λέξεων ανάλογα με τα συμφραζόμενα.	**Πολυσημία της λέξης*	-Αντιλαμβάνεται πώς διαφοροποιείται το νόημα, αν π.χ. στις αναφορικές προτάσεις, χρησιμοποιηθεί κόμμα., ή αν παραλειφθεί, π.χ. πέταξαν τα φρούτα (,) που ήταν σάπια.

-Να αναζητά συνώνυμα και αντώνυμα των λέξεων, λαμβάνοντας υπόψη του το ύφος του κειμένου.	_*Συνώνυμα, αντώνυμα_	-Συνειδητοποιεί το σημασιολογικό φορτίο των σημείων της στίξης και τη σχέση τους με τον προφορικό λόγο· αντιλαμβάνεται, για παράδειγμα, ότι η απορία / ο θαυμασμός / η έκπληξη δηλώνονται στο γραπτό λόγο με το θαυμαστικό. Ο ερωτηματικός τόνος με το ερωτηματικό κτλ.
-Να κατανοεί το λεξιλόγιο μιας ποικιλίας κειμένων με θέματα που τον ενδιαφέρουν, κατάλληλα για την ηλικία του.	_*Κατανόηση του λεξιλογίου σε ποικίλα κείμενα_	-Παρατηρεί πως η ίδια λέξη, π.χ. «θέατρο», παίρνει διαφορετική σημασία ανάλογα με τα συμφραζόμενα.
-Να εξοικειωθεί με τη χρήση λεξικών διαφόρων ειδών (ερμηνευτικών, ετυμολογικών, ονοματικών, πραγματολογικών, λεξικών συνωνύμων και αντιθέτων, παραγώγων κτλ.).	_*Χρήση ποικίλων λεξικών_	-Προσπαθεί να βρει συνώνυμες ή αντώνυμες λέξεις π.χ. στο ρήμα «υποδύομαι» παρατηρεί τη διαφορά ύφους στην αντικατάστασή του με το «παίζω» και το «παριστάνω».
-Να συνειδητοποιήσει τη δυνατότητα επιλογής που έχει ο πομπός ανάμεσα στην κυριολεκτική ή στη μεταφορική γλώσσα, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει.	_*Κυριολεξία και μεταφορά_	-Δείχνει ότι κατανοεί σε ικανοποιητικό βαθμό το λεξιλόγιο των κειμένων που διαβάζει. Αν αμφιβάλλει για τη σημασία ορισμένων λέξεων, προσπαθεί να αντιληφθεί το νόημά τους από τα συμφραζόμενα· επιπλέον, χρησιμοποιεί λεξικά.
-Να αναγνωρίζει τις παράλληλες σημασίες που μπορεί να πάρει η αρχική σημασία των λέξεων ή των φράσεων και με διάφορα σχήματα λόγου (λεκτικούς τρόπους).	_*Σχήματα λόγου σχετικά με τη σημασία των λέξεων / φράσεων_	-Ασκείται στη χρήση των λεξικών και αναγνωρίζει τις συντομογραφίες και τα σύμβολά τους. -Συγκρίνει διάφορα είδη λεξικών μεταξύ τους και συνηθίζει να ανατρέχει κάθε φορά στο κατάλληλο.
	Οργάνωση του λόγου	-Μέσα από κατάλληλα κείμενα εντοπίζει την κυριολεξία και τη μεταφορά

-Να αντιληφθεί ο μαθητής το ρόλο της παραγράφου σε ένα κείμενο. -Να συνειδητοποιήσει σε βάθος τη δομή της παραγράφου.	***Παράγραφος*** **Η παράγραφος ως νοηματική ενότητα* *Θεματική περίοδος - σημαντικές λεπτομέρειες - κατακλείδα* *(μέρη της παραγράφου)*	και εξετάζει για ποιο λόγο επιλέγει ο πομπός να χρησιμοποιήσει κυριολεκτικό ή μεταφορικό λόγο, σχήματα λόγου κτλ. σε μια περιγραφή τόπου ή τοπίου, σε μια αφήγηση πραγματικών γεγονότων κτλ.
		-Σε κατάλληλα κείμενα, από την καθημερινή γραπτή επικοινωνία ή και λογοτεχνικά, εντοπίζει για παράδειγμα τη συνεκδοχή, τη μετωνυμία, το σχήμα κατ' εξοχήν, τη λιτότητα, την ειρωνεία, τον ευφημισμό κτλ.
-Να αντιληφθεί, με απλό τρόπο, την οργάνωση μιας παραγράφου με αιτιολόγηση, ώστε να μπορεί να υποστηρίζει τις απόψεις του.	**Οργάνωση παραγράφου με αιτιολόγηση*	
-Να μπορεί να αντιληφθεί μέσα από κατάλληλα παραδείγματα τη σχέση της περίληψης με το κείμενο από το οποίο προέρχεται.	**Περιλήψεις κειμένων (παρατίθενται τα κείμενα και οι περιλήψεις τους)*	-Αναλύει ένα κείμενο σε παραγράφους και αντιλαμβάνεται τη σημασία της κάθε παραγράφου για το κείμενο. -Αντιλαμβάνεται τη λειτουργία των μερών της παραγράφου και τη σημασία τους για τη δομή της παραγράφου. -Μέσα από κατάλληλα κείμενα και παραδείγματα, παρατηρεί ότι η άποψη του πομπού, για να πείσει, πρέπει να είναι αιτιολογημένη. *Αντιλαμβάνεται το ρόλο των αιτιολογικών συνδέσμων και των αιτιολογικών προτάσεων στην ανάπτυξη μιας παραγράφου με αιτιολόγηση. -Παρατηρεί τη διαδικασία που οδηγεί από τα κύρια σημεία της κάθε παραγράφου ή τους πλαγιότιτλους στην περίληψη ενός κειμένου.

(Διαβάζω και κατανοώ)

- Οι στόχοι,, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην «Ανάγνωση και κατανόηση γραπτού κειμένου» (Διαβάζω και κατανοώ) αφορούν γενικά τις τάξεις του Γυμνασίου, και μπορούν να προσαρμοστούν ανάλογα στο επίπεδο της κάθε τάξης.

Από το «Σύστημα της γλώσσας» προτείνονται:

-για την Α΄ τάξη: *Παράγραφος, περίοδος, πρόταση, λέξη

Πρώτη γενική προσέγγιση

*Ονοματική φράση - Ρηματική Φράση

*Όνομα (Ουσιαστικό και Επίθετο)
*Στοιχεία από τη στίξη
*Παραγωγή

-για τη Β΄ τάξη: *Ρήμα
*Σύνθεση
*Παράταξη
*Στοιχεία από τη στίξη

-για τη Γ΄ τάξη: *Σύγκριση Παράταξης και Υπόταξης
*Υπόταξη - Δευτερεύουσες προτάσεις
*Στίξη (σε σύνδεση με τον υποταγμένο λόγο)

- Το λεξιλόγιο θα συνδυάζεται με τους θεματικούς κύκλους που θα περιλαμβάνονται στο βιβλίο της κάθε τάξης.
- Ο συνταγματικός και ο παραδειγματικός άξονας θα αξιοποιούνται σε κάθε τάξη, για τη συνειδητοποίηση μορφοσυντακτικών φαινομένων και τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου.

ΙΙ. Παραγωγή Γραπτού Λόγου (Γράφω)

Στόχοι	Περιεχόμενα	Διδακτικές ενέργειες - δραστηριότητες
Επιδιώκεται:		**Ο μαθητής στην τάξη:**
	Τα γνωρίσματα του γραπτού και του προφορικού λόγου στην επικοινωνία	
-Να γράφει απλά κείμενα λαμβάνοντας υπόψη του τις ιδιαιτερότητες της γραπτής επικοινωνίας (ότι δηλαδή ο πομπός πρέπει να είναι σαφής, να προβλέπει τις ενδεχόμενες απορίες του δέκτη, κτλ.)	**Οι ιδιαιτερότητες της γραπτής επικοινωνίας*	- Γράφει με σαφήνεια, συμπεριλαμβάνει στα κείμενά του "πλη-ροφορίες" που χρειάζεται ο δέκτης και γενικά προσπαθεί με το κείμενό του να καλύψει τις ανάγκες του δέκτη.
-Να δείχνει ότι κατανόησε ένα κείμενο που διάβασε, ανταποκρινόμενος με επιτυχία σε ασκήσεις σχετικές με την επεξεργασία του κειμένου.	**Κείμενα που συνο-δεύονται από ερωτή-σεις κατανόησης και σχόλια.*	-Απαντά σε ερωτήσεις κατανόησης σχετικές με το κείμενο που διάβασε.
		-Σχολιάζει ένα απόσπασμα του κειμένου.
		-Γράφει, πληκτρολογεί στον υπολογιστή, απαντώντας σε ερωτήσεις διαφόρων τύπων.
		- Γράφει στον υπολογιστή και επεξεργάζεται ένα δικό του κείμενο.
		-Γράφει στον υπολογιστή και επεξεργάζεται ένα δικό του κείμενο, για να επικοινωνήσει με συμμαθητές του από το ίδιο σχολείο ή από άλλα σχολεία, π.χ. με ανταλλαγή απόψεων πάνω σε ένα θέμα.
-Να συνεργάζεται με άλλους συμμαθητές του για την ανάπτυξη ενός θέματος.	**Ομαδικές εργασίες*	-Συνεργάζεται με τους συμμαθητές του στην τάξη ή έξω από αυτήν (στο σπίτι), για να γράψουν ένα είδος κειμένου που θα ανακοινωθεί στην τάξη ή θα δημοσιευτεί στο σχολικό περιοδικό, κτλ.

-Να ελέγχει και να βελτιώνει το κείμενο που έγραψε.	**Επανέλεγχος της γραπτής έκφρασης.*	-Λαμβάνει υπόψη του τις παρατηρήσεις του καθηγητή και των συμμαθητών του και •κάνει διορθώσεις στην ορθογραφία, στη στίξη, στο λεξιλόγιο κτλ. •βελτιώνει την οργάνωση του κειμένου •ξαναγράφει τμήμα του κυρίου μέρους, έναν άλλο επίλογο κτλ. *Διορθώνει το κείμενό του με τη βοήθεια του υπολογιστή.
-Να λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες των τεχνικών μέσων (διαύλων) της γραπτής επικοινωνίας.	**«Ασκήσεις» για γραπτή έκφραση μέσα από τους διαύλους της γραπτής επικοινωνίας*	-Χρησιμοποιεί το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail), για να πληροφορήσει τους μαθητές άλλων σχολείων για τις εκδηλώσεις που θα γίνουν στο σχολείο του. Παράλληλα, γράφει για το ίδιο γεγονός ένα γράμμα σε φιλικό του πρόσωπο, και παρατηρεί τις διαφορές των δύο κειμένων ως προς την έκταση, το ύφος κτλ.
-Να ασκηθεί στο μετασχηματισμό ενός κειμένου σε διαφορετικό είδος λόγου.	**Μετασχηματισμός κειμένου*	-Αλλάζει τις παραμέτρους της επικοινωνίας, ώστε να προκύψει διαφορετικό είδος λόγου, μολονότι το θέμα παραμένει το ίδιο· π.χ. μετασχηματίζει μια είδηση για τη μόλυνση του περιβάλλοντος σε επιστολή προς την τοπική αυτοδιοίκηση.
-Να αναπτύσσει ποικίλα κείμενα επιλέγοντας κάθε φορά το κατάλληλο επίπεδο ύφους (το κατάλληλο λεξιλόγιο, την κατάλληλη σύνταξη, γενικά την κατάλληλη γλωσσική ποικιλία).	**Ανάπτυξη ποικίλων κειμένων με κατάλληλο υφολογικό περιεχόμενο*	-Γράφει, σε κατάλληλα διαμορφωμένες επικοινωνιακές περιστάσεις, ένα γράμμα σε φιλικό του πρόσωπο, μια εργασία για την τάξη, αλλά και μια επιστολή σε επίσημο πρόσωπο, ένα κείμενο για το σχολικό περιοδικό, κ.ο.κ.
-Να χρησιμοποιεί στα κείμενά του με αρκετή άνεση την Κοινή Νεοελληνική (μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο κτλ.). Παράλληλα, να έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί ιδιωματικούς τύπους σε κείμενα που το επιτρέπουν.	**Ποικίλες μορφές γραπτής έκφρασης: κείμενα στην Κοινή Νεοελληνική· κείμενα που επιδέχονται τη χρήση ιδιωματικών τύπων*	-Χρησιμοποιεί, εφόσον θέλει, και ιδιωματικούς τύπους σε ορισμένα κείμενα, όπως σε επιστολή σε φιλικό πρόσωπο, σε διάλογο συγκεκριμένων προσώπων, σε ημερολόγιο κτλ.

	Περιγραφικός και αφηγηματικός τρόπος	
-Να οργανώνει το λόγο του στον άξονα του χώρου και του χρόνου.	** Άξονας του χώρου και του χρόνου*	-Γράφει περιγραφές και αφηγήσεις, οργανώνοντας κατάλληλα το λόγο του, ώστε να υπάρχει: *λογική πορεία και παραστατικότητα στην περιγραφή *εξέλιξη των γεγονότων στην αφήγηση, κατάλληλη παρουσίαση των προσώπων, κτλ.
-Να ασκείται στον περιγραφικό και στον αφηγηματικό τρόπο, απευθυνόμενος κυρίως σε δέκτη που του είναι οικείος.	**Περιγραφή και Αφήγηση σε ύφος οικείο*	-Γράφει περιγραφές και αφηγήσεις κυρίως βιωματικές, απευθυνόμενος σε οικεία πρόσωπα, σε απλό ύφος (το ύφος αυτό δεν απέχει πολύ από τη φυσική του γλώσσα). -Γράφει κείμενα περιγραφικά ή αφηγηματικά με αφόρμηση μια συζήτηση (που έγινε στην τάξη γύρω από κάποιο κύκλο θεμάτων) ή ένα κείμενο (που δόθηκε για μελέτη). Σκοπός της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι η ελεύθερη ανταπόκριση του μαθητή σε κάποιο ερέθισμα, η αυτοέκφρασή του και όχι η αξιολόγησή του από τον καθηγητή. -Εφαρμόζει τη γνώση του για την περιγραφή και την αφήγηση και σε γραπτές εργασίες που γίνονται για άλλα μαθήματα, π.χ. σε μια περιγραφή στη Βιολογία ή στη Γεωγραφία, σε μια αφήγηση γεγονότων στην Ιστορία ,κ.ο.κ.
	Αποφαντικός / κριτικός τρόπος. Επιχειρηματολογία	
-Να ασκείται σε κείμενα με επιχειρηματολογία, σε θέματα κατάλληλα για την ηλικία του.	**Ανάπτυξη κειμένου με επιχειρηματολογία*	-Αναπτύσσει κείμενα στα οποία χρειάζεται να αιτιολογήσει και να τεκμηριώσει την άποψή του, σε θέματα που του είναι οικεία και έχουν σχέση με τα ενδιαφέροντά του, π.χ. για το βιβλίο, για τη διαφήμιση, για τη σχολική ζωή κτλ.

-Να αναπτύσσει, σταδιακά, κείμενα με επιχειρηματολογία σε θέματα που περιέχουν αφηρημένες έννοιες.		-Παίρνει θέση σε πιο απαιτητικά ζητήματα, όπως ο πόλεμος και η ειρήνη, το πρόβλημα της ανεργίας κτλ., δείχνοντας ότι κατανοεί το περιεχόμενο των εννοιών που πραγματεύεται το θέμα.
-Να διατυπώνει γραπτά αιτιολογημένες κρίσεις για διάφορα θέματα.	**Γραπτή έκφραση με κριτική αποτίμηση διαφόρων θεμάτων*	-Παρουσιάζει στους συμμαθητές του, σε ένα γραπτό κείμενο, τα πρόσωπα και το θέμα μια συζήτησης που παρακολούθησε.
		-Σε κατάλληλες επικοινωνιακές περιστάσεις, γράφει τις κρίσεις και τα σχόλια του π.χ. για μια συναυλία που παρακολούθησε, για μια θεατρική παράσταση, για κάποιο σχολικό ή λογοτεχνικό βιβλίο, κ.ο.κ.
-Να σχεδιάζει και να γράφει συνθετικές / ερευνητικές εργασίες, αξιοποιώντας τις κατάλληλες πηγές.	**Ερευνητικές εργασίες*	-Αξιολογεί το υλικό που έχει συλλέξει από διάφορες πηγές και το αξιοποιεί για τη σύνθεση μιας ερευνητικής εργασίας, δείχνοντας ότι αφομοίωσε το υλικό στο οποίο στηρίζεται.
	**Ομαδικές εργασίες*	*Συνεργάζεται με τους συμμαθητές του για τη σύνταξη μιας ομαδικής συνθετικής εργασίας. Σε κάθε ομάδα προσδιορίζεται η γραπτή εργασία του κάθε μαθητή. Αξιοποιούνται τα τεχνολογικά μέσα του σχολείου (υπολογιστές, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο κτλ.)
	Το σύστημα της γλώσσας (μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)	
-Να χρησιμοποιεί σωστά, γραμματικά και συντακτικά, το όνομα, το ρήμα, τις αντωνυμίες κτλ. στο γραπτό του λόγο.	**Άσκηση στο σύστημα της γλώσσας*	-Χρησιμοποιεί σωστά τους τύπους των ρημάτων, των ονομάτων, των αντωνυμιών κτλ. στη γραπτή του έκφραση ή σε ασκήσεις.
		-Γράφει προτάσεις συντακτικά ορθές και κατανοητές.

-Να χρησιμοποιεί το συνταγματικό και τον παραδειγματικό άξονα, για να διευρύνει τη γνώση του σε συγκεκριμένα φαινόμενα και να πλουτίσει την έκφρασή του σε ποικίλες περιστάσεις επικοινωνίας.		-Με κατάλληλες ασκήσεις (σε συμφραζόμενα) και κείμενα, παρατηρεί το ρόλο των λέξεων στην πρόταση· π.χ. βρίσκει τη στενή σχέση άρθρου - ουσιαστικού, τη συμφωνία υποκειμένου - ρήματος, κτλ. -Μετακινεί λεκτικά σύνολα και σημειώνει τις σημασιολογικές διαφορές που προκύπτουν. -Αντικαθιστά, στον παραδειγματικό άξονα, το υποκείμενο / αντικείμενο με αντωνυμία, το κατηγόρημα με άλλα ισοδύναμα κατηγορήματα, κτλ.
-Να χρησιμοποιεί προσεχτικά τα βασικά σημεία στίξης.		-Χρησιμοποιεί πολύ καλά την τελεία και αρκετές φορές το κόμμα. Χρησιμοποιεί, επίσης, άλλα σημεία στίξης (ερωτηματικό, θαυμαστικό, εισαγωγικά κτλ.), έτσι ώστε να δίνει το κατάλληλο χρώμα στο λόγο του.
-Να αξιοποιεί το λεξιλόγιο που κατέχει και να το εμπλουτίζει.	**Λεξιλόγιο*	-Εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του με κατάλληλες λεξιλογικές ασκήσεις, όπως: •με την αξιοποίηση του παραδειγματικού άξονα · •με την εναλλαγή διαφόρων παραγωγικών καταλήξεων, με την αντικατάσταση μόνον του α΄ ή του β΄ συνθετικού, και με την παράλληλη διερεύνηση της σημασίας των λέξεων που δημιουργεί· *με τη σύνθεση μικρών κειμένων-παραγράφων, με βάση ένα συγκεκριμένο λεξιλόγιο και με κατάλληλη αξιοποίηση λεξικών.
-Να χρησιμοποιεί το λεξιλόγιο κατάλληλα, ως προς τη σημασία των λέξεων και ως προς το είδος των κειμένων.		-Χρησιμοποιεί το λεξιλόγιο κατάλληλα, ώστε το κείμενό του να έχει σαφήνεια και ακρίβεια. Με τον τρόπο αυτό δείχνει ότι έχει εμπεδώσει το λεξιλόγιο που διδάσκεται κάθε φορά, σε κάθε συγκεκριμένη ενότητα.

		-Επιλέγει και χρησιμοποιεί λέξεις που ταιριάζουν στο ύφος του κειμένου που γράφει. Για παράδειγμα, γνωρίζει και χρησιμοποιεί με ακρίβεια και σαφήνεια λέξεις από την οικογένεια των λέξεων που σχετίζονται με το θέμα "Τροφή-Πείνα". Από την οικογένεια αυτή επιλέγει διαφορετικές λέξεις, για να γράψει στο ημερολόγιό του, και διαφορετικές για να εκφράσει τον προβληματισμό του στη σχολική εφημερίδα, σε σχετικό θέμα.
-Να μπορεί να οργανώνει το λόγο του σε παράγραφο ή σε ευρύτερο κείμενο.	***Οργάνωση του λόγου*** **Παράγραφος* **Οργάνωση ευρύτερου κειμένου*	-Σε ασκήσεις στην τάξη η γραπτή του έκφραση παίρνει στην αρχή τη μορφή της παραγράφου, με πρόλογο- θεματική περίοδο, με κυρίως θέμα και επίλογο-κατακλείδα. -Στη συνέχεια γράφει ένα ευρύτερο κείμενο, προσέχοντας την ομαλή μετάβαση από τη μία παράγραφο στην άλλη, καθώς και την αλληλουχία των νοημάτων. -Χρησιμοποιεί με επιτυχία βασικές διαρθρωτικές λέξεις.
- Να εντοπίζει τα κύρια σημεία σε ένα κείμενο που διαβάζει, διακρίνοντας τις ευρύτερες (από την παράγραφο) νοηματικές ενότητες και βάζοντας πλαγιότιτλους.	**Κύρια σημεία, πλαγιότιτλοι*	-Σε ένα κείμενο διακρίνει τις παραγράφους και βάζει κατάλληλο πλαγιότιτλο. Στη συνέχεια διακρίνει τις ευρύτερες νοηματικές ενότητες (που μπορεί να είναι άθροισμα παραγράφων) και βάζει πλαγιότιτλο σε καθεμιά από αυτές.
-Να γράφει την περίληψη ενός κειμένου, με τη βοήθεια των πλαγιότιτλων.	**Περίληψη*	-Έχοντας υπόψη του ότι οι πλαγιότιτλοι δείχνουν τα κύρια σημεία του κειμένου, γράφει την περίληψη του κειμένου.

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην *"Παραγωγή γραπτού λόγου" («Γράφω»)* αφορούν όλες τις τάξεις του γυμνασίου, αρκεί να προσαρμοστούν κατάλληλα σε βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται.

β. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Επιμέρους στόχοι. Περιεχόμενα. Διδακτικές ενέργειες. Δραστηριότητες.

Α. Προφορική Επικοινωνία

Ι. Ακρόαση και κατανόηση του λόγου (ακούω και κατανοώ)

Στόχοι	Περιεχόμενα	Διδακτικές ενέργειες-Δραστηριότητες
Επιδιώκεται:		**Ο μαθητής στην τάξη:**
-Να διακρίνει ο μαθητής τα στοιχεία της ομιλίας (λεκτικό εκφώνημα, παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά στοιχεία) και τη λειτουργικότητά τους.	**στοιχεία της ομιλίας*	-Ακούει προσεκτικά και παρατηρεί τους τρόπους με τους οποίους οι διάφοροι ομιλητές «ζωντανεύουν» το λόγο τους.
-Να διακρίνει τα διάφορα είδη προφορικού λόγου.	**είδη του προφορικού λόγου (διάλεξη, ανακοίνωση, παραμύθι, πολιτικός λόγος κτλ.)*	-Συγκρίνει διάφορα είδη προφορικού λόγου και εντοπίζει τις διαφορές τους, π.χ. συγκρίνει την ανακοίνωση, τη διάλεξη, τον πολιτικό λόγο, το παραμύθι, το εκκλησιαστικό κήρυγμα κτλ.
-Να κατανοεί τις φραστικές επιλογές του πομπού, ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας.	**περιστάσεις προφορικής επικοινωνίας*	-Συγκρίνει το λόγο του ίδιου προσώπου σε διάφορες περιστάσεις, π.χ. το λόγο που εκφώνησε κάποιος καθηγητής σε σχολική γιορτή με την ομιλία του στην τάξη, όταν διδάσκει.
-Να αναγνωρίζει και να ερμηνεύει προθέσεις, διαθέσεις, συναισθήματα στην προφορική επικοινωνία.	**ερμηνεία προφορικής επικοινωνίας*	-Παρακολουθεί μια θεατρική παράσταση ή ένα έργο κινηματογραφικό, και ερμηνεύει τις αποχρώσεις του λόγου των ηρώων του έργου, λαμβάνοντας υπόψη και τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά γνωρίσματα.
-Να εντοπίζει τα κύρια σημεία στο λόγο των άλλων ομιλητών, να κατανοεί και να αξιολογεί τα επιχειρήματα και τα συμπεράσματα μιας συζήτησης.	**ακρόαση και κατανόηση συζήτησης*	-Παρακολουθεί, ως ακροατής, συζητήσεις ζωντανές ή μαγνητοσκοπημένες, κρατάει σημειώσεις και παρουσιάζει στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησης.

-Να κατανοήσει ο μαθητής τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν τα διάφορα τεχνικά μέσα επικοινωνίας και πώς προσαρμόζεται ο λόγος του ομιλητή ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε μέσου.	**Πρόσληψη προφορικού λόγου μέσα από τα τεχνικά μέσα επικοινωνίας (τηλέφωνο, ραδιόφωνο, τηλεόραση κτλ.)*	-Παρακολουθεί και συγκρίνει το ίδιο δελτίο ειδήσεων από το ραδιόφωνο και από την τηλεόραση. -Σε άσκηση δραματοποίησης συγκρίνει μια τηλεφωνική συνδιάλεξη με μήνυμα που δίνεται σε τηλεφωνητή. -Σε άσκηση δραματοποίησης παρακολουθεί και συγκρίνει μια φιλική τηλεφωνική συνδιάλεξη με μια «δημόσια» συνδιάλεξη που προβάλλεται σε τηλεοπτική εκπομπή. • Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες προσέχει και κατανοεί τη διαφορετική χρήση της γλώσσας ανάλογα με το τεχνικό μέσο επικοινωνίας.
-Να αντιληφθεί ότι η γλώσσα λειτουργεί με πολλούς τρόπους, ανάλογα με τις ανάγκες του ανθρώπου στην επικοι-νωνί-α.	***Οι λειτουργίες της γλώσσας*** ** Αναγνώριση των διαφόρων λειτουργιών της γλώσσας (αναφορικής, συναισθηματικής, βουλητικής, φατικής, μεταγλωσσικής, ποιητικής) σε περιστάσεις προφορικής επικοινωνίας*	-Σε μια ποικιλία προφορικού λόγου, και σε γραπτά κείμενα που ανακοινώνονται προφορικά, εντοπίζει: • την αναφορική - δηλωτική λειτουργία στην παράδοση του μαθήματος από τον καθηγητή· • τη βουλητική λειτουργία σε εντολές του καθηγητή ή σε διαφημίσεις· • τη συναισθηματική λειτουργία στην έκφραση συναισθημάτων ενός συμμαθητή του, κ.ο.κ. -Ακούει κείμενα που μεταφέρουν το ίδιο μήνυμα χρησιμοποιώντας διαφορετική γλωσσική λειτουργία (π.χ. ένα ποίημα για την καταπιεζόμενη γυναίκα κι ένα άρθρο κοινωνιολόγου για το ίδιο

		θέμα) και προσδιορίζει πού πέφτει κάθε φορά το βάρος (στο μήνυμα ή στη μορφή του κειμένου). -Αναγνωρίζει το ιδιαίτερο ύφος κάθε κειμένου που ακούει, ανάλογα με τη γλωσσική λειτουργία που επικράτεί σε αυτό.
	Γλωσσικές ποικιλίες	
-Να συνειδητοποιήσει ο μαθητής την οριζόντια διαίρεση της γλώσσας, να διακρίνει τις διάφορες γεωγραφικές ποικιλίες στον προφορικό λόγο. -Να κατανοήσει ότι διάλεκτοι και ιδιώματα συνθέτουν την Κοινή Νεοελληνική και την τροφοδοτούν με γλωσσικό υλικό. Να εκτιμήσει και να αγαπήσει αυτές τις πηγές του γλωσσικού μας πλούτου.	**γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Παρακολουθεί και συγκρίνει τον προφορικό λόγο φίλων ή άλλων ατόμων που χρησιμοποιούν κάποια διάλεκτο ή ένα ιδίωμα (π.χ. προφορά, λεξιλόγιο κτλ). -Ακούει προσεκτικά δημοτικά τραγούδια από διάφορες περιοχές και εντοπίζει λέξεις και φράσεις ιδιωματικές που δίνουν μια ιδιαίτερη απόχρωση στο λόγο.
-Να διακρίνει τις διάφορες κοινωνικές ποικιλίες στον προφορικό λόγο, εντοπίζοντας τους παράγοντες που καθορίζουν τη διαμόρφωσή τους. -Να εντοπίσει τους λόγους που οδηγούν έναν ομιλητή να επιλέξει ένα συγκεκριμένο επίπεδο λόγου σε μια συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση.	**κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Παρακολουθεί και συγκρίνει συζητήσεις σε διάφορες περιστάσεις, π.χ. μια φιλική συζήτηση, συζήτηση στη βουλή, συζήτηση στρογγυλής τραπέζης στην τηλεόραση, κτλ. -Παρακολουθεί και συγκρίνει τον τρόπο που μιλούν οι νέοι και οι ηλικιωμένοι, οι άντρες και οι γυναίκες κτλ. -Συγκρίνει τον τρόπο που μιλάει το ίδιο πρόσωπο σε διάφορες περιστάσεις, π.χ. ένας μαθητής με το συμμαθητή του , ο ίδιος μαθητής με το διευθυντή κτλ.

	Περιγραφικός τρόπος	
-Να διακρίνει διάφορες περιγραφές στον προφορικό λόγο και να ανιχνεύει το επικοινωνιακό τους πλαίσιο, τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται, την οργάνωση της περιγραφής, τα σχόλια και την οπτική γωνία.	**είδη περιγραφής στον προφορικό λόγο* **γλωσσικές ποικιλίες, οργάνωση, σχόλια και οπτική γωνία.*	-Παρακολουθεί διάφορες περιγραφές στον προφορικό λόγο, π.χ. ραδιοφωνικές διαφημίσεις, τηλεοπτικές εκπομπές που παρουσιάζουν το μετεωρολογικό δελτίο, ένα επιστημονικό θέμα, όπως ένα πείραμα, τα εκθέματα ενός μουσείου κτλ. -Παρακολουθεί περιγραφές σε διάφορες συζητήσεις, στην παράδοση του μαθήματος από τον καθηγητή κτλ. • Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες προσέχει και κατανοεί τη γλωσσική ποικιλία, την οργάνωση, τα σχόλια και την οπτική γωνία της περιγραφής, σε σχέση με την επικοινωνιακή περίσταση.
	Αφηγηματικός τρόπος	
-Να μπορεί ο μαθητής να διακρίνει διάφορες αφηγήσεις στον προφορικό λόγο και να ανιχνεύει το επικοινωνιακό τους πλαίσιο, τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται, την οργάνωση και τις τεχνικές της αφήγησης.	**είδη προφορικών αφηγήσεων, γλωσσική ποικιλία, οργάνωση και τεχνικές της αφήγησης* **η οπτική γωνία στην αφήγηση*	-Παρακολουθεί προφορικές αφηγήσεις διαφόρων ειδών, π.χ. δελτίο ειδήσεων, παραμύθια, βιωματικές ιστορίες, κτλ -Παίρνει συνεντεύξεις από διάφορα πρόσωπα για ένα γεγονός που συνέβη στο σχολείο ή στη γειτονιά του και συγκρίνει τις αφηγήσεις τους.
	**μείξη του αφηγηματικού τρόπου με τον περιγραφικό και με τον κριτικό τρόπο.*	-Παρακολουθεί την περιγραφή και την αφήγηση ενός αγώνα ποδοσφαίρου, μπάσκετ κτλ. -Παρακολουθεί τηλεοπτικές εκπομπές που παρουσιάζουν και σχολιάζουν ένα ιστορικό γεγονός ή τη ζωή και το έργο

		ενός σημαντικού προσώπου, και διακρίνει τα γεγονότα από τα σχόλια στις αφηγήσεις Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες, προσέχει και κατανοεί τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται και τις τεχνικές της αφήγησης (οπτική γωνία, αφηγηματικούς τρόπους, αφηγηματικό χρόνο κτλ.), καθώς επίσης και τις ποικίλες μείξεις του αφηγηματικού τρόπου με τον περιγραφικό και τον κριτικό.
-Να διακρίνει διάφορα είδη προφορικού λόγου στα οποία κυριαρχεί ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος ή αναμιγνύεται με τους άλλους τρόπους, και να ανιχνεύει το επικοινωνιακό τους πλαίσιο, τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται, τους τρόπους και τα μέσα πειθούς, και την οργάνωση του λόγου.	**Αποφαντικός - κριτικός τρόπος** *ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος και οι μείξεις του στον προφορικό λόγο· *γλωσσική ποικιλία,* *μέσα και τρόποι πειθούς,* *οργάνωση του λόγου*	-Παρακολουθεί, μαγνητοφωνεί και συγκρίνει μια διάλεξη, ένα δικανικό λόγο (αγόρευση του συνηγόρου/ κατηγόρου), έναν πανηγυρικό λόγο για τον εορτασμό μιας επετείου, έναν πολιτικό λόγο κτλ. Η εργασία γίνεται από ομάδες κάθε μια από τις οποίες εστιάζεται σε μια πλευρά του λόγου, π.χ. στους τρόπους και στα μέσα πειθούς, στην οργάνωση, στη γλωσσική ποικιλία κτλ.
	*αξιολόγηση των επιχειρημάτων	-Παρακολουθεί συζητήσεις (ζωντανές, μαγνητοφωνημένες, μαγνητοσκοπημένες), σε διάφορες περιστάσεις, στη βουλή, στη γενική συνέλευση των μαθητικών κοινοτήτων, σε ποικίλες εκπομπές σχετικές με κοινωνικά ή επιστημονικά θέματα. Η εργασία γίνεται από ομάδες που παρατηρούν και αξιολογούν τα επιχειρήματα των αντιτιθέμενων απόψεων. -Εργάζεται ομαδικά, για να

		ερευνήσει τη γλώσσα και τις τεχνικές που χρησιμοποιεί η διαφήμιση (ραδιοφωνική ή τηλεοπτική), για να προωθήσει κάποιο προϊόν
	Το σύστημα της γλώσσας *(μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)*	
-Να εντοπίζει στο λόγο του πομπού επιλογές ως προς τη μορφολογία ή τη σύνταξη που επηρεάζουν το ύφος του λόγου του.	*Μορφοσυντακτικοί τύποι κατάλληλοι για το επίπεδο του ύφους	-Προσέχει ότι ο πομπός χρησιμοποιεί, για παράδειγμα, ιδιωματικούς τύπους σε οικείο ύφος, πλάγιο λόγο στη γραπτή περίληψη μια συζήτησης, κ.ο.κ.
-Να αντιληφθεί τη διαφορά που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στο συντακτικό είδος των προτάσεων και στη λειτουργία τους.	*Σχέση του συντακτικού είδους των προτάσεων και της λειτουργίας τους	-Προσέχει π.χ. ότι μία πρόταση που συντακτικά θα χαρακτηριζόταν ως πρόταση κρίσης μπορεί να λειτουργεί ως πρόταση επιθυμίας, π.χ. ως προσταγή.
-Να κατανοεί, ως δέκτης το μήνυμα του πομπού, και να ελέγχει την ακρίβεια, τη σαφήνεια και την καταλληλότητα του λεξιλογίου που χρησιμοποιεί ο πομπός.	*σαφήνεια, ακρίβεια και καταλληλότητα λεξιλογίου	-Ασκείται στην κατανόηση των λέξεων μέσα στα συμφραζόμενά τους προκειμένου να συλλάβει το μήνυμα του πομπού. -Διακρίνει το ειδικό λεξιλόγιο - ορολογία, που χρησιμοποιεί σε συγκεκριμένη περίπτωση ο πομπός. -Ελέγχει τη σαφήνεια του μηνύματος με κριτήριο την ακρίβεια του λεξιλογίου. -Εξετάζει αν το λεξιλόγιο είναι κατάλληλο για το επίπεδο λόγου στο οποίο εκφράζεται ο πομπός. -Προσέχει αν η μεταφορική ή η κυριολεκτική γλώσσα που επιλέγει ο πομπός είναι αποτελεσματική στην περίσταση που χρησιμοποιείται.
-Να κατανοεί και να ελέγχει	*Οργάνωση του προφορικού λόγου	

την οργάνωση του προφορικού λόγου, ανάλογα, με την περίσταση της επικοινωνίας.

-Διακρίνει τον προσχεδιασμένο λόγο που είναι συστηματικά οργανωμένος από τον απροσχεδίαστο, που είναι αυθόρμητος, και, επομένως, λιγότερο οργανωμένος.

-Προσπαθεί να εντοπίσει στο λόγο του πομπού-ομιλητή, το θέμα, τα μέρη (πρόλογο, κυρίως θέμα, ανακεφαλαίωση-συμπέρασμα), καθώς και τις διαρθρωτικές λέξεις με τις οποίες συνέχεται ο λόγος.

ΙΙ. Προφορική έκφραση (Μιλώ)

Στόχοι	Περιεχόμενα	Διδακτικές ενέργειες-Δραστηριότητες
Επιδιώκεται:		**Ο μαθητής στην τάξη:**
-Να αναπτύξει ο μαθητής την εκφραστική του ικανότητα στον προφορικό λόγο.	**χρήση των εξωγλωσσικών και παραγλωσσικών στοιχείων*	-Υποδύεται σε δραματοποίηση, διάφορους ρόλους προσέχοντας την κατάλληλη χρήση των παραγλωσσικών και εξωγλωσσικών στοιχείων.
-Να αναπτύξει την ικανότητά του να εκφράζεται σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.	**προσχεδιασμένος προφορικός λόγος*	-Αποδίδει σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο το περιεχόμενο ενός κειμένου ή κάποιες δικές του απόψεις με τη βοήθεια σημειώσεων, διαγράμματος κτλ.
-Να αντιληφθεί τη σημασία του διαλόγου και να αναπτύξει την ικανότητα του διαλέγεσθαι.	**διάλογος*	-Συμμετέχει σε άτυπες συζητήσεις σε μικρές ομάδες και συμβάλλει στη λύση ενός προβλήματος μέσω του διαλόγου και της συνεργασίας. -Συμμετέχει σε οργανωμένες συζητήσεις ακολουθώντας τους κανόνες της συζήτησης, και εκθέτει τις απόψεις του σε ευρύ ακροατήριο.
-Να ασκήσει τον προφορικό λόγο ως μέσο δράσης και παρέμβασης στον κοινωνικό χώρο.	**ο προφορικός λόγος ως μέσο δράσης.*	-Αναλαμβάνει δράση για την επίλυση κάποιου προβλήματος του σχολείου ή της περιοχής με ανακοινώσεις, διαφημίσεις, συζητήσεις κτλ.
-Να προσαρμόζει ο μαθητής το λόγο του ανάλογα με τις απαιτήσεις των τεχνικών μέσων επικοινωνίας	**Χρήση των τεχνικών μέσων επικοινωνίας για την παραγωγή προφορικού λόγου*	-Δίνει σύντομο μήνυμα σε τηλεφωνητή. -Σε άσκηση δραματοποίησης ανακοινώνει από το τηλέφωνο ένα σημαντικό γεγονός, πρώτα αναλυτικά (συνδιά-λεξη εσωτερικού) και έπειτα συνοπτικά (συνδιάλεξη εξωτερικού).

-Να ασκηθεί στο να εκφράζει τις απόψεις του σε πλατύτερο κοινό χρησιμοποιώντας κατάλληλα τα τεχνικά μέσα επικοινωνίας		-Παίρνει και δίνει συνέντευξη για τηλεοπτικό σταθμό, σε άσκηση δραματοποίησης. -Οι μαθητές εργάζονται ομαδικά, για να προετοιμάσουν σύντομες προφορικές εισηγήσεις, οι οποίες υποτίθεται ότι θα παρουσιαστούν σε ραδιοφωνική εκπομπή. -Διατυπώνει προφορικά το ίδιο θέμα, υποδυόμενος ένα επίσημο πρόσωπο σε τηλεοπτικό σταθμό, έναν απλό πολίτη σε ραδιοφωνική εκπομπή, ένα νέο που απευθύνεται σε φίλο του σε τηλεφωνική συνδιάλεξη. • Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες προσαρμόζει την ομιλία του ανάλογα με τις απαιτήσεις των τεχνικών μέσων επικοινωνίας.
-Να χρησιμοποιεί στον προφορικό λόγο τις λειτουργίες της γλώσσας, ανάλογα με την περίσταση και τις προθέσεις του.	***Οι λειτουργίες της γλώσσας*** **Χρήση των διαφόρων λειτουργιών της γλώσσας (αναφορικής, συναισθηματικής, βουλητικής, φατικής, μεταγλωσσικής κτλ.)*	-Χρησιμοποιεί σε προφορικό λόγο: • την αναφορική - δηλωτική λειτουργία, για να ανακοινώσει περιληπτικά το περιεχόμενο μιας ευρύτερης νοηματικής ενότητας από κάποιο μάθημα ή για να διατυπώσει ένα μαθηματικό θεώρημα· • τη βουλητική λειτουργία, για να δώσει οδηγίες· • τη φατική, σε μια δραματοποιημένη τηλεφωνική συνδιάλεξη· • τη συγκινησιακή, για να εκφράσει τα συναισθήματά του· • τη μεταγλωσσική λειτουργία, για να διατυπώσει π.χ. κανόνες

		συντακτικού στο γλωσσικό μάθημα, να κάνει παρατηρήσεις σχετικά με τη γλώσσα ενός κειμένου στο μάθημα της λογοτεχνίας, κ.ο.κ. -Προσπαθεί να εκφράσει τα συναισθήματα που του προκαλεί η ιδιαίτερη λειτουργία της γλώσσας σε ένα λογοτεχνικό κείμενο (πεζό ή ποιητικό) και να περιγράψει τους τρόπους με τους οποίους το κείμενο τού προσφέρει αισθητική απόλαυση.
-Να συνειδητοποιήσει, αν μιλάει κάποια διάλεκτο, ότι αυτή δεν είναι μια υποδεέστερη γλώσσα, και συγχρόνως να ασκηθεί στην Κοινή Νεοελληνική.	***Γλωσσικές ποικιλίες*** **γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Ασκείται στην Κοινή Νεοελληνική μετασχηματίζοντας, με τη βοήθεια του δασκάλου του, τα ιδιωματικά στοιχεία σε ισοδύναμα γλωσσικά στοιχεία της Κοινής Νεοελληνικής. -Συμμετέχει σε ασκήσεις δραματοποίησης στις οποίες καλείται άλλοτε να χρησιμοποιήσει τη διάλεκτό του, και άλλοτε την Κοινή Νεοελληνική, π.χ. σε διάλογο με τους φίλους του χρησιμοποιεί τη διάλεκτο, ενώ σε υποτιθέμενη συζήτηση στη Βουλή των εφήβων χρησιμοποιεί την Κοινή Νεοελληνική. -Συλλέγει (μαγνητοφωνώ-ντας) παροιμίες, αινίγματα, παραμύθια και τραγούδια της περιοχής του και στέλνει τη συλλογή αυτή σε σχολεία άλλων περιοχών. -Συζητάει στην τάξη σχετικά με τα προβλήματα που, ενδεχομένως, αντιμετωπίζει, επειδή μιλάει κάποια διάλεκτο.

-Να προσαρμόζει την ομιλία του ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση, ώστε να κατακτήσει σταδιακά τον αποτελεσματικό λόγο.	**κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Συμμετέχει σε άτυπες συζητήσεις σε μικρές ομάδες ή και σε οργανωμένη συζήτηση σε ευρύτερο ακροατήριο (τμήμα, τάξη, σχολείο, εξωσχολικό ακροατήριο) και προσαρμόζει την ομιλία του ανάλογα.
		-Συμμετέχει σε δραματοποιημένη συζήτηση στην οποία οι ομιλητές υποδύονται διάφορους ρόλους, επιλέγουν την κατάλληλη οπτική γωνία, και υιοθετούν την ανάλογη γλωσσική ποικιλία
		-Συμμετέχει σε ασκήσεις δραματοποίησης στις οποίες οι μαθητές υποδύονται ρόλους σε διάφορες περιστάσεις, π.χ. αντιπαράθεση θύτη και θύματος σε τροχαίο ατύχημα, στο χώρο του ατυχήματος και στο δικαστήριο
	Περιγραφικός τρόπος	
-Να αναπτύξει την ικανότητα να περιγράφει προφορικά διάφορα «αντικείμενα», επιλέγοντας την κατάλληλη για την περίσταση γλωσσική ποικιλία, οργάνωση και οπτική γωνία της περιγραφής.	**είδη περιγραφής στον προφορικό λόγο· γλωσσικές ποικιλίες, οργάνωση και οπτική γωνία της περιγραφής*	-Παράγει προφορικά περιγραφές προσώπων, ζώων, τοπίων, κτιρίων, ενδυμασιών, έργων τέχνης κτλ., μέσα σε ένα συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο, υιοθετώντας την κατάλληλη γλωσσική ποικιλία, π.χ. περιγράφει, ως αυτόπτης μάρτυρας, τα χαρακτηριστικά του ύποπτου για ληστεία, ή περιγράφει, ως σχεδιαστής μόδας, τις πρόσφατες δημιουργίες του κτλ.
-Να χρησιμοποιεί με τον κατάλληλο τρόπο εποπτικά μέσα σε προφορικές περιγραφές.	**χρήση εποπτικών μέσων σε προφορική περιγραφή*	-Περιγράφει σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο ένα "αντικείμενο", π.χ. τα αξιοθέατα της πόλης του, χρησιμοποιώντας συγχρόνως και εποπτικά μέσα.

-Να δίνει με σαφήνεια και ακρίβεια προφορικές οδηγίες.	**προφορικές οδηγίες*	-Δίνει προφορικά οδηγίες π.χ. για τους κανόνες ενός παιχνιδιού, για το χειρισμό μιας συσκευής κτλ.
		• Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες φροντίζει να επιλέξει την κατάλληλη για την περίσταση γλωσσική ποικιλία, οργάνωση και οπτική γωνία.
-Να αναπτύξει ο μαθητής την ικανότητα να αφηγείται και να σχολιάζει προφορικά διάφορα γεγονότα, χρησιμοποιώντας τις τεχνικές της αφήγησης, και επιλέγοντας την κατάλληλη για την περί-σταση γλωσσική ποικιλία.	***Αφηγηματικός τρόπος*** **προφορικές αφηγήσεις* **τεχνικές της αφήγησης και γλωσσική ποικιλία*	-Αφηγείται μια ιστορία από διάφορες οπτικές γωνίες, υποδυόμενος τους κατάλληλους για την περίσταση ρόλους, σε ασκήσεις δραματοποίησης, π.χ. οικογενειακή σύγκρουση όπως την αφηγείται η μητέρα και η κόρη.
		-Αφηγείται σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο, με τη βοήθεια σημειώσεων, ένα ιστορικό γεγονός, π.χ μια μάχη στο μάθημα της ιστορίας, και παραθέτει τα σχόλια διαφόρων ιστορικών.
-Να συνεργάζεται με συμμαθητές του για τη συλλογή και παρουσίαση προφορικών αφηγήσεων.		-Οι μαθητές δουλεύοντας ομαδικά, συγκεντρώνουν αφηγήσεις, περιγραφές και σχόλια, για να συνθέσουν το χρονικό ενός γεγονότος, π.χ. του Πολυτεχνείου, το οποίο παρουσιάζουν στην τάξη ή στο σχολείο.
		-Οι μαθητές, σε ομάδες, συγκεντρώνουν ανέκδοτα και άλλες κωμικές ιστορίες, και οργανώνουν ένα διαγωνισμό με θέμα "ποιος αφηγείται καλύτερα ανέκδοτα"

	Αποφαντικός - κριτικός τρόπος	
-Να αναπτύξει την ικανότητα να προβληματίζεται για διάφορα θέματα, να είναι σε θέση να διαμορφώνει μια άποψη, και να τη διατυπώνει προφορικά με σαφήνεια.	_*απόφανση· τρόποι και μέσα πειθούς_	-Στο πλαίσιο μιας ομάδας εργασίας μέσα στην τάξη, θέτει ερωτήματα, καταθέτει τον προβληματισμό του και καταλήγει σε ορισμένα συμπεράσματα για ένα θέμα.
-Να χειρίζεται τους κατάλληλους τρόπους και μέσα πειθούς, και την κατάλληλη για την περίσταση γλωσσική ποικιλία.		-Εκθέτει σε προφορική εισήγηση (προσχεδιασμένο λόγο) τις απόψεις του για ένα θέμα, και τις υποστηρίζει με τα κατάλληλα επιχειρήματα και τεκμήρια.
	*επιχειρηματολογία σε «αγώνα λόγου»	-Συμμετέχει, ως ομιλητής, σε "αγώνα λόγου" (debate), στον οποίο υποστηρίζει τα υπέρ ή τα κατά μιας θέσης, ή και ανασκευάζει τα επιχειρήματα της αντίθετης πλευράς. Συμμετέχει στον ίδιο αγώνα λόγου, ως συντονιστής και κριτής, και προσπαθεί να αξιολογήσει και να συνθέσει τις αντιτιθέμενες απόψεις.
-Να παρουσιάζει τον εαυτό του και τα αιτήματά του με πειστικότητα.		-Παρουσιάζει τον εαυτό του και υποστηρίζει κάποιο αίτημά του, π.χ. να προσληφτεί σε μια θέση, υποδυόμενος το ρόλο του υποψηφίου για μια θέση σε άσκηση δραματοποίησης.
-Να εργάζεται ομαδικά, για να παρουσιάσει και να υποστηρίξει, θέσεις, προτάσεις κτλ.	_*ομαδική εργασία με σκοπό την παρουσίαση και υποστήριξη θέσεων, προτάσεων κτλ._	-Εργάζεται ομαδικά, για να επεξεργαστεί συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με ένα θέμα, π.χ. που απασχολεί το σχολείο ή την περιοχή, και τις παρουσιάζει προφορικά σε συνέλευση της τάξης, του σχολείου ή σε συζήτηση με τους αρμόδιους φορείς, ανάλογα με το εκάστοτε θέμα.

		-Εργάζεται ομαδικά, για να ετοιμάσει μια εργασία, (έρευνα, μελέτη κτλ.), η οποία πρόκειται να παρουσιαστεί σε ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή.
-Να υποστηρίζει και να αντιπαραθέτει τις απόψεις του με την κατάλληλη επιχειρηματο-λογία, υποδυόμενος διάφο-ρους ρόλους.	***αντιπαράθεση απόψεων σε δραματοποίηση**	-Συμμετέχει σε δραματοποίηση μιας σκηνής με αφόρμηση κάποιο μάθημα, π.χ. τη σκηνή από ένα διήγημα στα Κ.ΝΛ.. τη σκηνή από ένα ιστορικό επεισόδιο κ.τ.λ.. , στην οποία (σκηνή) τα πρόσωπα που μετέχουν συγκρούονται, υποστηρίζοντας αντίθετες απόψεις σχετικά με ένα σημαντικό πρόβλημα που τους απασχολεί.
	Το σύστημα της γλώσσας *(μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)*	
-Να φροντίζει, στον απροσχεδίαστο λόγο τη σαφήνεια του λόγου του	**η σαφήνεια στον απροσχε-δίαστο προφορικό λόγο*	-Προσέχει να χρησιμοποιεί σωστά τους γραμματικούς τύπους. Προσέχει, ακόμα, τη σαφήνεια του λεξιλογίου και της σύνταξης, ώστε ο λόγος του να είναι κατανοητός. Προσέχει, καθώς μιλάει, τη διατύπωση του λόγου του, και αναδιατυπώνει κάποιες φράσεις του, ώστε να γίνουν πιο σαφείς.
-Να κάνει σαφέστερη την ομιλία του οργανώνοντας κατάλληλα το λόγο του και λαμβάνοντας υπόψη τις αντιδράσεις του δέκτη..		-Χρησιμοποιεί αναλυτικότερη αιτιολόγηση, για να διευκρινίσει μια άποψη / ένα επιχείρημά του που αντιλήφθηκε πως δεν έγιναν απόλυτα κατανοητά. -Χρησιμοποιεί μια αναλογία για να κάνει σαφέστερη μια περιγραφή του, κ.ο.κ.
-Να χρησιμοποιεί στον προ-σχεδιασμένο προφορικό λόγο, κατάλληλο λεξιλόγιο και σύνταξη, ανάλογα με το είδος λόγου και το επίπεδο ύφους στο οποίο εκφράζεται.	** κατάλληλη χρήση των λέξεων και της σύνταξης στον προφορικό λόγο*	-Ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει επιλέγει την κατάλληλη σύνταξη· την ενεργητική, για να δώσει έμφαση στο υποκείμενο που ενεργεί, ή την παθητική για

		να τονίσει την ενέργεια και το αποτέλεσμά της. -Λαμβάνει υπόψη του ότι η θέση των λέξεων στο λεκτικό εκφώνημα επηρεάζει το νόημα, και επομένως τοποθετεί τις λέξεις ή τα λεκτικά σύνολα σε τέτοια θέση, ώστε και με τη βοήθεια του επιτονισμού να δίνει τον κατάλληλο χρωματισμό και απαραίτητη έμφαση στο λόγο του. -Χρησιμοποιεί ποικίλο λεξιλόγιο, ανάλογα με το ύφος του λόγου του. Επιλέγει ανάμεσα σε συνώνυμα την κατάλληλη λέξη για την περίσταση.
-Να οργανώνει κατάλληλα το λόγο του, τον προσχεδιασμένο κυρίως, ώστε να αντιλαμβάνεται ο δέκτης τη δομή του λόγου του και τη διάρθρωση των σκέψεών του.	**οργάνωση του προφορικού, κυρίως προσχεδιασμένου, λόγου*	-Φροντίζει να διακρίνονται τα βασικά μέρη (εισαγωγή - πρόλογος, κυρίως θέμα, ανακεφαλαίωση - επίλογος) στο λόγο του, ώστε να τον παρακολουθεί άνετα ο ακροατής. Χρησιμοποιεί τους διάφορους τρόπους συνοχής, για να συνδέσει: νοηματικές ενότητες, παραγράφους, περιόδους, φράσεις -Φροντίζει ώστε να είναι εμφανείς οι σχέσεις που συνδέουν λογικά τις σκέψεις του, π.χ. σχέσεις αιτίου - αποτελέσματος, χρονική σχέση, σχέση αντίθεσης, κ.ο.κ. -Στηρίζει τον προφορικό λόγο του συνδυάζοντάς τον με το γραπτό για παράδειγμα, για να βοηθήσει τον ακροατη να παρακολουθήσει την οργάνωση του λόγου του, δίνει σε διάγραμμα ή σε διαφάνεια τα κύρια σημεία του λόγου του, δίνει μια γραπτή περίληψη που αφορά

το περιεχόμενο του λόγου του κτλ.

- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στην «Προφορική Επικοινωνία» αφορούν όλες τις τάξεις του λυκείου, αρκεί να προσαρμοστούν κατάλληλα, ως προς τον βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται. Πρέπει να τονιστεί ωστόσο, ότι στις δυο πρώτες τάξεις του λυκείου η διδασκαλία εστιάζεται στον περιγραφικό, στον αφηγηματικό τρόπο και στις ποικίλες μείξεις τους με τους άλλους δυο τρόπους.

Β. Γραπτή Επικοινωνία

Ι. Ανάγνωση και κατανόηση του λόγου (διαβάζω και κατανοώ)

Στόχοι	Περιεχόμενα	Διδακτικές ενέργειες-Δραστηριότητες
Επιδιώκεται:		**Ο μαθητής στην τάξη:**
-Να συνειδητοποιήσει ο μαθητής τις λειτουργικές διαφορές μεταξύ του προφορικού και του γραπτού λόγου.	*διαφορές μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου*	-Συγκρίνει απομαγνητοφωνημένο κείμενο με γραπτό του ίδιου προσώπου για το ίδιο θέμα, εντοπίζει τις διαφορές και τις ερμηνεύει, λαμβάνοντας υπόψη ότι πρόκειται για διαφορετική επικοινωνιακή περίσταση
-Να αντιληφθεί τους τρόπους με τους οποίους αποδίδεται ο προφορικός λόγος σε γραπτό κείμενο, λογοτεχνικό ή μη λογοτεχνικό.	*απόδοση προφορικού λόγου σε γραπτό*	-Διαβάζει τα πρακτικά του μαθητικού συμβουλίου που αποδίδουν μια συζήτηση των μελών του. -Εξετάζει τα μέσα που χρησιμοποιούνται σε κείμενα λογοτεχνικά, θεατρικά ή αφηγηματικά για την "αναπαράσταση" του διαλόγου των ηρώων.
-Να χειρίζεται τον υπολογιστή για την ανάγνωση και κατανόηση ηλεκτρονικών κειμένων, μηνυμάτων (ηλεκτρο-νικό ταχυδρομείο) και πληροφοριών (internet).	*ανάγνωση ηλεκρονικών κειμένων*	-Διαβάζει και συγκρίνει ένα κείμενο γραμμένο με το χέρι με ένα κείμενο γραμμένο σε υπολογιστή. -Κάνει χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) και διαπιστώνει τις δυνατότητές του (π.χ. ταχύτητα γραπτής επικοινωνίας και δυνατότητα σχεδόν άμεσης ανταπόκρισης).

		-Συγκεντρώνει πληροφορίες μέσω του διαδικτύου (internet), τις αξιολογεί και επιλέγει τις πιο έγκυρες προκειμένου να συνθέσει μια εργασία. -Συγκρίνει τον τρόπο συλλογής πληροφοριών μέσω του internet και μέσω του έντυπου λόγου (βιβλίων, περιοδικών κτλ.)
-Να ανιχνεύει στα κείμενα τη συγκεκριμένη λειτουργία της γλώσσας που χρησιμοποιεί ο πομπός, ανάλογα με την περίσταση της επικοινωνίας και με το σκοπό που επιδιώκει κάθε φορά.	***Οι λειτουργίες της γλώσσας*** **αναγνώριση των λετουγιών της γλώσσας σε ποικίλα κείμενα*	- Εντοπίζει σε μια ποικιλία κειμένων, π.χ. σε επιστημονικά πορίσματα, σε ποιητικά έργα, σε αυτοβιογραφικά κείμενα, σε οδηγίες για τη λειτουργία μιας συσκευής κτλ τη συγκεκριμένη κάθε φορά λειτουργία της γλώσσας, και παρατηρεί τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της κάθε λειτουργίας.
-Να συνειδητοποιήσει τη σχέση της λειτουργίας της γλώσσας, με το ύφος του κειμένου.		- Διαβάζει κείμενα που εκφράζουν το ίδιο μήνυμα χρησιμοποιώντας διαφορετική γλωσσική λειτουργία, και προσδιορίζει πού πέφτει κάθε φορά το βάρος (στο μήνυμα ή στη μορφή του κειμένου). - Διαβάζει κείμενα στα οποία επικρατεί η ποιητική λειτουργία της γλώσσας και εντοπίζει τους τρόπους με τους οποίους ανατρέπονται οι κανόνες που διέπουν τη λογική λειτουργία της γλώσσας. Διερευνά έτσι την «ποιητική γραμματική» του κειμένου.
-Να διακρίνει τις διάφορες γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες στο γραπτό λόγο	***Γλωσσικές ποικιλίες*** **γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Επισημαίνει ιδιωματικά στοιχεία σε παροιμίες ή σε λογοτεχνικά κείμενα γραμμένα σε κάποια διάλεκτο, και ελέγχει τη

		λειτουργικότητά τους. -Επισημαίνει ιδιωματικά στοιχεία στην ιδιόλεκτο διαφόρων προσώπων σε ένα διήγημα ή σε ένα θεατρικό έργο
-Να αναγνωρίζει τις διάφορες κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες στο γραπτό λόγο, εντοπίζοντας τους παράγοντες που συντελούν στη διαμόρφωσή τους. Να εντοπίζει, επίσης, τους λόγους που οδήγησαν τον γράφοντα να επιλέξει τη συγκεκριμένη γλωσσική ποικιλία για το κείμενό του.	**κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Διαβάζει διάφορα κείμενα και επιχειρεί να προσδιορίσει το επικοινωνιακό τους πλαίσιο. -Διαβάζει και συγκρίνει κείμενα που έχουν κοινό περιεχόμενο, αλλά γράφτηκαν σε διαφορετική επικοινωνιακή περίσταση, και επομένως χρησιμοποιούν διαφορετική γλωσσική ποικιλία, π.χ. συγκρίνει μια επιστολή, με θέμα "ζητώ οικονομική ενίσχυση από έναν φίλο μου", με μια αίτηση, με ανάλογο σκοπό, προς τις αρμόδιες αρχές
-Να αναγνωρίζει διάφορα είδη περιγραφικών κειμένων τα οποία εξυπηρετούν διαφορετικό σκοπό και χρησιμοποιούν ανάλογη γλωσσική ποικιλία.	***Περιγραφικός τρόπος*** **είδη περιγραφικών κειμένων και γλωσσική ποικιλία*	-Διαβάζει ποικίλα περιγραφικά κείμενα και επισημαίνει το επικοινωνιακό τους πλαίσιο, το οποίο καθορίζει τη γλωσσική ποικιλία του κειμένου. Διαβάζει π.χ. την περιγραφή ενός πειράματος σε ένα επιστημονικό κείμενο, ένα πωλητήριο συμβόλαιο για ένα διαμέρισμα, έναν τουριστικό οδηγό κτλ. -Συγκρίνει κείμενα που περιγράφουν το ίδιο «αντικείμενο» αλλά με διαφορετικό σκοπό και με διαφορετική γλωσσική ποικιλία, π.χ. συγκρίνει τη λογοτεχνική περιγραφή ενός τοπίου και την αντίστοιχη

		περιγραφή σε ένα εγχειρίδιο γεωγραφίας.
	*είδη περιγραφικών κειμένων και μορφοσυντακτικά φαινόμενα	-Επισημαίνει μορφοσυντακτικά φαινόμενα που προσιδιάζουν σε κάποια είδη περιγραφικών κειμένων και εξηγεί τη λειτουργικότητά τους, π.χ. την παθητική σύνταξη στις μικρές αγγελίες, την προστακτική έγκλιση στις οδηγίες και στις διαφημίσεις κτλ.
	*είδη περιγραφικών κειμένων και λεξιλόγιο	-Εξετάζει το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται σε ποικίλα περιγραφικά κείμενα, π.χ. τη χρήση της ορολογίας σε επιστημονικά κείμενα. Συγκρίνει και σχολιάζει τη χρήση των επιθέτων, π.χ. σε ένα διαφημιστικό φυλλάδιο και σε ένα νομικό κείμενο.
-Να ανιχνεύει την οργάνωση της περιγραφής σε διάφορα κείμενα.	*οργάνωση της περιγραφής	-Παρατηρεί τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται ένα περιγραφικό κείμενο, δηλαδή ποια γνωρίσματα του περιγραφόμενου αντικειμένου επιλέγονται και με ποια σειρά εκτίθενται, π.χ. η περιγραφή μπορεί να αρχίζει από το όλο και να προχωράει προς τα μέρη, να κινείται από το εξωτερικό προς το εσωτερικό, από πάνω προς τα κάτω κτλ.
-Να κατανοήσει ότι κάθε περιγραφή γίνεται από ορισμένη οπτική γωνία, ανάλογα με την οποία επιλέγονται και προβάλλονται κάποια στοιχεία του περιγραφόμενου αντικειμένου·	*σχόλιο και οπτική γωνία στην περιγραφή	-Ανιχνεύει τα σχόλια και την οπτική γωνία σε ποικίλα κείμενα, π.χ. σε μια διαφήμιση για καλλυντικά εντοπίζει τα χαρακτηριστικά του προϊόντος τα οποία προβάλλει η διαφήμιση, τα συνήθως υπερβολικά σχόλια του διαφημιστή, και

-Η οπτική γωνία του συντάκτη του κειμένου γίνεται, άλλωστε, φανερή από τα σχόλια που εκφράζει, ορισμένες φορές, για το περιγραφόμενο αντικείμενο.		ενδεχομένως το γυναικείο πρότυπο που υποβάλλει η διαφήμιση. -Εντοπίζει σε περιγραφικά κείμενα επίθετα που εκφράζουν ένα αρνητικό ή ένα θετικό σχόλιο.
-Να αναγνωρίζει ποικίλα είδη αφηγηματικών κειμένων τα οποία εξυπηρετούν διαφορετικό σκοπό και χρησιμοποιούν ανάλογη γλωσσική ποικιλία.	**_Αφηγηματικός τρόπος_** _*είδη αφηγηματικών κειμένων και γλωσσική ποικιλία_	-Διαβάζει ποικίλα αφηγηματικά κείμενα, π.χ. απομνημονεύματα, βιογραφία, ιστορία, δημοσιογραφική είδηση, διήγημα, μυθιστόρημα, χρονικό, παραμύθι κτλ ,. καθώς επίσης και αφηγήσεις που περιέχονται σε διάφορα κείμενα, π.χ. σε επιστολές, σε ημερολόγιο, σε υπηρεσιακή αναφορά, κτλ., και επισημαίνει το επικοινωνιακό τους πλαίσιο, που καθορίζει τη γλωσσική ποικιλία του κειμένου.
	*είδη αφηγηματικών κειμένων και ύφος	-Εξετάζει την καταλληλότητα του ύφους σε ποικίλα αφηγηματικά κείμενα, π.χ σε μια σατιρική επιστολή, σε ένα χρονογράφημα κτλ.
-Να ανιχνεύει τις τεχνικές της αφήγησης, όπως π.χ. τον τύπο του αφηγητή, την οπτική γωνία, τους αφηγηματικούς τρόπους, τα είδη των αφηγηματικών χρόνων, την οργάνωση της αφήγησης κτλ.	_*τεχνικές της αφήγησης_ _οπτική γωνία_ _αφηγηματικοί τρόποι_ _είδη αφηγηματικών χρόνων_	-Συγκρίνει αφηγήσεις με το ίδιο περιεχόμενο αλλά από διαφορετική οπτική γωνία, π.χ. διάφορες ιστορικές πηγές, στο μάθημα της ιστορίας, που αναφέρονται στο ίδιο ιστορικό γεγονός· • εντοπίζει σε μια λογοτεχνική αφήγηση τα αφηγηματικά και τα διαλογικά μέρη και παρατηρεί την κατανομή και τη λειτουργικότητά τους • συγκρίνει τη γραμμική

		αφήγηση, π.χ. σε ένα χρονικό, με την αφήγηση που παραβιάζει τη χρονική σειρά των γεγονότων, π.χ. σε ένα διήγημα με αναδρομικές αφηγήσεις.
-Να ανιχνεύει τις ποικίλες μείξεις του αφηγηματικού τρόπου με τον περιγραφικό και με τον κριτικό.	**μείξη του αφηγηματικού τρόπου με τον περιγραφικό και με τον κριτικό.*	-Διακρίνει τα περιγραφικά και τα αφηγηματικά μέρη σε ένα κείμενο, και αξιολογεί τη λειτουργικότητά τους -Επισημαίνει σε ένα ιστορικό κείμενο τις πληροφορίες που μας παρέχει για τα γεγονότα και την αξιολόγηση των γεγονότων από το συγγραφέα. Διακρίνει σε μια δημοσιογραφική είδηση το γεγονός και το σχόλιο του δημοσιογράφου για αυτό.

- Σχετικά με τα μορφοσυντακτικά φαινόμενα και το λεξιλόγιο που εμφανίζονται σε μια αφήγηση καθώς και σχετικά με τον τρόπο που οργανώνεται η αφήγηση βλ. *Σύστημα της γλώσσας* σελ.

	Αποφαντικός - κριτικός τρόπος	
-Να εντοπίζει σε ένα κείμενο τη θέση του συγγραφέα, τους τρόπους πειθούς (επίκληση στη λογική, στο συναίσθημα και στην αυθεντία), και τα μέσα πειθούς (επιχειρήματα, τεκμήρια, περιγραφές, αφηγήσεις, υπερβολές, χιούμορ, παρομοιώσεις, μεταφορές, λογοπαίγνια κτλ.) που χρησιμοποιεί, για να πείσει τον αναγνώστη.	**απόφανση· τρόποι και μέσα πειθούς*	-Διαβάζει και συγκρίνει κείμενα που χρησιμοποιούν την επίκληση στη λογική και την επίκληση στο συναίσθημα, π.χ. ένα άρθρο και μία διαφήμιση.
-Να αξιολογεί τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιούνται και να αποτιμά την πειστικότητα του κειμένου.	**αξιολόγηση των μέσων πειθούς*	-Ανιχνεύει σε ένα κείμενο τα μέσα πειθούς και τα αξιολογεί, π.χ. ελέγχει την εγκυρότητα και την ορθότητα των επιχειρημάτων σε ένα δοκίμιο, την καταλληλότητα των παραδειγμάτων και τη

		χρήση των στατιστικών δεδομένων σε ένα άρθρο, τη χρήση της υπερβολής ή την άσκηση ψυχολογικής βίας σε μια διαφήμιση, την τεκμηρίωση των κρίσεων που εκφράζει ένας κριτικός, π.χ. για μια θεατρική παράσταση κτλ..
-Να αναγνωρίζει ποικίλα είδη κειμένων που χρησιμοποιούν τον αποφαντικό - κριτικό τρόπο και υιοθετούν γλωσσική ποικιλία ανάλογη με την περίσταση επικοινωνίας.	**ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος σε διάφορα είδη κειμένων και η επιλογή της κατάλληλης γλωσσικής ποικιλίας*	-Οι μαθητές σε ομάδες διαβάζουν ποικίλα είδη κειμένων που χρησιμοποιούν τον κριτικό τρόπο, π.χ. δοκίμια, άρθρα, επιφυλλίδες, χρονογραφήματα, πραγματείες, αποσπάσματα από επιστημονικές μελέτες, παρουσιάσεις -κριτικές ποικίλων "αντικειμένων", διαφημίσεις, ενημερωτικές εκστρατείες κτλ., και επισημαίνουν το επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων, το οποίο καθορίζει τη γλωσσική ποικιλία του κάθε κειμένου. -Διαβάζει λόγους αρχαίων ρητόρων, που διασώζονται σε γραπτή μορφή, και παρατηρεί τη λογική οργάνωση των κειμένων και τα ρητορικά σχήματα που χρησιμοποιούνται.
	**λεξιλόγιο και ύφος σε κείμενα στα οποία επικρατεί ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος*	-Εξετάζει το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται σε διάφορα κείμενα στα οποία επικρατεί ο αποφαντικός τρόπος, και τη σχέση του λεξιλογίου με το ύφος του εκάστοτε κειμένου. Σημειώνει π.χ. λέξεις και φράσεις που δηλώνουν: τη δογματικότητα ή τη διαλλακτικότητα του συγγραφέα, την προσπάθειά του να είναι σαφής και αντικειμενικός ή την

-Να ανιχνεύει τις ποικίλες μείξεις του αποφαντικού - κριτικού τρόπου με τον περιγραφικό και τον αφηγηματικό.	**μείξη του αποφαντικού - κριτικού τρόπου με τον περιγραφικό και τον αφηγηματικό*	πρόθεσή του να εντυπωσιάσει με ασυνήθιστες λέξεις και περίτεχνα σχήματα λόγου. -Παρατηρεί σε μια κριτική, π.χ. βιβλίου, τον τρόπο με τον οποίο ο κριτικός συνδυάζει την αφήγηση της πλοκής των γεγονότων, την περιγραφή των χαρακτήρων και τις κρίσεις του σχετικά με την αξία του έργου. -Εξετάζει σε ένα άρθρο, π.χ. σχετικό με τη λειτουργικότητα των σχολικών κτιρίων, τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας τεκμηριώνει , με τις κατάλληλες περιγραφές, τις απόψεις του σχετικά με την ανεπάρκεια των σχολικών κτιρίων. -Παρατηρεί σε ένα διδακτικό εγχειρίδιο, π.χ. της Φυσικής, τη μείξη της περιγραφής ενός πειράματος με τη συλλογιστική πορεία που ακολουθείται για την ερμηνεία του συγκεκριμένου φαινομένου.

- Σχετικά με τα μορφοσυντακτικά φαινόμενα και τη χρήση της γλώσσας σε κείμενα όπου επικρατεί ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος, καθώς και σχετικά με τη λογική οργάνωση των κειμένων αυτών βλ. παρακάτω «*Το σύστημα της γλώσσας*».

	Το σύστημα της γλώσσας *(μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)*	
-Να επαναλάβει και να μελετήσει πάλι ορισμένα μορφοσυντακτικά φαινόμενα, που διδάχτηκε στο Γυμνάσιο, για να τα εμπεδώσει καλύτερα και σε βάθος.	**επανάληψη και μελέτη μορφοσυντακτικών φαινομένων*	-Με κατάλληλα κείμενα, παραδείγματα και με κατάλληλες ασκήσεις, προσεχει π.χ. • την κλίση των ανώμαλων ουσιαστικών και επιθέτων, •το σχηματισμό των ανώμαλων παραθετικών

		των επιθέτων, • την κλίση των ρημάτων δεύτερη συζυγίας, δεύτερης τάξης (π.χ. διηγούμαι)· • τη διαδοχική υπόταξη και στη σύνθετη λογική σχέση των προτάσεων που εκφράζεται με αυτή.
		-Παρατηρεί την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζουν στην ορθογραφία διάφορες λέξεις, π.χ. οι λέξεις που γράφονται με δύο όμοια σύμφωνα.
		- Παρατηρεί τη διαφορά στην ορθογραφία σε λέξεις ομόηχες αλλά με διαφορετικά σημασία και λειτουργία, όπως ποια - πια, ό,τι - ότι κτλ
		- Παρατηρεί τις διαφορές στη σημασία των επιρρημάτων ανάλογα με την κατάληξή τους, π.χ. αμέσως - άμεσα, απλώς - απλά κτλ.
		-Εξετάζει τις αλλαγές που προκαλεί στη γραφή των λέξεων η σύνθεση, π.χ. πανωλεθρία, χαμόκλαδο, αρχαιολατρία κτλ.
-Να αντιληφθεί τη σχέση των μορφοσυντακτικών φαινομένων και του ύφους.	**επιλογές στη σύνταξη και στη μορφολογία σε σχέση με το ύφος του κειμένου*	-Παρατηρεί σε κατάλληλα κείμενα τις διαφορετικές επιλογές του πομπού ως προς τη μορφολογία και τη σύνταξη, π.χ. την επιλογή της ενεργητικής ή της παθητικής σύνταξης, της παράταξης ή της υπόταξης κτλ, και εξετάζει πώς σχετίζεται η επιλογή του πομπού στη σύνταξη ή στη

		μορφολογία με το είδος λόγου και το ύφος του.
-Να αντιληφθεί τη σχέση της στίξης και του ύφους.	**σχέση της στίξης με το ύφος (ο προσωπικός τρόπος με τον οποίο ο πομπός χρησιμοποιεί τη στίξη)*	-Παρατηρεί π.χ. τη σχέση της άνω τελείας με το κοφτό ύφος του κειμένου, με την παράθεση παραδειγμάτων κτλ. Εντοπίζει το διαφορετικό χρωματισμό του λόγου με τη χρήση της διπλής παύλας αντί της παρένθεσης ή του κόμματος κ.ο.κ.
-Να κατανοεί το λεξιλόγιο μιας ποικιλίας κειμένων.	**διάφορα κείμενα με ποικίλο λεξιλόγιο*	-Με τη μελέτη και την επεξεργασία κειμένων κατανοεί ένα ευρύ φάσμα λέξεων από διάφορες γλωσσικές ποικιλίες. -Παρατηρεί ότι η ίδια λέξη παίρνει διαφορετική σημασία σε άλλα συμφραζόμενα. -Χρησιμοποιεί λεξικά, για λέξεις που αγνοεί τη σημασία τους ή αμφιβάλλει γι' αυτήν.
-Να αξιοποιεί τον παραδειγματικό άξονα, για να αναζητά συνώνυμα / αντώνυμα των λέξεων, λαμβάνοντας υπόψη του το ύφος του κειμένου.	**Συνώνυμα, αντώνυμα, υπερώνυμα, υπώνυμα κτλ.*	-Αντικαθιστά λέξεις του κειμένου με άλλες συνώνυμες, λαμβάνοντας υπόψη το ύφος του κειμένου. Εντοπίζει συνώνυμες λέξεις που είναι κατάλληλες για άλλα συμφραζόμενα. - Καταγράφει λέξεις που υπάγονται στην ίδια «οικογένεια», αναζητώντας τα αντώνυμα, υπώνυμα, υπερώνυμα κτλ. -Αποκτά ένα παθητικό λεξιλόγιο (λέξεις σπάνιες / ειδικές), το οποίο κατανοεί, μολονότι δεν το

		χρησιμοποιεί καθημερινά, αλλά μπορεί να το ενεργοποιήσει με κάποια ευκαιρία που θα του δοθεί.
-Να συνειδητοποιήσει τις δυνατότητες επιλογής που έχει ο πομπός ανάμεσα στην κυριολεκτική ή στη μεταφορική γλώσσα, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει.	**Κείμενα με κυριολεκτική ή μεταφορική γλώσσα*	-Παρατηρεί αν ο πομπός χρησιμοποιεί την κυριολεκτική ή τη μεταφορική γλώσσα σε διάφορα κείμενα, π.χ. σε ένα τουριστικό φυλλάδιο, σε ένα άρθρο κοινωνικού περιεχομένου, σε ένα στοχαστικό δοκίμιο κτλ., και εξετάζει αν η επιλογή του πομπού βοηθάει στην αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου κειμένου.
	Οργάνωση και συνοχή του κειμένου	
-Να αντιληφθεί τους τρόπους με τους οποίους ταξινομούνται και οργανώνονται οι σκέ-ψεις, για να αναπτυχθεί μία παράγραφος.	**τρόποι ανάπτυξης της παραγράφου*	-Παρατηρεί, μέσα από κατάλληλα κείμενα πώς οργανώνεται μια παράγραφος με αιτιολόγηση, με σύγκριση και αντίθεση, με ορισμό και διαίρεση, με παράδειγμα, με αναλογία. Εντοπίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τρόπου ανάπτυξης και εντοπίζει τις διαρθρωτικές λέξεις (συνδέσμους και επιρρήματα κυρίως) που σχετίζονται με τον καθένα από τους τρόπους της ανάπτυξης μιας παραγράφου. Αντιλαμβάνεται ότι η επιλογή ενός συγκεκριμένου τρόπου εξαρτάται από το θέμα και το σκοπό του πομπού. Διαπιστώνει, επίσης, ότι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου συχνά συνδυάζονται δυο ή περισσότεροι τρόποι.

-Να αντιληφθεί τους τρόπους με τους οποίους οργανώνεται ένα ευρύτερο κείμενο.	**τρόποι οργάνωσης ευρύτερου κειμένου*	-Παρατηρεί ότι και ένα ευρύτερο κείμενο μπορεί να οργανωθεί με έναν από τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται μια παράγραφος ή, συνηθέστερα, με το συνδυασμό των τρόπων αυτών.
-Να αξιολογεί την οργάνωση ενός κειμένου.	**αξιολόγηση της λογικής οργάνωσης ενός κειμένου*	- Αξιολογεί τη λογική οργάνωση ενός κειμένου, ελέγχει π.χ. αν η αιτιολόγηση είναι επαρκής, αν ο συλλογισμός του συγγραφέα έχει λογικά άλματα, αν ο ορισμός μιας έννοιας είναι πλήρης, αν η διαίρεση μιας έννοιας γίνεται με ενιαία διαιρετική βάση κτλ.
-Να κατανοήσει ο μαθητής πώς επιτυγχάνεται η συνοχή και η συνεκτικότητα σε κείμενα περιγραφικά, αφηγηματικά ή σε κείμενα που επικρατεί ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος.	**συνοχή και συνεκτικότητα σε κείμενα που εντάσσονται στους διάφορους τρόπους του λόγου (στον περιγραφικό, στον αφηγηματικό και στον αποφαντικό - κριτικό τρόπο)*	-Παρατηρεί το ρόλο των επιρρηματικών προσδιορισμών, των δευτερευουσών προτάσεων, των ρηματικών χρόνων κτλ., στη συνοχή των περιγραφικών και αφηγηματικών κυρίως κειμένων.
	**Διαρθρωτικές λέξεις και άλλοι τρόποι συνοχής (επανάληψη / παράλειψη μιας λέξης, αντικατάσταση μιας λέξης με άλλη, λέξεις με νοηματική συγγένεια κτλ.)*	-Εντοπίζει, μέσα από κατάλληλα κείμενα στα οποία επικρατεί κυρίως ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος, τις διαρθρωτικές λέξεις με τις οποίες γίνεται η μετάβαση από μία περίοδο / μια παράγραφο σε άλλη. •Εντοπίζει στα κείμενα διάφορους τρόπους συνοχής και συζητά τη λειτουργικότητά τους. •Εντοπίζει τις λέξεις του κειμένου που παρουσιάζουν νοηματική

συγγένεια, ανήκουν στην ίδια οικογένεια λέξεων και σηματοδοτούν το νοηματικό ιστό του κειμένου.

•Παρατηρεί αν υπάρχει λογική αλληλουχία των σκέψεων στα κείμενα στα οποία επικρατεί κυρίως ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος, ώστε να μη διαταράσσεται ο νοηματικός ιστός. Ελέγχει ακόμα τη λογική οργάνωση των επιχειρημάτων, π.χ. είναι η αιτιολόγηση επαρκής, παρουσιάζει ο συλλογισμός λογικά άλματα κτλ.

- Η ανάγνωση και κατανόηση ενός κειμένου μπορεί να ολοκληρωθεί με ποικίλες γραπτές ασκήσεις που αφορμώνται από το κείμενο, π.χ. ασκήσεις πύκνωσης λόγου, (περίληψη, τίτλος, πλαγιότιτλοι παραγράφων / ενοτήτων), ασκήσεις ανάπτυξης (ανάπτυξη φράσης σε παράγραφο, παραγράφου σε ευρύτερο κείμενο κτλ.), ασκήσεις ανάπλασης ή μετασχηματισμού του κειμένου σε άλλο είδος λόγου κτλ.

II. Παραγωγή γραπτού λόγου

(Γράφω)

Στόχοι	Περιεχόμενα	Διδακτικές ενέργειες-Δραστηριότητες
Επιδιώκεται:		
-Να συνειδητοποιήσει ο μαθητής ότι ο γραπτός λόγος να είναι σαφής, να έχει νοηματική συνοχή και αυστηρή λογική οργάνωση και να προβλέπει τις ενδεχόμενες απορίες απορίες του αναγνώστη και, επομένως, πρέπει. Να εφαρμόζει ο μαθητής στην πράξη αυτά που συνειδητοποίησε.	**ιδιαιτερότητες του γραπτού λόγου*	-Καθώς γράφει διάφορα κείμενα, προσπαθεί να υποθέσει και να καλύψει τις ανάγκες του δέκτη. -Διαβάζει κείμενα δικά του ή των συμμαθητών του και ελέγχει αν είναι προσαρμοσμένα στην επικοινωνιακή περίσταση του γραπτού λόγου.
-Να αναπτύξει την ικανότητα να αποδίδει σε γραπτό λόγο τον προφορικό.	**απόδοση προφορικού λόγου σε γραπτό*	-Κρατάει πρακτικά από μια συζήτηση που έγινε στο πλαίσιο της μαθητικής κοινότητας. -Γράφει διαλόγους με αφόρμηση δραματοποιήσεις που έγιναν στην τάξη. -Γράφει αφηγήσεις για περιστατικά, πραγματικά ή πλαστά, που περιέχουν και διαλογικά μέρη.
-Να ασκηθεί ο μαθητής στη γραφή κειμένου σε ηλεκτρονικό υπολογιστή.	**γραφή κειμένου σε υπολογιστή*	-Γράφει διάφορα κείμενα στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.
	**παραγωγή και επεξεργασία κειμένου σε υπολογιστή*	-Επεξεργάζεται διορθώνει και βελτιώνει το κείμενό του, στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις

		των συμμαθητών του και του καθηγητή.
		-Επιμελείται τη μορφή του κειμένου του αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει ο υπολογιστής (π.χ. γραμματοσειρές, υπογραμμίσεις κτλ.).
		-Αξιοποιεί τις δυνατότητες που προσφέρει ο υπολογιστής, για να παρουσιάσει τα δεδομένα μιας έρευνας με σχεδιαγράμματα, πίνακες κτλ.
-Να εξοικειωθεί με τη χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του nternet.	**επικοινωνία με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail) και με το διαδίκτυο (internet)*	-Αλληλογραφεί π.χ. με άλλα σχολεία μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.
		-Εργάζεται σε ομάδες, για να ετοιμάσει σε μια σελίδα την παρουσίαση του σχολείου του στο internet.
-Να χρησιμοποιεί στο γραπτό του λόγο την κατάλληλη λειτουργία της γλώσσας ανάλογα με την περίσταση και τις προθέσεις του.	***Οι λειτουργίες της γλώσσας*** **παραγωγή κειμένων με στόχο την κατάλληλη χρήση διαφόρων λειτουργιών της γλώσσας*	-Γράφει μια ανακοίνωση, για να πληροφορήσει τους μαθητές άλλων σχολείων σχετικά με μια εκδήλωση του σχολείου του, προσέχοντας να αναφέρει τις απαραίτητες πληροφορίες· εκφράζει τα συν-αισθήματά του από μια θεατρική παράσταση, από μια συναυλία κτλ.
		-Χρησιμοποιεί τη μεταγλωσσική λειτουργία της γλώσσας, για να περιγράψει τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η γλώσσα στα λογοτεχνικά έργα. • Γράφει κείμενα πεζά ή ποιητικά προσέχοντας τη μορφή τους, κ.ο.κ.

	Γλωσσικές ποικιλίες	
-Να ασκηθεί ο μαθητής του οποίου μητρική γλώσσα είναι κάποια διάλεκτος στη χρήση της Κοινής Νεοελληνικής.	**γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Ασκείται, με τη βοήθεια του δασκάλου του, στη χρήση της Κοινής Νεοελληνικής, στο γραπτό λόγο, μετασχηματίζοντας ιδιωματικά στοιχεία σε ισοδύναμα. γλωσσικά στοιχεία της Κοινής Νεοελληνικής. -Καλείται να γράψει διάφορα κείμενα, άλλα στη διάλεκτό του, π.χ. ένα γράμμα στους γονείς του, και άλλα στην Κοινή Νεοελληνική, π.χ. ένα γράμμα σε μαθητή σχολείου της Αθήνας.
-Να προσαρμόζει το γραπτό λόγο ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση.	**κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες*	-Γράφει διάφορα κείμενα σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις. -Γράφει κείμενα που έχουν κοινό θέμα, αλλά λειτουργούν σε διαφορετική περίσταση, π.χ. γράφει τον κανονισμό, για την τήρηση της καθαριότητας στο σχολικό χώρο, σε ένα αυταρχικό και σε ένα δημοκρατικό σχολείο. -Μετασχηματίζει ένα κείμενο σε άλλο με κοινό περιεχόμενο αλλά για διαφορετική περίσταση, π.χ. μετασχηματίζει ένα απόσπασμα από το σχολικό εγχειρίδιο του λυκείου σε αντίστοιχο κείμενο που απευθύνεται, όμως, σε μαθητές του δημοτικού.
	Περιγραφικός τρόπος	
-Να ασκηθεί στην παραγωγή ποικίλων περιγραφικών κειμένων επιλέγοντας γλωσσική ποικιλία κατάλληλη για την	**είδη περιγραφικών κειμένων και γλωσσικές ποικιλίες*	-Γράφει ποικίλα περιγραφικά κείμενα που περιγράφουν διάφορα “αντι-κείμενα” σε διάφορες επι-κοινωνιακές περιστάσεις,

περίσταση.		π.χ. αγγελίες, τουριστικά φυλλάδια, οδηγίες, και διάφορα άλλα κείμενα με περιγραφές φυσικών φαινομένων, γεωμετρικών σχημάτων, πειραμάτων, πετρωμάτων, χωρών κτλ., χρησιμοποιώντας άλλοτε κυριολεκτική και άλλοτε συνδηλωτική γλώσσα, ανάλογα με την περίσταση. Ορισμένα από τα κείμενα αυτά αφορούν ποικίλα γνωστικά αντικείμενα από διάφορα μαθήματα, π.χ. φυσική, μαθηματικά κτλ.
	**περιγραφή συναισθημάτων*	-Περιγράφει τα συναισθήματά του στο ημερολόγιό του ή σε ένα γράμμα σε φίλο.
	**απόδοση μιας εικόνας/ παράστασης με περιγραφικό λόγο*	-Προσπαθεί να αποδώσει με το γραπτό λόγο ένα εικαστικό έργο. ένα χάρτη, μια φωτογραφία, έναν πίνακα ζωγραφικής, ένα διάγραμμα.
	**συνδυασμός περιγραφικού λόγου και εικόνας*	-Ζωντανεύει τις περιγραφές του συνδυάζοντας το γραπτό λόγο με την εικόνα (φωτογραφία, ζωγραφική, σχέδιο, διάγραμμα). Μπορεί να χρησιμοποιήσει σε αυτές τις περιπτώσεις το κατάλληλο πρόγραμμα στον ηλεκτρονικό υπολογιστη
-Να οργανώνει την περιγραφή του στον άξονα του χώρου με διάφορους τρόπους.	**οργάνωση της περιγραφής*	-Οργανώνει το κείμενό του παραγωγικά, περιγράφοντας πρώτο το όλο και ύστερα τα μέρη, περιγράφει ένα αντικείμενο από πάνω προς τα κάτω ή από έξω προς τα μέσα κτλ., ανάλογα με την περίσταση.
	**σχόλιο και οπτική γωνία της περιγραφής*	-Καθορίζει την οπτική γωνία της περιγραφής του,

-Να προσδιορίζει την οπτική γωνία της περιγραφής του και να εκφράζει τα ανάλογα σχόλια.		ανάλογα με την οποία επιλέγει και προβάλλει κάποια χαρακτηριστικά του περιγραφόμενου αντικειμένου, και, ενδεχομένως, διατυπώνει κάποια σχόλια. -Γράφει περιγραφές για το ίδιο αντικείμενο αλλά από διαφορετική οπτική γωνία, κυριολεκτικά ή μεταφορικά, π.χ. περιγράφει την πόλη του, όπως τη βλέπει περπατώντας πεζός, και όπως θα την έβλεπε από ένα αεροπλάνο ή π.χ. με την οπτική γωνία του κατοίκου και του ευρωπαίου τουρίστα.
-Να συνδυάζει τον περιγραφικό με τον αποφαντικό - κριτικό τρόπο.	_*μείξη του περιγραφικού τρόπου με τον αποφαντικό - κριτικό_	-Συνδυάζει τον περιγραφικό με τον αποφαντικό-κριτικό τρόπο, π.χ. περιγράφει και αξιολογεί το σχολικό κτίριο χρησιμοποιώντας κατάλληλα επίθετα και άλλους προσδιορισμούς
-Να συνειδητοποιήσει ότι η σαφής και ακριβής περιγραφή απορρέει από τη συνεργασία σκέψης και γλώσσας, καθώς απαιτείται οξυμμένη παρατηρητικότητα και κριτική ικανότητα, για να επισημάνει ο πομπός τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου, αλλά και εύστοχη διατύπωση για να τα αποδώσει με το λόγο.	_*σαφήνεια και ακρίβεια στην περιγραφή_	-Περιγράφει γραπτά ένα αντικείμενο, π.χ. ένα σχήμα, έτσι ώστε ο αναγνώστης της περιγραφής να μπορεί να το σχεδιάσει με ακρίβεια. -Περιγράφει γραπτά ένα πρόσωπο, έτσι ώστε ο αναγνώστης της περιγραφής να μπορεί να το αναγνωρίσει με ευκολία
Να ασκηθεί στην παραγωγή ποικίλων αφηγηματικών κειμένων, επιλέγοντας γλωσσική ποικιλία κατάλληλη για την περίσταση.	***Αφηγηματικός τρόπος*** _*είδη αφηγηματικών κειμένων και γλωσσική ποικιλία._	-Γράφει ποικίλα αφηγηματικά κείμενα: • βιωματικές ιστορίες, π.χ. για ένα σημαντικό γεγονός της ζωής του, ή πλαστές ιστορίες π.χ. μια

		φανταστική ιστορία που εκτυλίσσεται στο μέλλον· • βιογραφικό σημείωμα π.χ. για την υποβολή μιας αίτησης προκειμένου να πάρει μια υποτροφία· • μια δημοσιογραφική είδηση για το σχολικό περιοδικό· • κρατάει ημερολόγιο, όπου αφηγείται και περιγράφει την καθημερινή ζωή του, τις σκέψεις και τα συναισθήματά του, κτλ.
	**συνδυασμός αφηγηματικού λόγου και εικόνας*	-Γράφει ιστορίες χιουμοριστικές, ιστορίες "φρί-κης", ιστορίες δράσης και μυστηρίου κτλ. και τις ζωντανεύει με την κατάλληλη εικονογράφηση· • συνδυάζει λόγο και εικόνα συνθέτοντας κόμικς.
-Να αξιοποιεί με το κατάλληλο τρόπο τις διάφορες τεχνικές της αφήγησης: την οπτική γωνία, τους αφηγηματικούς τρόπους, τον αφηγηματικό χρόνο κτλ.	**τεχνικές της αφήγησης οπτική γωνία της αφήγησης*	-Γράφει αφηγήσεις για το ίδιο περιστατικό αλλά από διαφορετική οπτική γωνία, π.χ. πώς αφηγούνται ένα ατύχημα οι δύο οδηγοί που συγκρούστηκαν τα αυτοκίνητά τους
	αφηγηματικοί τρόποι	-Συνδυάζει τους αφηγηματικούς τρόπους, αφήγηση και διάλογο, στην ιστορία του.
	αφηγηματικοί χρόνοι	-Οργανώνει την αφήγησή του πάνω στο χρονικό άξονα, άλλοτε ακολουθώντας τη χρονική σειρά, και άλλοτε εντάσσοντας αναδρομικές αφηγήσεις.
-Να συνδυάζει τον αφηγηματικό τρόπο με τον	**μείξη του αφηγηματικού τρόπου με τον περιγραφικό και τον αποφαντικό - κριτικό*	

περιγραφικό και με τον *τρόπο* αποφαντικό - κριτικό.		-Συνδυάζει αφήγηση, περιγραφή και αξιολόγηση, για να καταγράψει σε ομαδική εργασία την ιστορία του τόπου του, και την στέλνει με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε σχολεία άλλων περιοχών. -Συνδυάζει τους τρεις τρόπους για να συνθέσει, εργαζόμενος ομαδικά, το λεύκωμα της σχολικής χρονιάς ή ένα φύλλο για το σχολικό περιοδικό.
-Να προβληματίζεται για ποικίλα θέματα και να εκφράζεται γραπτά με σαφήνεια	***Αποφαντικός - κριτικός τρόπος*** _*απόφανση· τρόποι και μέσα πειθούς_	-Καταγράφει σε ημερολόγιο τις σκέψεις και τον προβληματισμό του για διάφορα θέματα. -Μοιράζεται τις σκέψεις του με τους άλλους σε κείμενα με τη μορφή επιστολής κτλ.
-Να χειρίζεται τους τρόπους πειθούς (επίκληση στη λογική, στο συναίσθημα, στην αυθεντία) και τα διάφορα μέσα πειθούς (επιχειρήματα, τεκμήρια, περιγραφές, αφηγήσεις, μεταφορές, χιούμορ, κτλ.), με τον κατάλληλο για την περίσταση τρόπο, για να πετύχει τον εκάστοτε επιδιωκόμενο στόχο		-Γράφει ποικίλα κείμενα στα οποία υποστηρίζει τις απόψεις του με διάφορους τρόπους και μέσα πειθούς. Γράφει π.χ. ένα άρθρο για το σχολικό περιοδικό στο οποίο τεκμηριώνει τη θέση του με επιχειρήματα και με παραδείγματα, ένα χρονογράφημα στο οποίο παρουσιάζει τις σκέψεις του για ένα επίκαιρο γεγονός με την κατάλληλη περιγραφή και αφήγηση, ένα ενημερωτικό φυλλάδιο, π.χ. σχετικά με τον κίνδυνο του καπνίσματος, στο οποίο χρησιμοποιεί τις κατάλληλες τεχνικές, για να επηρεάσει τον

		αναγνώστη κατά του καπνίσματος.
-Να αναπτύξει την ικανότητα να γράφει ποικίλα είδη κειμένων στα οποία κυριαρχεί ο αποφαντικός - κριτικός τρόπος, ή παρουσιάζονται οι ποικίλες μείξεις του με τους άλλους τρόπους· να χρησιμοποιεί την κατάλληλη για την περίσταση γλωσσική ποικιλία.	**ο αποφαντικός -κριτικός τρόπος σε διάφορα είδη κειμένων* *και* *γλωσσική ποικιλία*	-Υποστηρίζει τις απόψεις του σε ένα απλό δοκίμιο, αναλύει ένα πρόβλημα που αφορά το σχολείο ή τον τόπο του σε ένα άρθρο για το σχολικό περιοδικό. -Οι μαθητές σε ομάδες εκθέτουν τις απόψεις και τις προτάσεις τους για διασχολική συνεργασία, σε επιστολή προς μαθητές άλλων σχολείων μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου -Εργάζεται ομαδικά, για να συνθέσει ποικίλα κείμενα, στο πλαίσιο μιας εκστρατείας, π.χ. εναντίον του ρατσισμού, όπως άρθρα, δοκίμια, μελέτες, αλλά και αφίσες, φυλλάδια κτλ., στα οποία συνδυάζεται ο λόγος με την εικόνα. -Εργάζεται ομαδικά, για να συντάξει μια ερευνητική εργασία, με τη συνεργασία καθηγητών διαφόρων ειδικοτήτων, ώστε να υπάρχει διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος, π.χ. «Η θάλασσα στον τόπο μου, από ιστορική, οικολογική, οικονομική και πολιτισμική άποψη». Η εργασία αυτή μπορεί να περιέχει, εκτός από τα κείμενα, πίνακες σχεδιαγράμματα και παραπομπές στη σχετική βιβλιογραφία. • Σε όλες τις παραπάνω εργασίες φροντίζει να χρησιμοποιήσει την

		κατάλληλη για την περίσταση γλωσσική ποικιλία.
	Το σύστημα της γλώσσας *(μορφοσυντακτικά φαινόμενα, λεξιλόγιο, οργάνωση του λόγου)*	
-Να εφαρμόζει στο γραπτό λόγο τους κανόνες της Γραμματικής και του Συντακτικού που διδάχτηκε στο Γυμνάσιο.	*εφαρμογή των κανόνων της γραμματικής και του συντακτικού στο γραπτό λόγο	-Εφαρμόζει τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού στο γραπτό λόγο και χρησιμοποιεί σωστά ακόμα και τους απαιτητικούς και ιδιόμορφους τύπους ορισμένων ουσιαστικών, επιθέτων κτλ.
		-Συντάσσει τα κείμενά του με λόγο κατανοητό και σαφή, π.χ. αποφεύγει τις αλλεπάλληλες γενικές στη φράση, που προκαλούν δυσκολία στην κατανόηση του νοήματος.
-Να επιλέγει τη μορφή της σύνταξης ανάλογα με το είδος λόγου που γράφει.	*επιλογή της ενεργητικής ή της παθητικής σύνταξης ανάλογα με το είδος λόγου	-Επιλέγει την ενεργητική ή την παθητική σύνταξη ανάλογα με το είδος λόγου που θέλει να γράψει, π.χ. παθητική σύνταξη σε ένα επιστημονικό κείμενο, σε μια ανακοίνωση, στη γραπτή παρουσίαση μια προφορικής συζήτησης κτλ.
-Να επιλέγει τη μορφή της σύνδεσης των προτάσεων, ανάλογα με το ύφος του κειμένου που γράφει.	*επιλογή της κατάλληλης για την περίσταση σύνδεσης προτάσεων (παρατακτικής ή υποτακτικής)	-Επιλέγει την παρατακτική σύνδεση, π.χ. σε μια αφήγηση με γρήγορο ρυθμό· την υποτακτική, και μάλιστα τη σύνθετη υπόταξη, σε ένα κείμενο με επιχειρηματολογία και αξιολογικές κρίσεις, κ.ο.κ.
-Να χρησιμοποιεί σωστά και κατάλληλα τη στίξη στη γραπτή του έκφραση.	*σωστή και κατάλληλη χρήση της στίξης	-Χρησιμοποιεί με επιτυχία τα διάφορα

-Να χρησιμοποιεί τη στίξη ως προσωπική επιλογή και ως στοιχείο προσωπικού ύφους.		σημεία της στίξης στον παρατακτικό και στον υποτακτικό λόγο. -Επιλέγει π.χ. την άνω τελεία αντί της τελείας, για να δείξει στενότερη σύνδεση των νοημάτων που εκφράζει.
-Να επιλέγει το κατάλληλο για την περίσταση λεξιλόγιο	**επιλογή του κατάλληλου για την περίσταση λεξιλογίου*	-Επιλέγει ανάμεσα σε συνώνυμες λέξεις την κατάλληλη για τα συμφραζόμενα καθώς επίσης και για το είδος λόγου στο οποίο εργάζεται.
-Να προσέχει την ακρίβεια και τη σαφήνεια του λεξιλογίου που χρησιμοποιεί.	**χρήση των λέξεων με ακρίβεια και σαφήνεια*	-Με τη σαφήνεια και την ακρίβεια της έκφρασής του δείχνει ότι γνωρίζει τη σημασία των λέξεων που χρησιμοποιεί, καθώς και την ιδιαίτερη σημασία που μπορούν να πάρουν σε συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον.
-Χρησιμοποιεί τις λέξεις με την κυριολεκτική ή με τη μεταφορική τους σημασία, ανάλογα με το αποτέλεσμα που επιδιώκει.	**χρήση της κυριολεκτικής ή μεταφορικής γλώσσας, ανάλογα με το σκοπό του πομπού*	-Χρησιμοποιεί τις λέξεις κυρίως με την κυριολεκτική σημασία τους σε μια εισήγηση σε ευρύτερο άγνωστο κοινό· χρησιμοποιεί λέξεις με τη μεταφορική τους σημασία σε κείμενα στοχασμού, σε κείμενα στα οποία θέλει να δώσει ιδιαίτερη συναισθηματική φόρτιση κτλ.
-Να αναπτύσσει το κείμενό του χρησιμοποιώντας κάποιον από τους τρόπους οργάνωσης του λόγου, ή ένα συνδυασμό των τρόπων αυτών.	**Οργάνωση του λόγου σε γραπτή έκφραση*	-Στηρίζει την άποψή του με αιτιολόγηση σε διάφορα κείμενα, αναπτύσσοντας τα επιχειρήματά του και παραθέτοντας τα κατάλληλα τεκμήρια. -Σε γραπτή εισήγησή του

		στη μαθητική συνέλευση με θέμα που αφορά π.χ. την «εκπαίδευση» ορίζει την έννοια, τη διαιρεί στα είδη της και προχωρεί στην κατάθεση της άποψή του και στη σχετική επιχειρηματολογία.
-Να χρησιμοποιεί τους τρόπους της οργάνωσης του λόγου και στη γραπτή του έκφραση σε άλλα μαθήματα.		-Γράφει ένα άρθρο για το σχολικό περιοδικό, σχετικό π.χ. με τον «ερασιτεχνικό και τον επαγγελματικό αθλητισμό», οργανώνοντας το κείμενό του με σύγκρι-ση, με αντίθεση, κ.ο.κ.
-Να φροντίζει τη συνοχή του κειμένου του, λαμβάνοντας υπόψη και τον τρόπο του λόγου (τον περιγραφικό, τον αφηγηματικό, τον αποφαντικό / κριτικό τρόπο), στον οποίο εντάσσεται η γραπτή του έκφραση.	**η συνοχή στην παραγωγή του γραπτού λόγου*	-Αποδεικνύει με αιτιολόγηση ένα θεώρημα στα Μαθηματικά· • Αποσαφηνίζει την περιγραφή μιας λειτουργίας του οργανισμού στη Βιολογία με αναλογία· • Κάνει σαφέστερη την ιστορική του αφήγηση με παραδείγματα από συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους, κ.ο.κ.
		-Χρησιμοποιεί τις κατάλληλες διαρθρωτικές λέξεις, για να περάσει από τη μια περίοδο στην άλλη, από τη μια παράγραφο στην επόμενη. • Χρησιμοποιεί τους κατάλληλους συνδέσμους (π.χ. αιτιολογικούς), τα κατάλληλα επιρρήματα κτλ., για να δείξει τη σχέση αιτίου - αποτελέσματος.
Οργανώνει με ευδιάκριτο τρόπο τα μέρη του κειμένου	**Παραγωγή κειμένων με σαφή διάκριση των μερών τους (του*	• Κινείται στον άξονα του χώρου στην

του.	*προλόγου, του κυρίως μέρους, του επιλόγου κτλ.)*	περιγραφή, και χρησιμοποιεί τους κατάλληλους τοπικούς προσδιορισμούς. • Ακολουθεί τον άξονα του χρόνου στην αφήγηση, και χρησιμοποιεί τους κατάλληλους χρονικούς προσδιορισμούς.
-Να ασκεί την αφαιρετική του ικανότητα εντοπίζοντας τα κύρια σημεία ενός κειμένου και να τα αξιοποιεί κατάλληλα, για να κρατήσει σημειώσεις, να οργανώσει το διάγραμμα του κειμένου, να γράψει την περίληψή του.	**Σημειώσεις* *Διάγραμμα* *Περίληψη*	-Οργανώνει το κείμενό του σε ευδιάκριτα μέρη. Συνδέει τα μέρη αυτά με κατάλληλες διαρθρωτικές λέξεις. Προσέχει, ταυτόχρονα την αλληλουχία των νοημάτων, ώστε να συνδέεται ο επίλογος με το κύριο μέρος και, φυσικά, με το θέμα που τίθεται στον πρόλογο. -Κρατά σημειώσεις από μια παράγραφο με βάση τα κύρια συστατικά ή τον πλαγιότιτλο της παραγράφου. -Κρατά σημειώσεις από ευρυτερο κείμενο με βάση τις νοηματικές ενότητες του κειμένου και τους πλαγιότιτλους των νοηματικών ενοτήτων. -Γράφει σημειώσεις με διάφορες μορφές (με συντομογραφίες, με σύμβολα, και αναλυτικότερες), ανάλογα με το σκοπό που θα τις χρησιμοποιήσει κάθε φορά. -Οργανώνει το διάγραμμα ενός κειμένου, με βάση τις σημειώσεις που κράτησε από το ίδιο

το κείμενο, προσπαθώντας να αποδώσει τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα.

-Γράφει συνοπτική περίληψη, για να ενημερώσει τους συμμαθητές του για ένα άρθρο που διάβασε. Γράφει πιο εκτεταμένη περίληψη, για να ενημερώσει την τάξη σχετικά με το περιεχόμενο ενός βιβλίου, κ.ο.κ.

- Πρέπει να τονιστεί ότι, για να καλλιεργήσουν συστηματικά οι μαθητές την ικανότητά τους στο γραπτό λόγο, είναι αναγκαίο να ελέγχουν, να διορθώνουν και να βελτιώνουν το κείμενό τους , λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές παρατηρήσεις του καθηγητή ή των συμμαθητών τους.
- Οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στη «Γραπτή επικοινωνία» αφορούν όλες τις τάξεις του Λυκείου, αρκεί να προσαρμοστούν κατάλληλα ως προς το βαθμό δυσκολίας ανάλογα με την τάξη στην οποία εφαρμόζονται. Πρέπει να τονιστεί, ωστόσο, ότι στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου η διδασκαλία εστιάζεται στον περιγραφικό, στον αφηγηματικό τρόπο και στις ποικίλες μείξεις τους με τον αποφαντικό - κριτικό, ενώ στη Γ΄ Λυκείου η διδασκαλία εστιάζεται στον αποφαντικό - κριτικό τρόπο και στις ποικίλες μείξεις του με τους άλλους δύο τρόπους.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της γλώσσας θεωρείται συμπληρωματική και αλληλοτροφοδοτούμενη διαδικασία με τη διδασκαλία της γλώσσας· διδασκαλία και αξιολόγηση στοχεύουν, με τη συνεργασία καθηγητή και μαθητή, στην ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή.

Για την αξιολόγηση, εκτός από τη γραπτή έκφραση / έκθεση των μαθητών στην τάξη και τις γραπτές δοκιμασίες των τριμήνων ή των τελικών εξετάσεων, συνυπολογίζονται, επιπλέον:

- Οι προφορικές και γραπτές ασκήσεις διαφόρων ειδών μέσα στην τάξη (ερωτήσεις κατανόησης, ανάπτυξης ενός θέματος, οργάνωσης του λόγου κτλ.).
- Οι αντίστοιχες εργασίες για το σπίτι του, που συνήθως είναι γραπτές, αλλά μπορεί ορισμένες φορές να αποτελούν προετοιμασία για μια εισήγηση που θα κάνει ο μαθητής στην τάξη σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.
- Οι συνθετικές/δημιουργικές εργασίες

Πρέπει να τονιστεί ότι όλες οι παραπάνω εργασίες θεωρούνται εκθέσεις. Έκθεση, δηλαδή, θεωρείται κάθε κείμενο, προφορικό και γραπτό, που παράγουν οι μαθητές σε συγκεκριμένη περίσταση επικοινωνίας, με συγκεκριμένο σκοπό. Η έκταση αλλά και το ύφος ενός τέτοιου κειμένου καθορίζονται κάθε φορά από το είδος λόγου το οποίο παράγεται: επιστολή φιλική ή επίσημη, είδηση, παρουσίαση βιβλίου, κριτική βιβλίου, κριτική έργου τέχνης, λογοτεχνική έκφραση, φιλοσοφικός στοχασμός, ανάπτυξη μαθηματικού θεωρήματος, σχολιασμός ή / και περιγραφή γεγονότων σε ύφος οικείο ή επίσημο, κ.ο.κ. Η έκταση καθορίζεται, επίσης, και από το χρόνο που έχουν στη διάθεσή του οι μαθητές, καθώς και από τη βαθμίδα της εκπαίδευσης στην οποία φοιτούν.

Έτσι μια (γραπτή) έκθεση:

- τοποθετείται σε επικοινωνιακό πλαίσιο. Ορίζεται, δηλαδή, το είδος του κειμένου που θα γράψουν οι μαθητές, ο δέκτης του κειμένου, ο σκοπός για τον οποίο γράφεται το κείμενο. Με τον τρόπο αυτόν οι μαθητές αντιλαμβάνονται το επίπεδο του ύφους που θα χρησιμοποιήσουν στο κείμενό τους·
- σχετίζεται με τις ενότητες που διδάσκονται ή με έναν θεματικό κύκλο, τον οποίο έχουν συζητήσει οι μαθητές·
- ορισμένες φορές απορρέει από ένα ή περισσότερα κείμενα, με τα οποία συνδέεται άμεσα ή έμμεσα· το κείμενο (ή τα κείμενα) προέρχονται από το βιβλίο του μαθητή, το βιβλίο του καθηγητή ή από άλλες πηγές και δίνονται στο μαθητή μαζί με το θέμα που θα αναπτύξει. Το κείμενο ή τα κείμενα μπορεί να συνοδεύεται και από ορισμένες ερωτήσεις.
- Είναι δυνατόν να προσδιορίζεται και η έκταση του κειμένου.

Είναι φανερό, λοιπόν, ότι "εκθέσεις" είναι, εκτός από τα κείμενα που γράφονται στις καθορισμένες ώρες στην τάξη, και ορισμένες από τις εργασίες που δίνονται για το σπίτι, εφόσον εντάσσονται στο παραπάνω πλαίσιο· "εκθέσεις", ακόμα, μπορούν να θεωρηθούν και οι γραπτές ασκήσεις που γίνονται στην τάξη, για να ασκηθούν οι μαθητές σε συγκεκριμένα είδη λόγου. Αλλά και οι γραπτές δοκιμασίες στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας δεν πρέπει να διαφέρουν σημαντικά από τις μορφές της γραπτής έκφρασης, στις οποίες ασκούνται οι μαθητές με τη διδασκαλία.

Για την αξιολόγηση της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή λαμβάνονται υπόψη όλοι οι τομείς του λόγου ("Ακούω", "Μιλώ", "Διαβάζω", 'Γράφω"). Αξιολογείται, δηλαδή, τόσο η ικανότητά του να παράγει, ως πομπός, λόγο προφορικό ή γραπτό, όσο και η ικανότητά του να προσλαμβάνει, ως δέκτης, προφορικό ή γραπτό λόγο. Ο διδάσκων πρέπει να έχει υπόψη του ότι είναι δυνατόν ένας μαθητής να παρουσιάζει ιδιαίτερες ικανότητες σε έναν από τους παραπάνω τομείς του λόγου, ενώ αντίθετα να παρουσιάζει αδυναμίες σε κάποιον άλλο. Είναι όμως σημαντικό να γνωρίζει και ο μαθητής ποιες είναι οι αδυναμίες αλλά και ποια τα θετικά σημεία του λόγου του, ώστε να οδηγηθεί -σταδιακά- στην αντιαξιολόγηση της έκφρασής του.

Ειδικότερα, για την αξιολόγηση της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή ισχύουν τα παρακάτω:

Α. Προφορική επικοινωνία

α. Ο μαθητής ως πομπός

Για την αξιολόγηση της προφορικής έκφρασης του μαθητή λαμβάνονται υπόψη:

- η ικανότητα του μαθητή να μεταδίδει με σαφήνεια τις σκέψεις και τα συναισθήματά του·
- η ικανότητά του να χειρίζεται ορθά τη γλώσσα (μορφοσυντακτικές δομές, λεξιλόγιο, κτλ.) και να αξιοποιεί τα παραγλωσσικά και τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα της ομιλίας, για να "ζωντανέψει" το λόγο του.
- η ικανότητά του να οργανώνει το λόγο του, ανάλογα με την περίσταση της επικοινωνίας·
- η φυσικότητα και η αμεσότητα στο λόγο του μαθητή, ιδιαίτερα αν πρόκειται για προσχεδιασμένο προφορικό λόγο·
- η ικανότητα του μαθητή να παρακολουθεί τις αντιδράσεις (λεκτικές ή μη) του ακροατηρίου του και να ανταποκρίνεται σε αυτές, π.χ. να αναθεωρεί την άποψή του λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες ή / και τα επιχειρήματα των ακροατών - δεκτών.

βλ. και "Μιλώ", στα Π.Σ για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

β) Ο μαθητής ως δέκτης:

Για την αξιολόγηση της ικανότητας του μαθητή να προσλαμβάνει τον προφορικό λόγο λαμβάνονται υπόψη:

- η ικανότητα του μαθητή να προσλαμβάνει και να κατανοεί διάφορα είδη προφορικού λόγου από ποικίλους πομπούς (απαντά σε ερωτήσεις κατανόησης, παράγει ο ίδιος λόγο, ο οποίος βασίζεται στο λόγο που άκουσε κ.ο.κ.).
- η ικανότητα του μαθητή να αξιολογεί τις σκέψεις και τα επιχειρήματα του πομπού στο λόγο που ακούει, λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό του πομπού και την περίσταση της επικοινωνίας.

βλ. και "Ακούω και κατανοώ", στα Π.Σ. για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

Β. Γραπτή επικοινωνία

α) Ο μαθητής ως πομπός

Για την αξιολόγηση της γραπτής έκφρασης του μαθητή λαμβάνονται υπόψη:

- το περιεχόμενο·
- η χρήση της γλώσσας (σύνταξη, διατύπωση, στίξη κτλ.)
- η οργάνωση του λόγου (συνοχή και συνεκτικότητα)·
- η καταλληλότητα του ύφους (επιλογή του κατάλληλου λεξιλογίου, του κατάλληλου τρόπου σύνταξης, γενικά της κατάλληλης γλωσσικής ποικιλίας, ανάλογα με την περίσταση και το είδος του κειμένου)·
- η αποτελεσματικότητα του κειμένου (η ικανότητα του πομπού να πετύχει το σκοπό που επιδιώκει με το κείμενο,

π.χ. να πείσει ή και να προκαλέσει τις επιθυμητές ενέργειες / αντιδράσεις·

Βλ. και "Γράφω", στα Π.Σ. για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

β) Ο μαθητής ως δέκτης

Για την αξιολόγηση της ικανότητας του μαθητή να προσλαμβάνει το γραπτό λόγο λαμβάνονται υπόψη:

• η ικανότητα του μαθητή να κατανοεί ποικίλα κείμενα και να απαντά σε διάφορες ερωτήσεις που αφορούν την επεξεργασία του κειμένου (π.χ. ερωτήσεις που αφορούν το περιεχόμενο, την οργάνωση, τη γλώσσα του κειμένου κτλ.), καθώς επίσης και να ανταποκρίνεται σε διάφορες ασκήσεις που αφορμώνται από το κείμενο (π.χ. πύκνωση και ανάπτυξη του λόγου, διάγραμμα κτλ.)·

• η ικανότητα του μαθητή να αξιολογεί τα επιχειρήματα που αναφέρονται σε ένα κείμενο ανάλογα με το σκοπό του πομπού και με το είδος λόγου το οποίο παράγει.

Βλ. και "Διαβάζω και κατανοώ", στα Π. Σ. για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

Τα κριτήρια της αξιολόγησης κλιμακώνονται ανάλογα με τη βαθμίδα της εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο) και με την τάξη της βαθμίδας στην οποία βρίσκεται ο μαθητής.

Συμπερασματικά πρέπει να τονιστεί ότι η αξιολόγηση στο γλωσσικό μάθημα

• βασίζεται στις ίδιες αρχές με τη διδασκαλία

• δρα συμπληρωματικά προς αυτή, βρίσκεται σε αλληλόδραση μαζί της και συμπορεύεται με αυτή για τη βελτίωση της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή·

• προϋποθέτει την αλληλόδραση και τη συνεργασία ανάμεσα σε μαθητή και καθηγητή·

• ενισχύει τη συνεχή αλληλόδραση του μαθητή με τον ίδιο το λόγο του, με τελικό στόχο την αυτοαξιολόγηση του μαθητή και τη βελτίωση της γλωσσικής έκφρασης.

Σχετικά με την αξιολόγηση βλ. και:

- "Οδηγίες. Συμπληρωματικός οδηγός για τη διδασκαλία των Φιλολογικών Μαθημάτων στην Α΄ Λυκείου κατά το σχολικό έτος 1997-98",

ΥΠΕΠΘ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ.109-112

σ.143-155 "Τυπολογία των ασκήσεων στα βιβλία "Έκφραση-Έκθεση" της Α΄, Β΄ και Γ΄ Λυκείου".

σ.157-178 "Προτάσεις για τη νέα μορφή αξιολόγησης του γλωσσικού μαθήματος".

- "Συμπληρωματικές οδηγίες για τη διδασκαλία και αξιολόγηση του μαθήματος "Έκφραση-Έκθεση" (ύστερα από την αριθ. 36/97 πράξη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, που αφορά τις "Μορφές της γραπτής έκφρασης - έκθεσης στην τάξη και γραπτές δοκιμασίες στο γλωσσικό μάθημα".

- Αξιολόγηση των μαθητών της Α΄ Λυκείου στα Φιλολογικά μαθήματα", ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, σ. 81 - 125.

- "Αξιολόγηση μαθητών της Α΄ τάξης Λυκείου", Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Α.Π. Γ2/5039.

- Αξιολόγηση των μαθητών της Α΄ Λυκείου στα Φιλολογικά μαθήματα", τεύχος Β, ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, σ. 288-351.

Η απόφαση αυτή ισχύει από το σχολ.έτος 1999-2000.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην εφημερίδα της κυβερνήσεως.

Αθήνα, 5 Μαρτίου 1999

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Δ. ΑΡΣΕΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ